

TARTU ÜLIKOOL
RAKE

PÕHJA-SAKALA VALLA HARIDUSVÕRGU ANALÜÜS

APRILL 2025

PÕHJA-SAKALA VALLA HARIDUSVÕRGU ANALÜÜS

Tellinud Põhja-Sakala Vallavalitsus

Tartus 2025. aastal

UURINGU AUTORID:

Allan Allik

Helen Urmann

RAKE

RAKE on võrgustikutüüpi rakendusuringute keskus. Meie missioon on edendada teadmisel põhinevat otsustamist Eesti ühiskonnas. Lisaks RAKE meeskonnale kaasame kõrgeima kvaliteedi tagamiseks oma uuringutesse valdkondlikke eksperte nii Tartu Ülikoolist kui vajadusel ka väljastpoolt. RAKE võrgustikust leiab nii sotsiaalteadlasi kui meditsiini-, loodus-, tehnika- ja humanitaarteaduste valdkonna esindajaid.

KONTAKTANDMED:

Lossi 36-303, 51003, Tartu

+372 56 694 684

allan.allik@ut.ee

<http://rake.ut.ee>

ISBN 978-9985-4-1470-5 (pdf)

SISUKORD

SISUKORD	5
JOONISTE LOEND	6
TABELITE LOEND	7
1. SISSEJUHATUS	8
2. METOODIKA	9
3. ANALÜÜS	11
3.1. HETKEOLUKORRA ÜLEVAADE	11
3.1.1. RAHVASTIKUANALÜÜS JA -PROGNOOS.....	13
3.1.2. HARIDUSPOLIITILISED SUUNDUMUSED JA KOKKULEPPED	21
3.1.3. KOHALIKU OMAVALITSUSE FINANTSVÕIMEKUS JA SELLE MÕJUTAJAD.....	25
3.1.4. TRANSPORT.....	30
3.2. VALLA HARIDUSASUTUSED	31
3.2.1. ÕPPIJAD, PERSONAL.....	31
3.2.2. HARIDUSTEENUSE KVALITEEDINÄITAJAD JA KÄTTESAADAVUS	45
3.3. HARIDUSASUTUSTE MAJANDUSLIK OLUKORD JA TARISTU	56
3.3.1. HARIDUSASUTUSTE FINANTSSEISUNDI ÜLEVAADE	61
3.4. HARIDUSVÕRGU KUJUNDAMISE VÕIMALUSED	68
3.4.1. <i>STATUS QUO</i>	68
3.4.2. HARIDUSVÕRGU ÜMBERKORRALDAMINE: STSENAARIUM A – KONSOLIDEERIMINE JA RUUMI KOOSKASUTUS.....	69
3.4.3. HARIDUSVÕRGU ÜMBERKORRALDAMINE: STSENAARIUM B – HARIDUSVÕRGU KORRASTAMINE.....	71
4. KOKKUVÕTE	73
LISA 1. EESTI OMAVALITSUSTE HARIDUSHOONETE KOONDINDIKAATORID	75
LISA 2. PÕHJA-SAKALA VALLA PÕHIKOOIDE KLASSIKOMPLEKTIDE TÄITUVUSED	77

Jooniste loend

Joonis 1. Alushariduse asutused Põhja-Sakala vallas ning selle ümbruses.....	11
Joonis 2. Üldhariduskoolid Põhja-Sakala vallas ning selle ümbruses.....	12
Joonis 3. Põhja-Sakala alusharidus ja üldhariduse potentsiaalsete õppurite prognoos 2025–2040	13
Joonis 4. Kõo paikkonna rahvastik 2023. aastal.....	17
Joonis 5. Põhja-Sakala valla haridusränne.....	18
Joonis 6. Põhja-Sakala valla põhitegevuse kulud valdkondade lõikes 2013–2025.....	26
Joonis 7. Põhja-Sakala valla eelarvestrateegias prognoositud nominaalne põhitegevuse tulu aastani 2032 (tulp) & prognoositud tööealine elanikkond aastani 2032 (joon).....	28
Joonis 8. Põhja-Sakala valla hariduskulud.....	29
Joonis 9. Laste arv alushariduses vanusegrupiti 2016/17–2023/24.....	32
Joonis 10. Põhja-Sakala valla lasteaedades käivate laste arv õppeaastatel 2016/17–2024/25.....	33
Joonis 11. Põhja-Sakala valla üldhariduskoolide õpilaste arvud kooliastmete lõikes 2016/17–2023/24.....	36
Joonis 12. Põhja-Sakala valla koolides käivate õpilaste arv õppeaastatel 2016/17–2024/25.....	36
Joonis 13. Huvikoolid Põhja-Sakala vallas ja selle ümbruses.....	40
Joonis 14. Õppimiste jagunemine huvikoolide õppijate vanuse lõikes.....	41
Joonis 15. Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli õpilaste jagunemine õppe liigi järgi.....	42
Joonis 16. Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli õpilaste jagunemine vanusegruppide lõikes.....	43
Joonis 17. Olustvere Maamajanduse- ja Teeninduskooli õppurite jagunemine õppekavade lõikes 2024/25.....	43
Joonis 18. Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli õpetajate ja nende ametikohtade arv 2019/20–2024/25.....	44
Joonis 19. Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli nominaalajaga lõpetamise osakaal võrreldes Eesti keskmisega.....	44
Joonis 20. Kvalifikatsiooninõuetele vastavate alushariduse õpetajate osakaal (%) 2016/17–2023/24.....	45
Joonis 21. Kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal ja hulk lasteaedade lõikes 2023/24. õppeaastal.....	46
Joonis 22. Kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal põhikoolis (%) 2016–2023.....	46
Joonis 23. Kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal ja hulk koolide lõikes 2023/24. õppeaastal.....	47
Joonis 24. Põhja-Sakala valla alus- ja üldhariduse õpetajate vanusejaotus 2016/17–2023/24.....	48
Joonis 25. Alushariduse õpetajate vanusejaotus asutuste lõikes 2023/24. õppeaastal.....	49
Joonis 26. Üldhariduse õpetajate vanusejaotus asutuste lõikes 2023/24. õppeaastal.....	50
Joonis 27. Valikud põhikooli lõpetamisele järgneval õppeaastal 2017/18–2022/23.....	51
Joonis 28. Haridusränne põhikooli lõpetamisel 2016/17–2022/23.....	51
Joonis 29. Kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal gümnaasiumis (%) 2016–2023.....	52
Joonis 30. Suure-Jaani Gümnaasiumi vilistlaste valikud keskkooli lõpetamise järel 2016–2023.....	52
Joonis 31. Eesti gümnaasiumilõpetajate valikud lõpetamise järel 2022/23. õppeaastal.....	53
Joonis 32. Kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist, 2016–2023 (%)..	53

Joonis 33. Põhja-Sakala valla koolide ja lasteaedade kasutatav pind (m ²) hoone seisundi järgi	56
Joonis 34. Põhja-Sakala lasteaedade netopind (m ² õppuri kohta)	57
Joonis 35. Põhja-Sakala koolide netopind (m ² õppuri kohta) sh võimlate ja õpilaskodu pinnad	59
Joonis 36. Keskmise pind üldhariduskoolides ühe statsionaarse õppe õpilase kohta 2023/24. õa	59
Joonis 37. Õpetajate keskmine brutopalk Viljandi maakonna omavalitsustes 2019–2024	61
Joonis 38. Põhja-Sakala valla lasteaedade majandamis- ja personalikulud õppuri kohta 2023	62
Joonis 39. Põhja-Sakala valla munitsipaalkoolide majandamis- ja personalikulud õpilase kohta 2023 (€)	65
Joonis 40. Konkurentsi- vs. koostööpõhine haridusvõrgu mudel.....	69

Tabelite loend

Tabel 1. Uurimisküsimused, meetodid ja andmekogud	9
Tabel 2. Põhja-Sakala valla lasteaedade õppurite arvud ning lasteaiaaeglaste laste arvud piirkondade lõikes.....	14
Tabel 3. Põhja-Sakala valla üldhariduskoolide õpilaste ning kooliealiste arvud piirkondade lõikes	16
Tabel 4. Haridusränne Põhja-Sakala valda ning sellest välja.....	19
Tabel 5. Üldhariduse õpilased, kes õppisid väljaspool valda, kooliastme järgi, 2019/20.–2023/24. õppeaastal. Õpilase rahvastikuregistri järgne elukoht on Põhja-Sakala vald, õppeasutuse asukoht ei ole Põhja-Sakala vald.....	19
Tabel 6. Laste arv erivajadustega õpilaste koolides, 2017/18.–2023/24. õppeaastal. Õpilaste rahvastikuregistri järgne elukoht on Põhja-Sakala vald.....	20
Tabel 7. Üldhariduse statsionaarses õppes õppivate HEV õpilaste arv 2017/18–2023/24 õppeaastal. Õpilaste rahvastikuregistri järgne elukoht on Põhja-Sakala vald.....	20
Tabel 8. Põhja-Sakala valla haridusasutuste arengukavade SWOT analüüs	24
Tabel 9. Põhja-Sakala valla põhitegevuse tulud ja netovõlakoomus 2018–2025.....	27
Tabel 10. Haridusasutustega asustusüksuste distantsimaatriks, km; lasteaedade hea kättesaadavuse ala (kuni 11 km) – roheline; põhikoolide hea kättesaadavuse ala (kuni 15 km) – kollane; keskkoolide hea kättesaadavuse ala (kuni 27 km) – oranž.	30
Tabel 11. Lasteaedade personal Põhja-Sakala vallas	34
Tabel 12. Üldhariduskoolide personal Põhja-Sakala vallas.....	37
Tabel 13. Põhja-Sakala valla õpilaste jagunemine õppetoe vajaduse järgi 2024/25. õppeaastal	39
Tabel 14. Õppimiste jagunemine Põhja-Sakala valla huvikoolides 2018/19–2023/24	41
Tabel 15. Põhja-Sakala valla huvihariduse kulud.....	42
Tabel 16. 2024. aasta Harno rahuloluküsitluse indikaatorite võrdlus Põhja-Sakala valla ja Eesti keskmise vahel.....	54
Tabel 17. Põhja-Sakala vallas hariduse rahuloluküsitluse käigus antud hinnangud 2017–2024	55
Tabel 18. Põhja-Sakala valla lasteaiad hoone seisundi ja energiaklassi järgi	58
Tabel 19. Põhja-Sakala valla koolihooned seisundi ja energiaklassi järgi.....	60
Tabel 20. Põhja-Sakala valla alushariduse kulud	63
Tabel 21. Alushariduse kulud õppuri kohta.....	63
Tabel 22. Põhja-Sakala valla üldhariduse kulud.....	64
Tabel 23. Üldhariduse kulud õppuri kohta.....	64
Tabel 24. 2024. aasta arvestuslikud riigieelarvelise toetusfondi maksed õpetajate ja tugispetsialistide palgakuludeks	66
Tabel 25. Vahe riigieelarvelise toetusfondi maksete ja palgafondi vahel	67

1. SISSEJUHATUS

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus sätestab, et linna ja valla ülesandeks on korraldada koolieelsete lasteasutuste, põhikoolide, gümnaasiumide ja huvikoolide tööd. Põhja-Sakala vallavalitsus algatas haridusvaldkonna analüüsi eesmärgiga tagada kaasaegne ja jätkusuutlik hariduskorraldus, mis vastab nii tänapäevastele vajadustele kui ka tulevikuväljakutsetele. Analüüs aitab luua tervikliku ülevaate valla haridusvõrgu ja -asutuste hetkeseisust ning võimaldab kavandada muudatusi, mis toetavad kvaliteetse haridusteenuse pakkumist.

Tänapäeva hariduskorraldus eeldab mitmekesiseid ja paindlikke lahendusi, mis arvestavad õpilaste ja kogukonna vajadustega, hariduspoliitiliste suundumuste ning valla ressursivõimalustega. Valla ülesanne on luua tasakaal hariduse kättesaadavuse, kvaliteedi ja kulutõhususe vahel, hoides fookuses pikaajalist jätkusuutlikkust ning kogukonna heaolu.

Eesti haridusvaldkonna arengukava 2021–2035¹ seab rõhu pädevatele õpetajatele, õppijakesksele lähenemisele ja mitmekesistele õpikeskkondadele. Käesoleva analüüsi eesmärk on toetada Põhja-Sakala valda nende põhimõtete rakendamisel, tagades samal ajal kvaliteetse ja konkurentsivõimelise hariduse kogu vallas.

Riiklik eesmärk üldhariduskoolide võrgu korrastamisel on viia koolivõrk vastavusse demograafiliste muutustega ja tagada kvaliteetse hariduse ühtlane kättesaadavus kogu Eestis. Koolivõrgu korrastamisel peetakse silmas, et kvaliteetne, kaasava hariduse põhimõtetest lähtuv põhiharidus oleks kättesaadav kodu lähedal ning kõrge tasemega valikuterohke gümnaasiumiharidus kõigis Eesti maakondades.²

Haridusvaldkonna olulisust kohalikus omavalitsuses rõhutab asjaolu, et hariduskulude suuruseks on Põhja-Sakala valla eelarves³ 2025. aastaks kavandatud 10,7 miljonit eurot, mis moodustab valla põhitegevuse kuludest 58%. Sealjuures on kulud alusharidusele 3,06 miljonit eurot, üldhariduskoolidele 6,4 miljonit eurot ning noorte huviharidusele ja huvitegevusele 0,5 miljonit eurot. Koolitranspordiks on ette nähtud 0,17 miljonit eurot.

Põhja-Sakala valla arengukava 2023–2030 toob välja, et haridusvaldkonna kitsaskohad on kvalifitseeritud õpetajate ja tugiteenuste vähesus, kaasaegsete õpikeskkondade puudumine, nappus kodulähedastest lasteaiakohtadest ning koolihoonete parendustööde vajadused.

Käesoleva analüüsi eesmärk on anda alus kaalutletud ja läbimõeldud otsustele, mis aitavad kujundada valla haridusvõrku viisil, mis vastab nii tänapäevastele vajadustele kui ka toetab tulevikus valla arengut ja elanike heaolu.

¹ [Haridus- ja Teadusministeerium. 2021. Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035](#)

² <https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/alus-pohi-ja-keskharidus/haridusvork>

³ <https://www.pohja-sakala.ee/eelarve-2025>

2. METOODIKA

Käesolev analüüs põhineb Põhja-Sakala valla ja selle hallatavate asutuste arengudokumentides, valla eelarves, eelarvestrateegias ning muudes vallavalitsuse edastatud ja avalikult kättesaadavates materjalides sisalduval teabel, samuti erinevate riiklike andmekogude andmetel (vt Tabel 1).

Tabel 1. Uurimisküsimused, meetodid ja andmekogud

Küsimuse nr	Uurimisküsimus	Meetodid	Andmekogud
1.1.	Millised on Põhja-Sakala valla praegused ja prognoositavad demograafilised trendid ning kuidas mõjutavad demograafilised muutused hariduse nõudlust valla erinevates piirkondades?	Statistiline andmeanalüüs Rahvastikuprognosis – rahvastikukoosseis aastal 2040 arvatuna praeguste rahvastikutrendide ja koosseisu varal kasutades rahvastikuprognosiside koostamise tarkvara Anvir Health Spectrum 6.29	Statistikaameti avaandmed, sealhulgas rahvaloenduse andmed Rahvastikuregister
1.2.	Millised on hariduspoliitilised suundumused ja kokkulepped, mis mõjutavad Põhja-Sakala valla haridusvõrgu arendamist ning kuidas nende rakendamine toetab kvaliteetse ja jätkusuutliku hariduse tagamist vallas?	Dokumendianalüüs	Riiklikud strateegiad Kohalikud arengukavad Rahvusvahelised võrdlused ja juhised
2.1.	Kuidas on jaotunud õppijad, personal ja tugiteenused valla haridusasutustes?	Kvantitatiivne andmeanalüüs Kaardianalüüs	EHIS/Haridussilm Detailed andmed vallavalitsuse haridusspetsialistilt Maa-ameti andmed
2.2.	Millised on haridusasutuste tugevused ja kitsaskohad hariduse kvaliteedi ning kättesaadavuse osas?	Kvantitatiivne andmeanalüüs Kvalitatiivne analüüs	EHIS Üldhariduskoolide rahulolu- ja koolikeskkonna küsitluse tulemused (Haridus- ja Noorteamet)
3.1.	Milline on haridusasutuste rahastamisstruktuur ja millised on kulud (sh	Finantsandmete analüüs	Valla finantsandmed – Statistikaamet; valla eelarvestrateegia; detailed tegevuskohapõhised

Küsimuse nr	Uurimisküsimus	Meetodid	Andmekogud
	majandus-, personali- ja tugiteenuste kulud)?		finantsandmed pearaamatupidajalt
3.2.	Milline on haridusasutuste hoonete seisukord ja millised on tuleviku investeerimisvajadused?	Kvantitatiivne andmeanalüüs	Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi hoonete seisukorra hinnang
4.1.	Millised on võimalikud alternatiivsed haridusvõrgu stsenaariumid, arvestades kvaliteeti, kättesaadavust ja finantsvõimekust?	Stsenaariumianalüüs	Eelnevate analüüsi komponentide tulemused; valla finantsandmed; valla eelarvestrateegia
4.2.	Milline oleks iga stsenaariumi mõju kogukonnale ja valla kui terviku arengule?	Stsenaariumianalüüs	Eelnevate analüüsi komponentide tulemused; valla finantsandmed; valla eelarvestrateegia
4.3.	Milliseid muutusi on vajalik teha kvaliteetse ja kulutõhusa haridusteenuse tagamiseks?	Integreeritud analüüs	Eelnevate analüüsi komponentide tulemused; valla finantsandmed; valla eelarvestrateegia

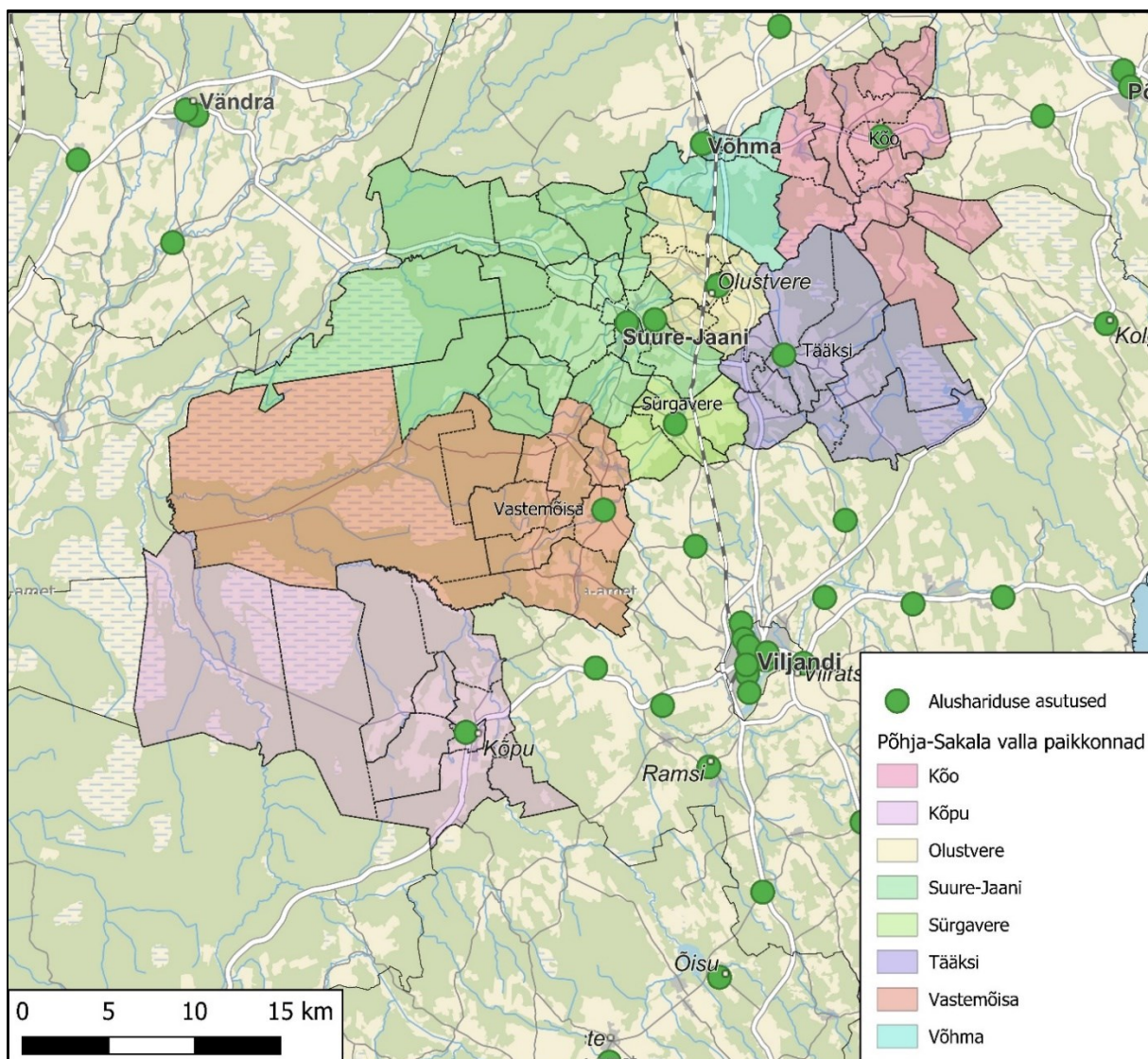

3. ANALÜÜS

3.1. Hetkeolukorra ülevaade

Põhja-Sakala valla haridusvõrgustik hõlmab endas nii alus-, üld-, huvi- kui kutseharidust. Alusharidust pakuvad valla piires seitse lasteaeda üheksas tegutsemiskohas:

- Kirivere Kooli Lasteaed Tähekild;
- Võhma Lasteaed Mänguveski;
- Kõpu Põhikooli Kõpu Lasteaed;
- Suure-Jaani Kooli Tääksi Lasteaed Täksikud;
- Suure-Jaani Kooli Sürgavere Lasteaed Vembu;
- Suure-Jaani Lasteaed Sipsik;
- Suure-Jaani Lasteaia tegutsemiskoht Kõidama Lasteaed Traksik;
- Olustvere Lasteaed Piilu;
- Vastemõisa Lasteaed Päevalill.

Joonis 1. Alushariduse asutused Põhja-Sakala vallas ning selle ümbruses

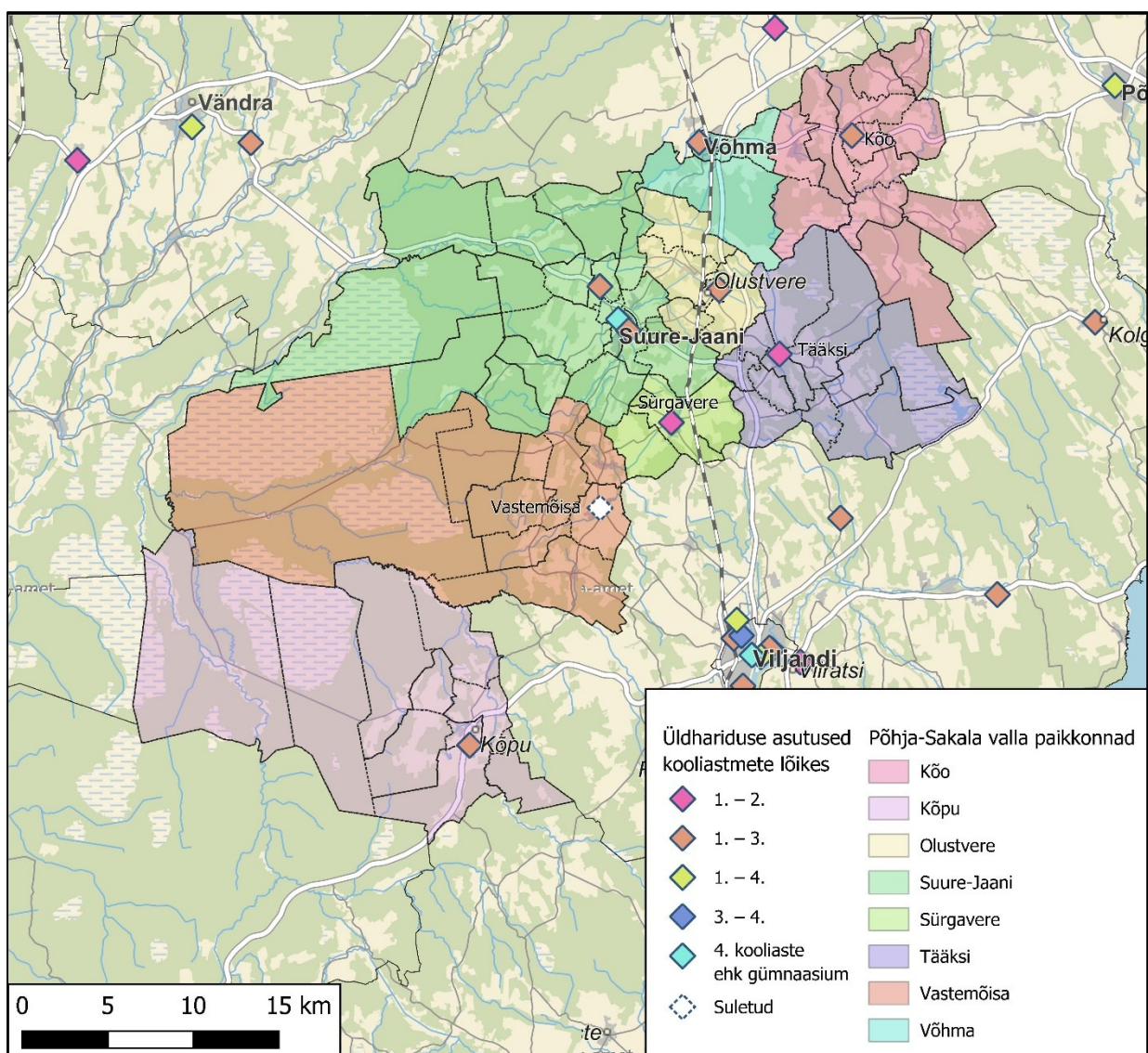
Põhiharidust pakuvad Põhja-Sakala valla piires kuus kooli kaheksas tegutsemiskohtas.

I-II kooliaste:

- Suure-Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskoht;
- Suure-Jaani Kooli Tääksi tegutsemiskoht.

I-III kooliaste:

- Kirivere Kool;⁴
- Kõpu Põhikool;
- Lahmuse Kool;⁵
- Olustvere Põhikool;
- Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoht;
- Võhma Kool.⁶

Joonis 2. Üldhariduskoolid Põhja-Sakala vallas ning selle ümbruses

⁴ Riikliku õppekava kõrval tagatud ka põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava

⁵ Riikliku õppekava kõrval tagatud ka põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava

⁶ Riikliku õppekava kõrval tagatud ka põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava

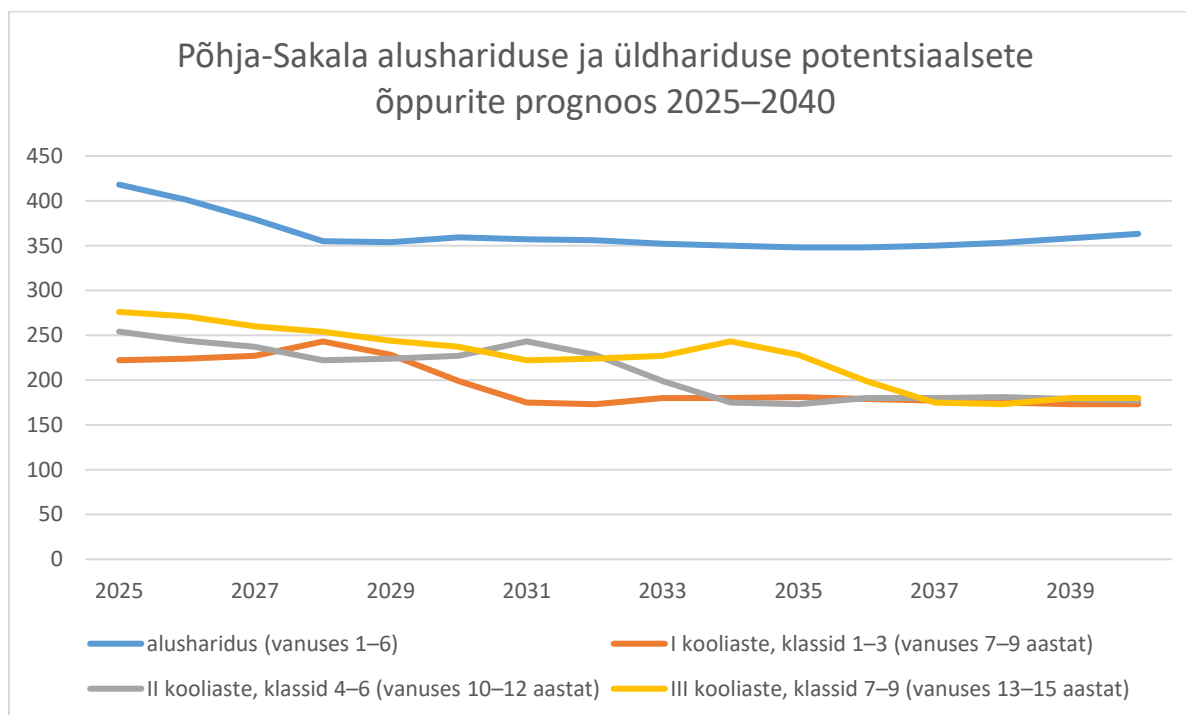
Keskharidust pakuvad Põhja-Sakala valla piires:

- Suure-Jaani Gümnaasium;⁷
- Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool.⁸

3.1.1. Rahvastikuanalüüs ja -prognoos

Käesolev prognoos esitab hinnangulise teenusevajaduse neljas haridusastmes (alusharidus: vanus 1–6, I kooliaste: vanus 7–9, II kooliaste: vanus 10–12 ja III kooliaste: vanus 13–15 aastat) Põhja-Sakala vallas aastatel 2025–2040. Analüüsi aluseks on vanusnihe meetodil koostatud demograafiline prognoos, mille puhul rändekäitumist eraldi ei käsitleta. Arvestatakse olemasoleva rahvastiku vanuskoosseisuga ning keskmise sündimus- ja suremuskäitumise jätkumisega.

2025. aasta seisuga on vallas lasteaiaaegsisi lapsi 416. Järgneva kolme aasta jooksul väheneb see näitaja 355 lapseni (2028), mis moodustab ca 15,5% languse. Ajavahemikus 2028–2038 on vanuserühm stabiilses vahemikus (~350 last), kuid prognoosi lõpuaastaks tõuseb arv tagasi ca 365-ni. Esimese kooliastme vanuserühmas oli 2025. aasta 1. jaanuari seisuga 222 Põhja-Sakala valla last. 2031. aastaks väheneb rühma suurus 170-ni, mis tähendab ca 24% langust kuue aasta jooksul. Edasine muutus on minimaalne, õppurite arv püsib 170–180 piiril. Rühm on prognoosiperioodi lõpuks langenud võrreldes algtasemega umbes 20% võrra. Langus peegeldab sündimuse vähenemist eelnevas kümnendis. Rahvastikuprognoosi kohaselt langeb aastaks 2035 õppurite arv alushariduses 17%, I kooliastmes 18%, II kooliastmes 32%, III kooliastmes 17% ning tööealiste hulk langeb 8%. Vanemaegaste hulk seevastu kasvab samal perioodil ca 6%.

Joonis 3. Põhja-Sakala alushariduse ja üldhariduse potentsiaalsete õppurite prognoos 2025–2040

⁷ Asutusena hõlmab endas ainult gümnaasiumiosa ehk koolis õpetatakse 10.-12. klassi.

⁸ Kutseõppeasutusena kuulub Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool riigile ning allub otse Haridus- ja Teadusministeeriumile.

Teise kooliastme prognoositav õppurite arv väheneb aastatel 2025–2040 umbes 250-lt 180-le, mis on ligikaudu 28% vähenemine. Kõige järsem langus leiab aset 2025–2035, mille järel toimub stabiliseerumine. Muutused on sujuvamad võrreldes I kooliastmega, kuid mõju haridusvõrgu koormusele on märkimisväärne. Kolmanda kooliastme puhul on tegemist kõige muutlikuma arengujoonega. Kui 2025. aastal on selles vanuserühmas ligikaudu 275 õppurit, siis 2040. aastaks on nende arv langenud 180-ni, mis tähistab koguni 35% langust. Ajavahemikus 2031–2034 on täheldatav lühiajaline tõus, kuid sellele järgneb kiire langus.

Kahanemistrendid kõigis vanuserühmades viitavad vajadusele kohandada haridusvõrku vastavalt vähenevale teenusevajadusele. Kooliastmete ja õppurite mahu vähenemine seab küsimärgi alla olemasolevate haridusasutuste jätkusuutlikkuse senisel kujul. III kooliastme puhul võib osutada otstarbekaks kaaluda konsolideerimist suurematesse keskustesse, tagamaks hariduse kvaliteedi ja õpetajate koormuse tasakaalu, arvestades riiklike suunistega.

Tabel 2. Põhja-Sakala valla lasteaegade õppurite arvud ning lasteaiaaaliste laste arvud piirkondade lõikes

Nimi	Laste arv õa 2024/25 lasteaia	Hariduslike eri-vajadustega (HEV) laste arv lasteaia	Laste arv piirkonnas aastal 2025 (alusharidus (vanuses 1–6))	Hõlmatuse määr (%) ⁹	Laste arv piirkonnas aastal 2040 (alusharidus (vanuses 1–6))	Muutus (%) 2025–2040
Kirivere Kooli Lasteaed Tähekild	42	2	39	108%	41	5%
Võhma Lasteaed Mänguveski	67	9 ¹⁰	80	84%	60	-25%
Kõpu Põhikooli Kõpu Lasteaed	26	2	25	104%	30	20%
Suure-Jaani Kooli Tääksi Lasteaed Täksikud	14	2	32	44%	24	-25%
Suure-Jaani Kooli Sürgavere Lasteaed Vembu	13	0	29	45%	18	-38%
Suure-Jaani Lasteaed Sipsik	86	3				
Suure-Jaani Lasteaia tegutsemiskoht Kõidama Lasteaed Traksik	30	1	120	97%	101	-16%
Olustvere Lasteaed Piilu	44	7	43	102%	36	-16%
Vastemõisa Lasteaed Päevalill	56	1	49	114%	44	-10%
Põhja-Sakala valla alusharidus kokku	378	27	417	91%	354	-15%

⁹ Piirkonna lasteaia õppurite arv jagatuna lasteaiaaalist lastega paikkonnas ehk lihtsustatud kujul laste osakaal, kes käib paikkonna lasteaia. Üle 100% hõlmatuse määra korral käib lasteaia lisaks kohalikele lastele ka teiste paikkondade lapsi.

¹⁰ Võhma lasteaia on kokku viis rühma, millest üks on tasandusrühm, st et tegemist on spetsiifiliste arenguhäiretega laste rühmaga, milles saab kokku olla maksimaalselt ainult 12 last. Hetkel on tasandusrühmas lapsi kokku üheksa. Võhma lasteaia on valla ainus tasandusrühm.

Alushariduses säilib hoolimata langusest vajadus kättesaadava ja kodulähedase teenuse järele. Siiski tuleb jälgida rühmade komplekteeritavust ning vajadusel otsida koostöö- või liitmislahendusi väiksemates üksustes.

Prognoositud õppurite arvu vähenemine kõigis haridusastmetes seab Põhja-Sakala vallale selge väljakutse: kuidas tagada kvaliteetne haridusteenus väheneva ja vananeva elanikkonna tingimustes. Demograafiline surve sunnib omavalitsust tegema teadlikke valikuid koolivõrgu optimeerimisel, säilitades samal ajal hariduse regionaalse kättesaadavuse ja õpilaste heaolu.

Piirkonniti varieerub alusharidusealiste laste arvu muutus märgatavalt – mõnes piirkonnas on prognoosida mõningast kasvu, samas kui mitmel pool tuleb arvestada ulatusliku langusega. Näiteks Kõpu piirkonnas, kus laste arv kasvab 25 lapselt 30-ni (+20%), ja Kirivere piirkonnas, kus on oodata mõõdukat tõusu (+5%), püsib teenuse vajadus kas suurenenud või vähemalt stabiilne. Nende piirkondade puhul viitab laste arvu kasv ning kõrge või isegi üle 100% ulatuv hõlmatusmäär (nt Kõpus 104%, Kiriveres 108%) suurele potentsiaalile säilitada olemasolevad teenusekohad ka pikemas perspektiivis. Hõlmatus üle 100% viitab võimalikule tõmbefunktsioonile naabruskonna suhtes – ehk teenust tarbivad ka ümberkaudsete alade elanikud.

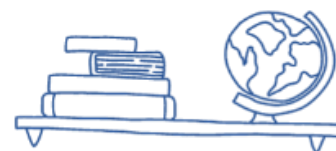
Teistsugune trend ilmneb piirkondades nagu Võhma, Tääksi ja Sürgavere, kus prognoositakse alusharidusealiste laste arvu olulist vähenemist vastavalt 25%, 25% ja 38% võrra. Samas on just neis piirkondades ka praegune hõlmatusmäär madal – Tääksis 44% ja Vembus 45%. Madal hõlmatusmäär võib viidata kas perede eelistusele kasutada teisi, väljaspool piirkonda asuvaid lasteaedu, või teenuse kättesaadavusprobleemidele (nt transport, hoone sobivus, usaldusväärsus). Nendes piirkondades võib osutada otstarbekaks teenuse ümberkujundamine või rühmade konsolideerimine, eriti kui teenuse pakkumise kulukus elaniku kohta osutub ebaoproportsionaalseks.

Samuti väärib tähelepanu Suure-Jaani lasteaed Sipsik, kus käib suurim hulk valla lapsi (120 last) ja mille hõlmatusmäär on samuti väga kõrge (97%). Siiski on prognoosida ka selle piirkonna laste arvu langus 10% võrra. Kuigi absoluutarv jääb ka edaspidi suurimaks kogu vallas, võib langus tähendada vajadust teenuse kohandamiseks tulevikus – näiteks rühmade arvu korrigeerimise või personaliressursside paindlikuma kasutamise kaudu.

Lisaks tuleb arvestada, et mitmes piirkonnas (nt Olustvere, Kõidama, Vastemõisa) jääb prognoositud laste arvu langus vahemikku 10–20%, kuid samas on hetkel teenuse hõlmatusmäär väga kõrge – st et need piirkonnad teenindavad tõenäoliselt ka teisi asustusüksusi väljaspool paikkonda. Selles kontekstis võib olla põhjendatud teenuse säilitamine ka siis, kui konkreetse piirkonna demograafiline näitaja viitab vähenemisele.

Kokkuvõttes joonistub välja selge vajadus teenusepõhise ja kohapõhise lähenemise kombineerimiseks alushariduse arendamisel. Piirkondades, kus teenusevajadus oluliselt väheneb ning hõlmatus on madal, tuleb kaaluda alternatiivseid korraldusmudeleid – näiteks rühmade liitmist, laialdasemat koolitranspordi kasutuselevõttu või kogukondlike teenuste koondamist. Samal ajal on oluline säilitada paindlikkus ja valmisolek kasvatada teenuse mahtu piirkondades, kus prognoos näitab kasvu või püsivalt suurt nõudlust. Alushariduse kättesaadavus kodulähedaselt on jätkuvalt nii riikliku hariduspoliitika kui ka kogukonna sidususe seisukohalt määrava tähtsusega.

Tabel 3. Põhja-Sakala valla üldhariduskoolide õpilaste ning kooliealiste arvud piirkondade lõikes

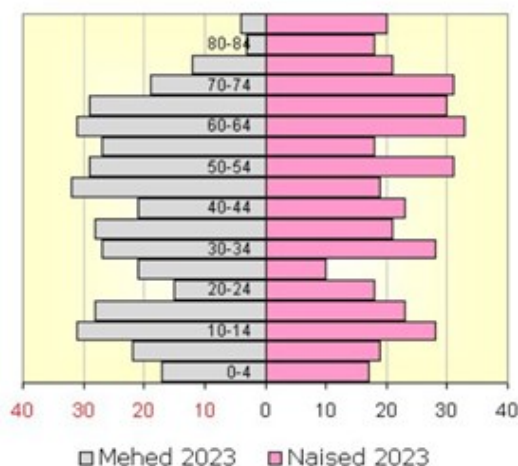
Nimi	Õppurite arv koolis 24/25	Sh Lihtsustatud õpe 23/24	Sh toimetuleku-õpe 23/24	Õppurite arv piirkonnas 2024	Hõlmatus määr (%)	Prognoositud potentsiaalsete õppurite arv piirkonnas 2040	Muutus (%) 2025–2040
Võhma Kool	99	1	0	126	79%	90	-29%
Kirivere Kool	101	3	0	101	100%	50	-50%
Kõpu Põhikool	61	0	0	46	133%	35	-24%
Olustvere Põhikool	108	0	0	107	101%	71	-34%
Lahmuse Kool	61	25	9	260	145%	196	-25%
Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoht	316	0	0				
Suure-Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskoht	14	1	0	22	64%	19	-14%
Suure-Jaani Kooli Tääksi tegutsemiskoht	25	0	0	43	58%	25	-42%
Suure-Jaani Gümnaasium (ainult gümnaasium ehk 10.–12. klass)	75	-	-	255	29%	175	-31%
Põhja-Sakala valla üldhariduskoolid kokku	860	30	9	960	90%	661	-31%

Põhja-Sakala valla üldhariduse tasandil on prognoositav õppurite koguarvu vähenemine aastaks 2040 märkimisväärne. Aastal 2024 õppis valla koolides kokku 870 õpilast, kuid aastaks 2040 on potentsiaalsete kooliealiste laste arv langenud 661-ni, mis tähendab koguarvuna 24% vähenemist. Seejuures ei ole vähenemine territoriaalselt ühtlane, vaid ilmneb väga erineva ulatusega sõltuvalt piirkonnast. Piirkonniti jääb langus vahemikku –14% kuni –50%.

Olulisim vähenemine võib ilmneda Kirivere piirkonnas, kus baasprognoosi kohaselt võib õppurite arvu langus olla 101-lt 50-ni ehk 50% võrra. Samal ajal näitab kooli hõlmatusmäär 2024. aastal 100%, mis tähendab, et olemasolev teenusekoht on olnud hästi kasutuses. Vaatamata senisele heale hõlmatusmääradele seab niivõrd suur prognoositav vähenemine küsimärgi alla teenuse jätkusuutlikkuse iseseisva üksusena. Sedavõrd suur langus on prognoositav võrdlemisi väikse laste hulga tõttu vanusegruppides 0–4 ja 5–9.

Kõo paikkonna rahvastik 2023 a.

Joonis 4. Kõo paikkonna rahvastik 2023. aastal¹¹

Võhma Koolis prognoositakse samuti olulist langust – 126-lt piirkonna kooliealiselt lapselt 90-le, mis moodustab 29% vähenemise piirkonna kooliealiste laste koguarvus. Senine hõlmatusmäär on 79%, mis viitab, et osa piirkonna lastest eelistab teisi haridusasutusi. Selline olukord võib tähendada vajadust analüüsida õppurite rändekäitumist ja selle põhjuseid (näiteks transpordiühendused, õppekeskkonna kvaliteet, õppekvaliteet).

Kõpu ja Olustvere Põhikoolides on õppurite vähenemine prognoosi järgi vastavalt 24% ja 34%, samas kui hõlmatusmäärad on hetkel üle 100% – 133% Kõpus ja 101% Olustveres. Üle 100% hõlmatusmäär viitab sellele, et teenus on atraktiivne ka väljaspool paikkonda elavatele peredele. Sellisel juhul võib teenuse säilitamine väiksema mahuga olla põhjendatud isegi arvestatava rahvastikulanguse korral.

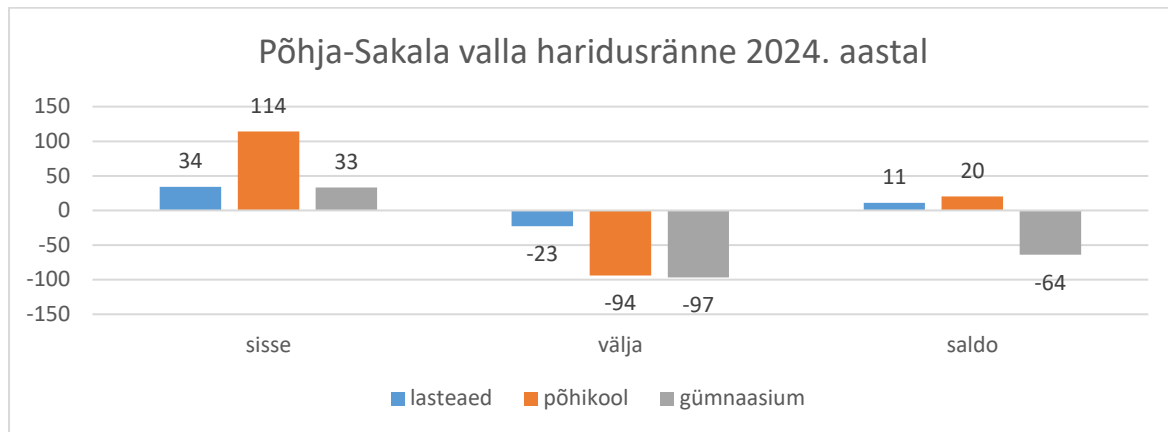
Kõige suurema õpilaste absoluutarvuga kool – Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegevuskoht – koondab 316 õppurit. Piirkonna hõlmatusmäär on 145%, mis tähendab, et tegemist on tõmbekeskusega, kuhu tuleb õppureid ka teistest paikkondadest. Vaatamata prognoositavale 25% langusele (260 → 196 õppurit), säilib kool suure tõenäosusega keskse haridusasutusena ka tulevikus, eeldusel et säilib piisav õpetajate järelkasv ja taristu investeeringute tase.

Tabelist selgub, et kõige madalama hõlmatusmääraga on gümnaasiumiastmes õppijad (29%). Suure-Jaani Gümnaasium, mis pakub ainult 10.–12. klassi haridust, kus õpib 75 õppurit, kuid piirkonnas on samas vanuserühmas 255 noort. Gümnaasiumihariduse puhul on tegu siiski valikharidusega ning madal hõlmatusmäär võib viidata õppurite liikumisele maakonnakeskustesse, kutsekoolidesse või riigigümnaasiumidesse.

Oluliseks tähelepanekuks on ka väiksemate tegutsemiskohtade – näiteks Täaksi ja Sürgavere – madalad hõlmatusmäärad (vastavalt 58% ja 64%) ning õppurite vähenemine, mis jääb 14% ja 42% vahele. Ehkki tegemist on väikese mahuga üksustega, võib just neis piirkondades vajadus ümberkorralduste järele esimesena esile kerkida.

Kogu valla haridusvõrgu kohta viitab prognoos ilmselt vajadusele reageerida prognoositavale langusele sihipäraselt ja ennetavalt. Eelistatavalt tuleks hinnata iga kooli jätkusuutlikkust kolme võtmeteguri lõikes: prognoositav õppurite arv, tänane ja tulevane hõlmatusmäär ning õppeasutuse roll piirkondlikus võrgustikus. Väiksemate tegutsemiskohtade suutlikkus pakkuda kvaliteetset õpet tuleb kriitiliselt üle vaadata, lähtudes õpetajate saadavusest ja koolihoonete kuluefektiivsusest.

¹¹ Geomedia. 2023. [Põhja-Sakala valla rahvastikuprognosis](#)

Joonis 5. Põhja-Sakala valla haridusränne

Haridusränne on oluline indikaator, mis peegeldab haridusteenuse konkurentsivõimet ning omavalitsuse suutlikkust pakkuda atraktiivset ja kättesaadavat õppimisvõimalust eri haridusastmetes. Põhja-Sakala valla haridusrände struktuur viitab diferentseeritud muustrile, kus õppurite liikumine valda ja vallast välja varieerub märgatavalt haridusastmete lõikes.

Kõige positiivsem haridusrände tasakaal ilmneb põhihariduses. Põhikooli astmes registreeriti 114 sisse rännanud õppurit ning 94 väljapoole liikunud õppurit, mille tulemuseks on positiivne netosaldo (+20). See osutab sellele, et Põhja-Sakala vald suudab pakkuda vähemalt osaliselt konkurentsivõimelist põhihariduse teenust ka naaberomavalitsuste õppuritele. Rände tasakaal viitab eelduslikult hästi toimivatele koolikeskkondadele ja potentsiaalselt toimivale transpordikorraldusele. Positiivne saldo võib olla seotud ka spetsialiseeritud hariduspakkumise või paindliku lähenemisega erivajadustega õppuritele, mida teiste omavalitsuste koolid ei pruugi samaväärselt pakkuda.

Vastupidine suundumus avaldub gümnaasiumiastmes. Gümnaasiumihariduses oli sisseränne oluliselt väiksem (33 õppurit) kui väljaränne (97 õppurit), mille tulemuseks on negatiivne rändesaldo -64. Selline erinevus viitab struktuurasetele piirangutele valla gümnaasiumihariduse korralduses, sh piiratud õppekavade valik, väikeklasside tingimustes õppimise kvaliteet, piiratud huvitegevuse ja valikainete võimalused ning võimalikult ka õpetajate kvalifikatsiooniga seotud kitsaskohad. Madal sisenev ränne ning märkimisväärne väljaränne võib viidata noorte teadlikule valikule siirduda suurematesse keskustesse, kus hariduse mitmekesisus ja jätkusuutlikkus on paremini tagatud.

Alushariduse ehk lasteaia tasandil on rändesaldo samuti positiivne (+11). Sisseränne ulatus 34 lapseni ning väljapoole siirdus 23. Positiivne saldo näitab, et vald on suutnud pakkuda varajasele lapsepõlvele vastavat teenust, mis on kättesaadav ja usaldusväärne ka väljaspool elavate perede jaoks. See viitab osaliselt geograafilise lähedusele teiste omavalitsuste piirkondadega, kus teenus kas puudub või on vähem atraktiivne.

Kokkuvõttes viitab haridusränne sellele, et Põhja-Sakala vald toimib lasteaia- ja põhihariduse tasandil osaliselt tõmbepiirkonnana, kuid gümnaasiumihariduses kaotab märkimisväärselt õppureid. Gümnaasiumiastme suur väljaränne asetab kahtluse alla teenuse jätkusuutlikkuse olemasoleval kujul ning võib nõuda kontseptuaalseid muudatusi gümnaasiumihariduse korralduses, sealhulgas võimalikke koostöömudeleid kutseõppeasutustega. Samal ajal tuleb jätkata tugevate alushariduse ja põhihariduse teenuste arendamist, et säilitada piirkonna haridusliku tõmbekeskuse funktsioon ning toetada perede püsimist vallas.

Tabel 4. Haridusränne Põhja-Sakala valda ning sellest välja¹²

Omaavalitsus	Teiste valdade lapsed Põhja-Sakala valla koolides/lasteaedades			Põhja-Sakala valla lapsed mujal koolides/lasteaedades			Vahe
	Lasteaed	Põhikool	Gümnaasium	Lasteaed	Põhikool	Gümnaasium	
Mulgi vald	0	5	0	4	2	0	-1
Viljandi linn	12	22	22	10	44	74	-72
Viljandi vald	7	28	7	3	16	0	23
Türi vald	4	18	1	1	1	1	20
Põltsamaa vald	2	5	0	1	9	8	-11
Põhja-Pärnumaa	1	12	1	0	0	0	14
Mujal	8	24	2	4	22	14	-6
Kokku	34	114	33	23	94	97	-33

Omaavalitsuste lõikes on suurim negatiivne bilanss Viljandi linna suunal, kust tuleb Põhja-Sakala haridusasutustesse 34 last, kuid kuhu lahkub 106 õppurit – erinevus 72 last viitab piirkondlikule keskusele omasele tõmbejõule ja laiemale haridusvalikute spektrile. Märkimisväärne on ka Põltsamaa valla ja Türi valla kahepoolne haridusliikumine, kuid sealne bilanss on Põhja-Sakala jaoks pisut soodsam või tasakaalus (nt Türi suunal +20). Viljandi valla suunal on bilanss suhteliselt neutraalne, kuid samuti negatiivne. Selline jaotus viitab, et Põhja-Sakala haridussüsteem täidab valdavalt piirkondlikku funktsiooni lasteaia ja põhikooli osas, kuid kaotab õppureid piirkondlikele tõmbekeskustele just gümnaasiumi tasandil.

Tabel 5. Üldhariduse õpilased, kes õppisid väljaspool valda, kooliastme järgi, 2019/20.–2023/24. õppeaastal. Õpilase rahvastikuregistri järgne elukoht on Põhja-Sakala vald, õppeasutuse asukoht ei ole Põhja-Sakala vald

Õppeaasta	1. kooliaste	2. kooliaste	3. kooliaste	Gümnaasium	Kokku
2019/20	20	30	42	138	230
2020/21	19	28	44	133	224
2021/22	20	30	39	120	209
2022/23	20	25	49	105	199
2023/24	20	24	51	111	206

Lisaks rändetrendidele on oluline käsitleda ka hariduslike erivajadustega (HEV)¹³ laste osakaalu, mis mõjutab otseselt koolide töökorraldust, õpetajate ja tugispetsialistide koormust ning eelarvelisi

¹² 2024. aastal maksis Põhja-Sakala vald teiste KOVide põhi- ja üldhariduse koolitusteenuse eest 111 400 €. Teised KOVid maksid põhi- ja üldhariduse koolitusteenuse osutamise eest 366 232 €, millest valdava osa moodustab Lahmuse kool (+239 400 €).

¹³ **Õpiabi:** "Hariduslike erivajadustega (HEV) õpilane on see, kelle eri või üldandekus, õpiraskused, sotsiaal-emotsionaalsed vajakajäämised, tervislik seisund, kauane eemalviibimine õppetööst, õppekeele ebapiisav valdamine või arenguhälbed ehk puuded tingivad vajaduse kohanduste või muutuste sisseviimiseks tavalisse õppe sisusse, õppeprotsessi, - kestvusse või koormusesse, loomaks nendega HEV õpilasele vajalikud tingimused nende võimetekohaseks õppekava omandamiseks."

vajadusi. Tabelist 6 selgub, et ajavahemikul 2017/18 kuni 2023/24 on rahvastikuregistri järgi Põhja-Sakala vallas elavate erivajadustega õppurite arv jäänud stabiilselt 25–29 vahele. See viitab kindlale ja püsivale teenusevajadusele, mis tuleb tagada sõltumata üldistest demograafilistest muutustest. HEV-õppurite hulk ei ole märkimisväärselt kasvanud, ent nende osakaal kogu õppurite üldarvus võib kasvada, kui üldine õpilaste koguarv väheneb – see omakorda suurendab tugispetsialistide vajadust proportsionaalselt. Ajavahemikus 2018/19 kuni 2023/24 on HEV õpilaste arv kasvanud 67-lt õppurilt 85-ni, mis moodustab u 27% kasvu kuue aasta jooksul. See trend on oluline, sest näitab kas:

1. paremat tuvastamist ja diagnoosimist (sh kaasava hariduse süsteemse rakendamise tulemit),
2. kasvavat tugivajadust seoses psühhosotsiaalsete või neuroarenguliste raskuste sagenemisega,
3. HEV-õpilaste koondumist kindlatesse haridusasutustesse omavalitsuste ja piirkondade lõikes.

Antud suundumus on kooskõlas üldise riikliku trendiga, kus HEV-õpilaste osakaal kasvab nii absoluutarvudes kui osakaaluna. Sellest tulenevalt on põhjendatud jätkata tugispetsialistide süsteemset võimestamist ja lisarahastuse taotlemist kas riiklike programmide või koostöövõrgustike kaudu. Oluline on tagada tugiteenuste regionaalne kättesaadavus ka hajaasustuse tingimustes, vältimaks õppurite kuhjumist üksikutesse koolidesse või nende hariduslike vajaduste katmata jäämist.

Tabel 6. Laste arv erivajadustega õpilaste koolides, 2017/18.–2023/24. õppeaastal. Õpilaste rahvastikuregistri järgne elukoht on Põhja-Sakala vald¹⁴

Õppeaasta	Õpilaste arv
2017/18	27
2018/19	26
2019/20	25
2020/21	27
2021/22	27
2022/23	29
2023/24	29

Tabel 7. Üldhariduse statsionaarses õppes õppivate HEV õpilaste arv 2017/18–2023/24 õppeaastal. Õpilaste rahvastikuregistri järgne elukoht on Põhja-Sakala vald¹⁵

Õppeaasta	Õpilaste arv
2018/19	67
2019/20	57
2020/21	61
2021/22	71
2022/23	83
2023/24	85

¹⁴ Põhja-Sakala vallavalitsuse edastatud 2024. aasta maakondliku tervise ja heaoluprofiili andmed.

¹⁵ *Ibid.*

3.1.2. Hariduspoliitilised suundumused ja kokkulepped

Eesti haridussüsteemi arengut kujundavad demograafilised, majanduslikud ja poliitilised tegurid, mis on viimastel aastakümnetel tinginud vajaduse üleriigiliselt haridusvõrgu ümberkorraldamiseks. Demograafiliste muutuste, sh rahvastiku vähenemise ja vananemise, mõjul on hariduskorraldusega seotud otsused üha enam suunatud koolivõrgu kohandamisele vastavalt piirkondlikele eripäradele. Lisaks sellele on hariduspoliitika keskmes kvaliteetse ning kättesaadava hariduse tagamine, mis eeldab nii õppeasutuste struktuuri reformimist kui ka õpetajate järelkasvu ja hariduse rahastamise tõhustamist. Eesti haridusvõrgu arengut on viimastel kümnenditel tugevalt mõjutanud demograafilised trendid. Õpilaste arv üldhariduskoolides on alates 2000. aastate algusest oluliselt vähenenud, mistõttu on koolivõrgu jätkusuutlikkus ja kvaliteedi tagamine muutunud üheks olulisemaks hariduspoliitiliseks väljakutseks. Statistikaameti prognooside kohaselt jätkub rahvastiku vähenemine ja vananemine enamikus Eesti piirkondades, välja arvatud Tallinnas, Tartus ja nende lähivaldades, kus õpilaste arv võib lühiajaliselt suureneeda. Sellest tulenevalt on koolivõrgu optimeerimine hädavajalik, et vältida ebamõistlikult suuri kulutusi pooltühjade koolihoonete ülalpidamisele ning tagada regionaalne hariduslik võrdõiguslikkus.^{16,17}

Haridusvõrgu korrastamine on olnud üks keskseid hariduspoliitilisi prioriteete viimastel aastatel. OECD analüüsid on rõhutanud, et koolivõrk ei ole piisavalt kiiresti kohanenud demograafiliste muutustega, mistõttu on hariduspoliitika keskmes jätkuvalt koolivõrgu optimeerimine ning koolide ühendamine. Koolivõrgu efektiivsuse tõstmiseks soovib OECD edendada kohalike omavalitsuste koostööd koolide pidamisel, taristu kooskasutust ning haridusasutuste konsolideerimist. Selleks nähakse ette mitmeid meetmeid, sealhulgas väiksemate koolide ühendamine, kooliastmete sulgemine ja riigigümnaasiumite laialdasem kasutuselevõtt.¹⁸

Väiksemates omavalitsustes on hariduse korraldamisega seotud kulud õpilase kohta ligikaudu 30% suuremad kui suuremates linnades. See on tingitud asjaolust, et koolide infrastruktuuri ja õpetajate palkade katmine nõuab suurt osa omavalitsuste eelarvest. Kui koolivõrku ei kohandata vastavalt demograafilistele muutustele, võib see viia kulude jätkuva suurenemiseni, eriti väiksemates omavalitsustes, kus haridusasutuste säilitamine ei pruugi olla majanduslikult otstarbekas. Riigigümnaasiumite loomine on olnud üks olulisemaid strateegilisi samme haridusvõrgu korrastamisel. Alates 2010. aastast on riik võtnud suurema vastutuse keskhariduse korraldamisel, eesmärgiga tagada kvaliteetne ja valikuterohke õpe igas maakonnas. Antud lähenemise eesmärk on koondada ressursse, pakkuda paremaid õpitingimusi ning vältida olukorda, kus väiksemates gümnaasiumides on piiratud valik õppeaineid ja spetsialiseerumisvõimalusi.^{19,20}

Eesti koolivõrgu ümberkujundamine on tingitud eeskätt demograafilistest muutustest, mille tulemusena on mitmetes maapiirkondades õpilaste arv oluliselt vähenenud. Seetõttu on tekkinud vajadus optimeerida koolivõrku, sulgeda või ühendada väikseid koole ning suunata gümnaasiumiharidus suurematesse keskustesse. Riigigümnaasiumite loomine

¹⁶ Haridus- ja Teadusministeerium. (2022). OECD analüüs „Nutikas kahanemisega kohanemine Eestis: regionaalne valmistumine demograafiliseks muutusteks“ – [kokkuvõtte haridusvaldkonna olulisematest sõnumitest ja soovistest](#).

¹⁷ Serbak, K., Valk, A. (2016). [Võrdne ligipääs kvaliteetsele haridusele ja tõhus hariduskorraldus. Koolivõrk ja erakoolide rahastamine](#). Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

¹⁸ OECD (2022), Shrinking Smartly in Estonia: Preparing Regions for Demographic Change, OECD Rural Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/77cfe25e-en>.

¹⁹ Haridus- ja Teadusministeerium. (2021). Prognoosidele tuginev [faktileht alla 100 õpilasega gümnaasiumite kohta](#)

²⁰ Praxis & Centar. (2019). [Teemaleht 06/2019. Koolivõrgu korrastamine](#).

maakonnakeskustesse on üks peamisi koolivõrgu reformimise suundi. Selle eesmärk on koondada kvaliteetne gümnaasiumiharidus suurematesse õppeasutustesse, kus on paremad võimalused valikkursuste pakkumiseks ja kvalifitseeritud õpetajate kaasamiseks. Samas on see tekitanud küsimusi maapiirkondade õpilaste jaoks, kes peavad kaugemal asuvatesse koolidesse õppima minema, mis omakorda suurendab vajadust transpordi ja majutuse korraldamise järele. Koolivõrgu korrastamise kohta puudub aga selge kokkulepe riigi ja kohalike omavalitsuste vahel. Kuigi riik soovib koondada gümnaasiumiharidust riigigümnaasiumitesse, eelistavad mitmed omavalitsused jätkata väiksemate munitsipaalgümnaasiumide pidamist. See on tingitud hirmust, et piirkondlik haridusvõimaluste kadumine võib kaasa tuua elanikkonna vähenemise ja piirkondade ääremaastumise. Põhikoolide säilitamine võimalikult kodu lähedal on hariduspoliitikas endiselt prioriteet. Haridus- ja Teadusministeeriumi seisukoht on, et kvaliteetse põhihariduse võimalused peavad jääma igasse omavalitsusse, et õpilased ei peaks kooli käimiseks läbima liigseid vahemaid. Siiski on mitmed väiksemad põhikoolid madala õpilaste arvu tõttu kohalikele omavalitsustele rahaliselt koormavad, mis on viinud nende sulgemiseni või liitmiseni suuremate koolidega. See toob kaasa vajaduse transpordilahenduste parandamiseks, et tagada õpilaste sujuv liikumine uude kooli. Samuti on maapiirkondades probleemiks kujunenud õpetajate puudus, mis omakorda mõjutab hariduse kvaliteeti ja õppijate tulemusi.²¹

Haridus- ja Teadusministeeriumi ning OECD uuringutes rõhutatakse, et klassitäituvuse alammäära kehtestamine ning selle sidumine toetusmeetmetega võiks olla üks meede koolivõrgu korrastamisel, et tagada hariduse kvaliteet ja tõhus ressursside kasutamine²². Nimetatud ajendit on siiski vaid vähesel määral realiseeritud läbi väikeste maakoolide toetusmeetme, mis seab kooli õpilaste alampiiriks 19 õpilast, et kvalifitseeruda toetusele²³.

Eesti kohalikest omavalitsustest on vaid Elva vald määranud õpilaste arvu lävendi haridusasutustele, millest allapoole jäädes algatatakse arutelud kooli ümberkorraldamiseks.

„Kodulähedase põhikoolihariduse andmisel on peamiseks eesmärgiks iseseisva, sotsiaalselt pädeva ning analüüsivõimelise õpilase kujunemine, kes kasvab huvitava ja haarava õppimise keskkonnas, mille tagavad pädevad õpetajad ja piisav õpilaste arv sotsiaalseks arenguks ning grupegevusteks. Kui õpilaste arv langeb 6-klassilises koolis alla 30, 9-klassilises koolis alla 50 ja gümnaasiumis alla 45 õpilase, siis algatatakse arutelud muudatuste vajalikkusest ja haridusasutuste ümberkorraldamiseks.“ (Elva vallavalitsus, 2023)

Kuna koolivõrgu korrastamine tähendab sageli seda, et maapiirkondade õpilased peavad kooliskäimiseks rohkem aega kulutama, on transpordi ja tugiteenuste arendamine muutunud oluliseks teemaks hariduspoliitikas. Gümnaasiumivõrgu reformiga on tõstatatud küsimus, kas riigigümnaasiumid suudavad tagada piisavalt õppekohti ning kas transpordi- ja majutusvõimalused vastavad õpilaste vajadustele. Mitmetes maakondades esineb olukord, kus gümnaasiumihariduse kättesaadavus sõltub õpilaste isiklikust või omavalitsuse korraldatud transpordist. Kuna see võib olla logistiliselt keeruline ja kallis, on hakatud otsima lahendusi, sealhulgas ühistranspordi parandamist ja internaatkoolide arendamist, et võimaldada õpilastele kvaliteetset haridust ilma liigsete ebamugavusteta.²⁴

²¹ Riigikontroll. (2022). [Gümnaasiumivõrgu kujundamine](#)

²² Serbak, K., Valk, A. (2016). [Võrdne ligipääs kvaliteetsele haridusele ja tõhus hariduskorraldus](#). Koolivõrk ja erakoolide rahastamine. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium

²³ <https://www.riigiteataja.ee/akt/105122024012>

²⁴ Riigikontroll. (2022). [Gümnaasiumivõrgu kujundamine](#)

Õpetajate järelkasvu ja kvalifikatsiooni küsimus on eriti terav maakooles puudutavas poliitikas. Paljudes väiksemates koolides üle Eesti ei ole võimalik leida piisavalt kvalifitseeritud õpetajaid, mistõttu tuleb õpet läbi viia kas kombineeritud klassides või osade ainete puhul teiste koolidega koostöös. Selle probleemi lahendamiseks on arendatud meetmeid, mis keskenduvad õpetajate täiendõppele ja motivatsioonipakettidele, et soodustada noorte õpetajate suundumist maapiirkondadesse. Samuti on esile kerkinud võimalus kasutada digilahendusi ja kaugõpet, et leevendada õpetajate puudust ning parandada hariduse kvaliteeti hajaasustatud piirkondades.²⁵

Gümnaasiumivõrgu korrastamine on olnud pikka aega vaidluste allikas, kuna maapiirkondades on keeruline tagada nii kvaliteetset kui ka piisava valikuvõimalusega keskharidust. Riigigümnaasiumite loomine on aidanud parandada õppe kvaliteeti, kuid samas on see vähendanud gümnaasiumihariduse kättesaadavust väiksemates asulates. Mitmed omavalitsused on väljendanud muret selle üle, kas nende piirkonna õpilastele jagub piisavalt õppekohti riigigümnaasiumides ning kas õpilastele on loodud piisavad tingimused transpordiks ja majutuseks. Lisaks on esile toodud, et koolide liitmine ja gümnaasiumiastme eraldamine põhikoolidest võib vähendada haridusvõimaluste mitmekesisust maapiirkondades.²⁶

Õpetajate kutsekindlus on tihedalt seotud töörahuloluga, mida mõjutavad palk ja töötingimused, sealhulgas juhtimine, koostöö, vastutus ja ressursid. Ametis püsivalt soodustavad hea juhtimine, positiivne kollektiivne õhkkond ja madal tööstress. Haridus- ja Teadusministeeriumi 2023. aastaraamatu kohaselt esineb lahkumissoove rohkem maakoolide ja väikeste koolide õpetajate seas, kus töökoormus on keskmiselt madalam. Võimalikud põhjused on soov elada linnas ja töötada täiskoormusega või suurtes koolides tajutav väiksem töökoormus. Väikestes koolides peavad õpetajad sageli katma mitut ainet ja klasse, mis suurendab tundide ettevalmistamise koormust, samas kui suurtes koolides saab õpetada paralleelklasse ning kasutada tugispetsialistide ja kolleegide abi. Maakoolides töötavad osakoormusega ligikaudu pooled õpetajad, linnades ja väikelinnades umbes 40%. Kuna osakoormusega töö on seotud suurema ametist lahkumise riskiga, nähakse lahendusena õpetajatele paindlike võimaluste pakkumist mitme aine õpetamise pädevuste omandamiseks töötamise kõrvalt. Uuringud näitavad, et ligi pooled Eesti üldhariduskoolide õpetajatest õpetavad rohkem kui kaht ainet, kuid pole uuritud, kui paljud neist õpetavad väljaspool oma erialast kvalifikatsiooni ja kuidas see mõjutab nende töörahulolu ning enesekindlust õpetajana.²⁷ Põhja-Sakala valla arengukava 2023–2030 toob välja, et haridusvaldkonnas esinevad põhilised kitsaskohad on kvalifitseeritud õpetajate ja tugiteenuste vähesus, kaasaegsete õpikeskkondade puudumine, nappus kodulähedastest lasteaiakohtadest ning koolihoonete seisukord.

²⁵ Haridus- ja Teadusministeerium. (2023). [Ülevaade haridussüsteemi välishindamisest 2022/2023. õppeaastal](#)

²⁶ Riigikontroll. (2022). [Gümnaasiumivõrgu kujundamine](#)

²⁷ Haridus- ja Teadusministeerium. (2023). [Ülevaade haridussüsteemi välishindamisest 2022/2023. õppeaastal](#)

Tabel 8. Põhja-Sakala valla haridusasutuste arengukavade²⁸ SWOT analüüs

TUGEVUSED

Professionaalne personal

Vaatamata väljakutsetele on enamik õpetajatest kvalifitseeritud ning motiveeritud.

Mitmekesised õppevõimalused ja tegevuskeskkond

Mitmed haridusasutused pakuvad spetsialiseeritud õppevõimalusi, näiteks Lahmuse Kool hariduslike erivajadustega õpilastele. Lisaks on vallas tagatud lasteaedade sobitus- ja tasandusrühmad.

Tugiteenuste osaline kättesaadavus

Osaliselt on tagatud tugispetsialistide teenused. Spetsialisti puudumisel on koolid leidnud muid võimalusi õpilaste toetamiseks, lähtuvalt olemasolevatest võimalustest. Osaliselt on õpilasi saanud ka toetada koolidevaheliselt: näiteks kui õpilasele vajalikud toed ja sobilik õpikeskkond on Lahmuse koolis ja vanem on nõus lapse koolivahetusega.

VÕIMALUSED

Kohaliku kultuuri ja looduse kaasamine

Looduslähedane asukoht ja ajalooline taust pakuvad unikaalseid võimalusi õppekavade rikastamiseks.

Rahastamisvõimalused projektide kaudu

Projektipõhine rahastamine võimaldab parandada haridusasutuste infrastruktuuri ja laiendada õppevõimalusi.

NÕRKUSED

Personali järelkasv

Paljud õpetajad lähenevad pensionieale ning uute kvalifitseeritud töötajate leidmine on keeruline. Motiveerimiseks ja töötasu diferentseerimiseks vastavalt asutuse vajadustele praeguse võrgu juures võimalused puuduvad.

Õpilaste arvu vähenemine

Koolide ja lasteaedade jätkusuutlikkust ohustab õpilaste ja lasteaialaste arvu langus paljudes piirkondades.

Koostöövõrgustikud

Kohalike ettevõtjate vähene kaasatus valla arengu planeerimisse.

Infrastruktuuri puudused

Praegu kasutusel olevad hooned nõuavad olulisi investeeringuid.

Tugiteenuste ebapiisavus

Mitmetes haridusasutustes on puudus tugispetsialistidest. Alushariduses kõige enam logopeedist, aga ka eripedagoogist. Koolides vajatakse eripedagooge, sotsiaalpedagooge ja psühholoogi teenust.

OHUD

Rahvastiku vähenemine

Vähene rahvastikutihedus maapiirkondades seab ohtu väiksemate koolide ja lasteaedade jätkusuutlikkuse.

Ressursikonkurents linnakoolidega

Lapsevanemad eelistavad sageli linnakoole, vähendades kohalike haridusasutuste õpilaste arvu.

Rahastuse ebastabiilsus

Kohaliku omavalitsuse eelarve piirangud ja suur sõltuvus riiklikust rahastusest muudavad pikaajalise planeerimise keeruliseks.

Kvalifitseeritud personali puudus

Uute õpetajate ja spetsialistide leidmise raskused võivad veelgi süvendada olemasolevaid puudujääke.

²⁸ <https://www.pohja-sakala.ee/arengukava1>

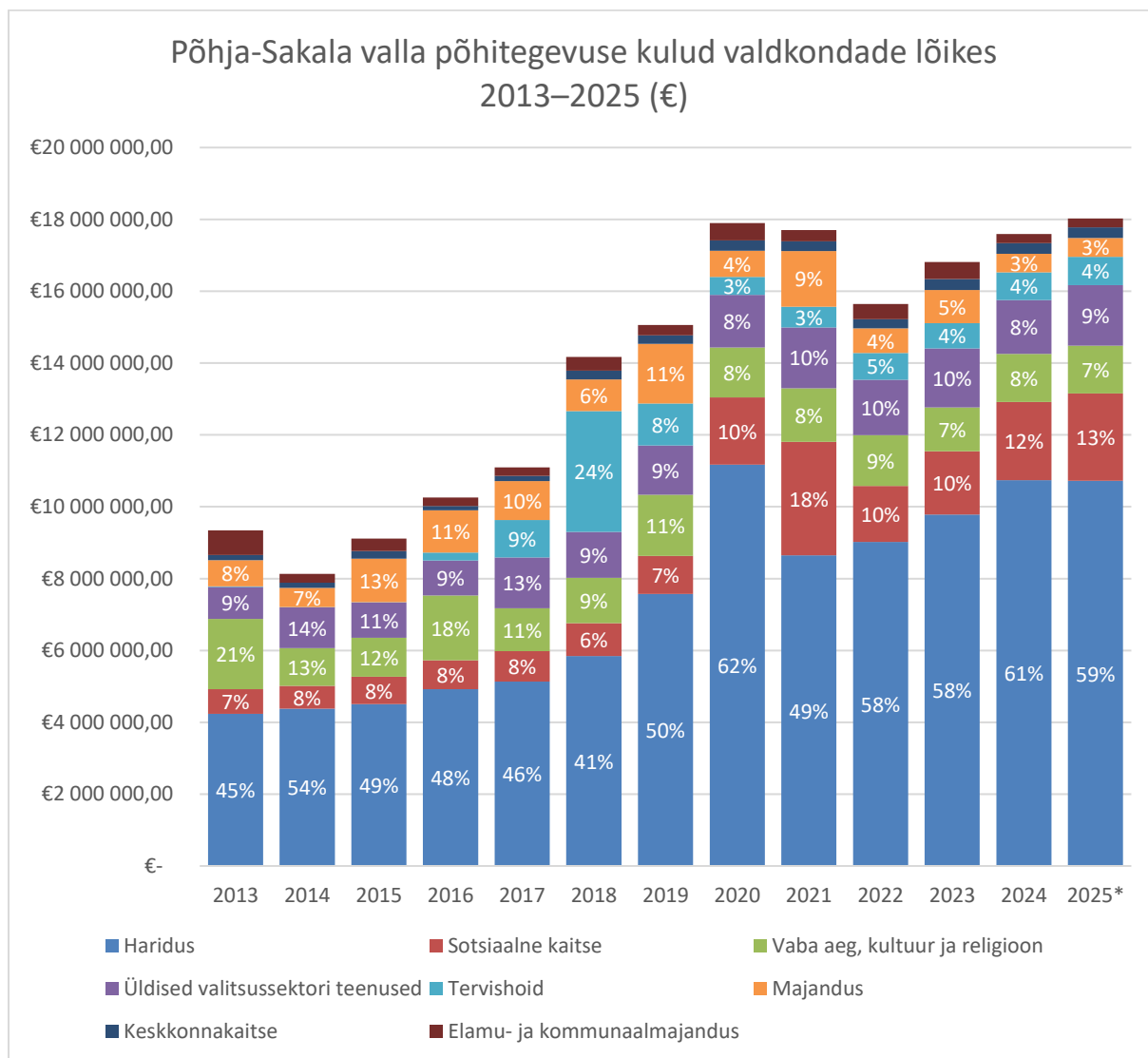
3.1.3. Kohaliku omavalitsuse finantsvõimekus ja selle mõjutajad

Perioodil 2013–2025 on hariduskulude osakaal valla põhitegevuse kuludest kasvanud ligikaudu 45%-lt 59%-ni. Suurim tõus on toimunud alates 2019. aastast, mil haridusele suunatud kulud ületasid esmakordselt 50% piiri, stabiliseerudes seejärel 58–62% vahemikku. Hariduse osakaalu kasv viitab valla eelarvestruktuuri ümberkujundamisele, kus haridusteenuse tagamine on muutunud kõige suuremaks ja stabiilsemaks eelarveridade tarbijaks. Selline dünaamika on kooskõlas rahvastikuprognoside ja koolivõrgu killustatuse taustal suureneva ühe õppuri kohta tehtava kulu kasvuga.

Majanduskulude osakaal, mis hõlmab eelkõige taristu ja varade haldamist, on samal ajal kahanenud 10%-lt 3%-le. Järjepidev langustrend alates 2017. aastast viitab kuluefektiivsuse fookuse muutumisele või taristuinvesteeringute edasilükkamisele. Kulude ümberpaiknemine võib viidata vajadusele suunata ressursse vahetumalt teenustesse, kuid tekitab samas riski halduskulude kuhjumiseks keskpikas perspektiivis, kui taristu amortisatsioon ületab investeerimisvõimekuse.

Sotsiaalse kaitse valdkonnas on kulude osakaal kasvanud 7%-lt 13%-ni. Tõus on olnud stabiilne ning korreleerub rahvastiku vananemise trendiga. Kasvav osakaal viitab vajadusele suunata rohkem vahendeid toimetulekutoetustele, hoolekandeteenustele ja sotsiaalseks kaasatuseks vajalikele tugistruktuuridele. Selline areng rõhutab vajadust tugevdada eelarvepõhist vastupanuvõimet struktuursele demograafilisele muutusele, eeskätt eakate arvu ja sõltuvusmäärade kasvule.

Joonis 6. Põhja-Sakala valla põhitegevuse kulud valdkondade lõikes 2013–2025

Vaba aja, kultuuri ja religiooni valdkonna kulude osakaal on langenud 13%-lt 3%-le. Proportsionaalse kahanemise taga võib olla kultuuri- ja sporditaristu investeeringute vähenemine või tegevustoetuste ümberhindamine kriisiaastatel. Osakaalu järsk langus pärast 2020. aastat võib olla seotud ka ajutise tegevuse piiramisega COVID-19 pandeemia tingimustes, mille järel ei ole varasemal tasemel tegevust taastatud. Kulude vähesus selles valdkonnas võib mõjutada kogukondlikku sidusust ja noorte kohalikku seotust.

Netovõlakoormus on viidud alla 50% taseme, mis viitab mõõdukale laenupoliitikale ja tugevamale likviidsuspositsioonile. Võlakoormuse vähenemine loob ruumi investeerimisvõimekuseks ning võimaldab vajadusel suunata lisavahendeid kriitilistesse teenustesse või struktuursete muutuste elluviimiseks haridus- ja sotsiaalvaldkonnas.

Aastatel 2021–2024 on valla tulude ostujõud püsinud allpool 2020. aasta taset, mis on tingitud samaaegsest mitme kriisi – sh pandeemia, inflatsioonilainete ja geopoliitilise ebastabiilsuse – mõjust. Reaalväärtuses vähenenud tulubaas on kasvatanud teenuste rahastamissurvet ja tõstnud vajadust prioriseeritud eelarvestamise järele.

Eelarvestruktuuri areng näitab, et Põhja-Sakala vald on suunanud kasvava osa ressursidest põhiteenustesse (haridus ja sotsiaalvaldkond), vähendades samal ajal kulusid valdkondades, mis on seotud elukeskkonna arendamise ja vaba aja veetmise võimalustega. Selline trend loob vajaduse

kriitiliseks hindamiseks, millisel määral on teenuste kvaliteet ja elukeskkonna atraktiivsus tasakaalus ning milliseid struktuurseid muutusi tuleb kavandada pikaajalise jätkusuutlikkuse tagamiseks.

Tabel 9. Põhja-Sakala valla põhitegevuse tulud ja netovõlakoormus 2018–2025²⁹

Aasta	Põhitegevuse tulud	Inflatsiooniga korrigeeritud põhitegevuse tulude ostujõud (2025) ³⁰	Netovõlakoormus	Netovõlakoormus, %
2018	11 983 700,00 €	17 634 289,00 €	5 612 400,00 €	46,8%
2019	13 068 200,00 €	18 800 060,00 €	6 544 500,00 €	50,1%
2020	14 216 200,00 €	20 542 900,00 €	7 122 300,00 €	50,1%
2021	14 376 100,00 €	19 851 234,00 €	8 849 500,00 €	61,6%
2022	15 967 300,00 €	18 465 757,00 €	7 906 400,00 €	49,5%
2023	17 389 400,00 €	18 424 291,00 €	6 400 400,00 €	36,8%
2024	18 819 826,00 €	18 856 671,00 €	6 416 810,00 €	34,1%
2025 ³¹	19 364 313,00 €	-	7 115 150,00 €	36,7%

Ajavahemikul 2018–2025 on Põhja-Sakala valla põhitegevuse tulude nominaalne maht kasvanud ligikaudu 11,98 miljonilt eurolt 19,36 miljoni euroni, mis teeb kokkuvõttes ligi 62% kasvu seitsme aasta jooksul. Samal ajal on tulude reaalkasv olnud märkimisväärselt tagasihoidlikum, kui arvestada inflatsioonimõjusid ning korrigeerida tulude ostujõudu. Aastatel 2021–2024 jäävad inflatsiooniga korrigeeritud tulud püsivalt alla 2020. aasta reaalse tulu taseme, kinnitades eelnevalt osutatud kobarkriisi mõju omavalitsuse finantspositsioonile. Tulude ostujõu tipp saavutati 2020. aastal, mil inflatsiooniga korrigeeritud tulu ulatus ligikaudu 20,5 miljoni euroni (2025. aasta hindades), samas kui 2021. ja 2022. aastaks oli see langenud alla 20 miljoni euro piiri. Aastal 2023 oli reaaltulu 18,4 miljonit eurot, mis tähendab, et valda mõjutavad endiselt nii tarbijahinnaindeksi tõus kui ka nominaalkasvu aeglustumine. Realiseerunud inflatsioonisurve tõttu on valla ostujõud säilinud alla kriisieelse taseme vähemalt neljal järjestikusel aastal.

Netovõlakoormuse suhtarv on kogu perioodi jooksul kõikunud vahemikus 34% kuni 62%. Kõrgeim tase registreeriti 2021. aastal, mil netovõlakoormus tõusis 61,8%-ni. Antud aasta oli ühtlasi perioodi madalaima reaaltulu (korrigeeritud ostujõu) ja suurima võlakoormuse kombinatsioon, mis osutab ühekordsele pingele eelarvepoliitikas. Seejärel toimus järkjärguline paranemine: 2022. ja 2023. aastaks langes netovõlakoormus alla 50% piiri ning 2024. aastaks prognoositakse 34,1% taset. Aastaks 2025 on oodatav mõõdukas tõus 36,7%-ni, mis jääb siiski konservatiivse võlakoormuse lävendi alla ning tagab rahastamispuhvi investeeringute või kriisimeetmete jaoks. Võlakoormuse langus viimastel aastatel viitab teadlikule konsolideerimispoliitikale ning piiratud laenukasutusele, mis on kooskõlas omavalitsuse pikaajalise stabiilsuse eesmärgiga. Samas tõstatab madal investeerimissurve küsimuse, kas säästupõhine eelarvepoliitika on toimunud arengu- ja taristuinvesteeringute arvelt, eeskätt olukorras, kus haridusvõrgu korrastamise ja sotsiaalvaldkonna vajadused suurenevad.

Eelarvestruktuuri ja võlakoormuse suhe osutab vajadusele kaaluda, milline osa olemasolevast fiskaalsest manööverdamisruumist suunata prioriteetsete teenuste arendamisse. Strateegilise planeerimise seisukohalt saab tõdeda, et Põhja-Sakala vald on suutnud säilitada madala finantsriskiga laenukoormuse, ent see on toimunud ostujõu languse ja piiratud kasvuruumi

²⁹ https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_rahandus_valitsemissektori-rahandus_kohalike-omavalitsuste-eelarve/RR306

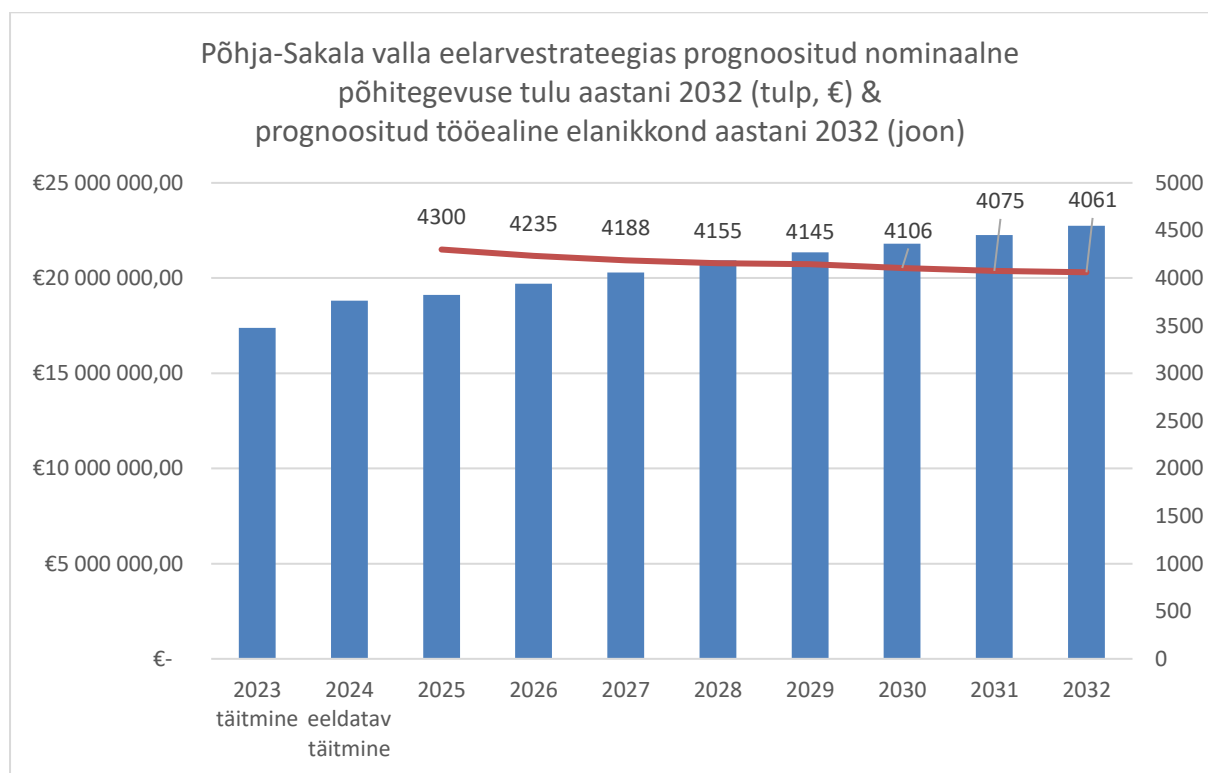
³⁰ <https://stat.ee/et/ostujou-kalkulaator>

³¹ <https://www.pohja-sakala.ee/eelarve-2025>

tingimustes. Kuluefektiivsuse säilitamise kõrval tuleb järgmistel aastatel pöörata suuremat tähelepanu investeringute suunamisele avaliku teenuse kvaliteedi ja vastupanuvõime tagamiseks.

Joonis 7. Põhja-Sakala valla eelarvestrateegias prognoositud nominaalne põhitegevuse tulu aastani 2032 (tulp) & prognoositud tööealine elanikkond aastani 2032 (joon)

Põhja-Sakala valla eelarvestrateegia näeb ette põhitegevuse tulude nominaalset kasvu keskmiselt 4% aastas perioodil 2023–2032. Selline kasvutempo vastab ligikaudu prognoositavale inflatsioonimäärale, mistõttu ei kaasne eeldatava nominaalkasvuga sisulist ostujõu paranemist. Reaalselt tähendab see, et valla eelarve kuluvõimekuse tase püsib stabiilselt 2023. aasta tasemel, samal ajal kui teenuste sisendhinnad (sh töajõukulu, energia, ehitushinnad) kasvavad.

Prognoositav tulubaas kasvab 2023. aasta ligikaudu 18 miljonilt eurolt 2032. aastaks 22,3 miljoni euroni. Tegu on rahaliselt mõõduka, kuid majanduslikult staatilise arenguga, mille foonil tööealise elanikkonna arv väheneb samal ajal ca 6% võrra – 4300 inimeselt 4061-ni. Selline suundumus viitab maksutulu potentsiaali langusele ning kasvavale sõltuvusele tasandus- ja sihtotstarbelistest riiklikest toetustest, mis võivad oma loomult olla vähem stabiilsed või prognoositavad.

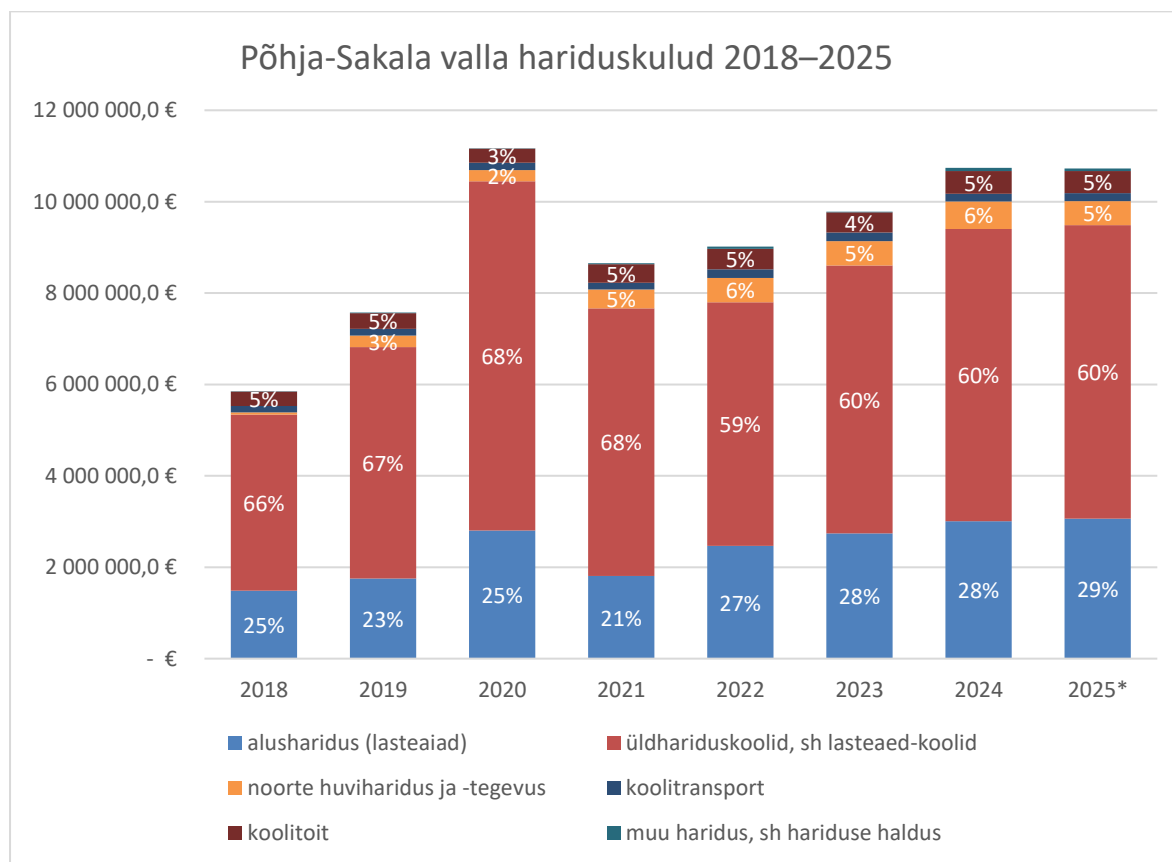
Tööealiste elanike vähenemine ei ole ühekordne nähtus, vaid osa pikemaajalisest struktuurset muutusest, millel on otsene mõju valla maksutulude kogumisvõimele ja töajõupõhiste teenuste (nt haridus, sotsiaalhoolekanne) korraldamisele. Vähenenud maksubaas piirab nii tulude kui ka investeringute kasvu, samas kui eakate osakaalu suurenemine tõstab avalike teenuste rahavajadust eelkõige sotsiaalvaldkonnas. Nominaalse tulude kasvu ja tööealise elanikkonna kahanemise kooseksisteerimine tähendab, et valitsemiskulude reaalne surve kasvab, isegi kui eelarve nominaalväärtus suureneb. See seab täiendava rõhuasetuse vajadusele optimeerida olemasolevat kulustruktuuri, tõsta ressursikasutuse tõhusust ning hinnata kriitiliselt kõigi valdkondade kulutuste mõju valla pikaajalisele jätkusuutlikkusele.

Eelarvestrateegia lähtekohaks seatud 4% inflatsioonitempot järgiva nominaalse kasvu puhul ei ole tegemist sisulise laienemisstrateegiaga, vaid pigem senise taseme säilitamise püüdega. Tegemist on konservatiivse, kuid makromajanduslikke riske arvestades realistliku lähenemisega, mille mõju

avaldub eeskätt avalike teenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse hoidmise keerukuses. Samuti tõstab see esile vajaduse struktuursete muudatuste järele haridus- ja sotsiaalvõrgus, et hoida teenusekulud kooskõlas tulude tegeliku ostujõuga.

Joonis 8. Põhja-Sakala valla hariduskulud

Perioodil 2018–2025 moodustavad üldhariduskoolid, sh lasteaed-koolid järjepidevalt suurima osa Põhja-Sakala valla hariduskuludest. Nende osakaal jääb vahemikku 59–68%, olles 2025. aastaks prognoositud tasemel 60%. Alushariduse osakaal on vaadeldaval perioodil tõusnud 25%-lt 29%-ni, saavutades 2025. aastal kõrgeima osakaalu. Alates 2021. aastast on alushariduse kulude osakaal olnud tõusutrendis, mis viitab kas rühmade arvu suurenemisele, personali- ja tugiteenuste kulude kasvule või panustamisele kvaliteedi ja kättesaadavuse tõstmisele.

Koolitoidu kulud moodustavad kogu perioodi jooksul konstantse osa 5%, viidates sellele, et toitlustuse korraldamise süsteem on stabiilne ega ole allutatud olulistele reformidele või ulatuslikele muudatustele. Noorte huvihariduse ja -tegevuse kulud jäävad vahemikku 3–6%, olles 2025. aastal 5%. Tegemist on madala osakaaluga, mis on võrreldav kultuuri- ja spordivaldkonna väheneva rahastusega põhitegevuse eelarves. Huvihariduse osakaalu stabiilsus madalal tasemel võib piirata laste ja noorte osalemisvõimalusi vallas ning mõjutada pikaajaliselt kogukondlikku sidusust ja noorte kohalikku püsivust. Koolitranspordi osakaal on aastatel 2018–2024 kasvanud 2%-lt 6%-ni, säilitades 2025. aastaks selle taseme. Tõus viitab vajadusele tagada hariduse territoriaalne kättesaadavus järjest suuremal alal. Haridusvõrgu koondumise või õppurite hajumise tingimustes suureneb koolitranspordi roll hariduse kättesaadavuse tagamisel, ent samas ka teenuse kulukus. Kulude kasv transpordile võib olla signaal sellest, et haridusvõrk ei ole enam optimaalses seoses rahvastiku paiknemisega.

Hariduskulude struktuur 2025. aastaks kinnitab trendi, kus kaks kolmandikku kuludest on seotud üldhariduskoolidega, ligi kolmandik alusharidusega ning ülejäänud valdkonnad jäävad piiratud

mahu ja kasvupotentsiaaliga toetavateks teenusteks. Arvestades õppurite arvu vähenemist ning tööealise elanikkonna kahanemist, suureneb vajadus ümber hinnata, millised haridusteenused ja millises mahus on jätkusuutlikud ning milliseid teenusekohti on otstarbekas ümber kujundada, liita või koondada. Tasakaalu hoidmine kvaliteedi, territoriaalse kättesaadavuse ja eelarvevõimekuse vahel nõuab sihipärasest koolivõrgu strateegilist korrastamist.

3.1.4. Transport

Käesolevas analüüsis on lähtutud lasteaedade ja koolide hea kättesaadavuse piirkonnana, mida on defineeritud uuringus „Era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes“ lasteaedade ja algkoolide puhul kaugust kuni 11 km, põhikoolide puhul kuni 15 km ja keskkoolide puhul kuni 27 km.³² Hea kättesaadavuse piirkondade kattumise korral tekib konkurents haridusasutuste vahel. Nii esinevad kriitilisemad kattuvusalad Tääksi, Sürgavere, Vastemõisa, Suure-Jaani ja Olustvere vahel. Antud konkurents tähendab, et koolid konkureerivad samadele õpilastele, õpetajatele ning finantsidele, mille tulemusena kaotavad suuremal või vähemal määral kõik.

Tabel 10. Haridusasutustega asustusüksuste distantsimaatriks, km; lasteaedade hea kättesaadavuse ala (kuni 11 km) – roheline; põhikoolide hea kättesaadavuse ala (kuni 15 km) – kollane; keskkoolide hea kättesaadavuse ala (kuni 27 km) – oranž.³³

	Suure-Jaani	Olustvere	Lahmuse	Võhma	Sürgavere	Tääksi	Kõo	Vastemõisa	Kõpu	Vändra	Põltsamaa	Viljandi
Suure-Jaani	-	7	3	14	9	12	22	11	30	33	38	24
Olustvere	7	-	9	10	12	7	19	18	39	40	35	22
Lahmuse	3	9	-	15	11	14	27	14	33	30	43	27
Võhma	14	10	15	-	21	15	11	24	48	45	27	31
Sürgavere	9	12	11	21	-	8	30	8	27	41	46	17
Tääksi	12	7	14	15	8	-	19	16	35	45	40	18
Kõo	22	19	27	11	30	19	-	37	59	57	16	40
Vastemõisa	11	18	14	24	8	16	37	-	19	44	53	13
Kõpu	30	39	33	48	27	35	59	19	-	60	67	20
Vändra	33	40	30	45	41	45	57	44	60	-	70	57
Põltsamaa	38	35	43	27	46	40	16	53	67	70	-	47
Viljandi	24	22	27	31	17	18	40	13	20	57	47	-

³² Sepp, V., Kivi, T., Puolokainen, T., Tali, T., Themas, E., Valgma, Ü. (2015). Uuring era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes. Tartu: Tartu Ülikool.

³³ Teemakäsitluses on viimastel aastatel kasutusele võetud ebamäärane sõnapaar „kodulähedane kool“ selgemate teenuspiirkondade või hea kättesaadavusega piirkondade asemel.

2025. aasta märtsi seisuga toimivad Põhja-Sakala vallas 4 õpilasiini:

- L1 HOMMIK Kuusekäära–Metskonna–Kildu–Võlli–Suure-Jaani
L1 ÕHTU Suure-Jaani–Võlli–Kildu–Mätliku–Kuusekäära
- L2 Ängi–Taevere–Reegoldi–Suure-Jaani
- L3 Võivaku–Madise–Tääksi–Olustvere
- L4 Mudiste–Ängi–Taevere–Reegoldi–Suure-Jaani³⁴

Põhja-Sakala vallas elavatele õpilastele kompenseeritakse transpordikulud, mis on seotud nende igapäevase liikumisega elukohast haridusasutusse ja tagasi. Juhul kui õpilane on valinud oma elukohale lähimast erineva õppeasutuse, võib hüvitamine toimuda kuni lähima koolini, kus on võimalus omandada vastavas kooliastmes haridust. Transpordikulude hüvitamine toimub alljärgnevatel tingimustel:

- Õpilase koolitee pikkus ületab 3 kilomeetrit ning tal puudub ligipääs õpilas- või ühistranspordile.
- Õpilas- või ühistranspordi lähima peatuseni on rohkem kui 3 kilomeetrit.

Isikliku transpordivahendi kasutamise kulusid hüvitatakse ühe koolipäeva kohta ühe edasi-tagasi sõidu ulatuses. Hüvitise määr on 0,20 eurot kilomeetri kohta.³⁵

3.2. Valla haridusasutused

3.2.1. Õppijad, personal

Perioodil 2016/17 kuni 2023/24 on alushariduses osalevate laste koguarv Põhja-Sakala vallas püsinud suhteliselt stabiilsel tasemel, kõikides vahemikus 347 kuni 386 last. Ajavahemiku alguses (2016/17) oli valla lasteaedades 368 last, 2023/24. õppeaastaks on see arv kasvanud 386-ni, mis tähendab tagasihoidlikku kasvu 4,9% võrra. Vanuseliselt on kõige suurema osakaaluga rühm kogu vaadeldaval perioodil 3–5-aastased lapsed, keda on igal aastal 202–241.

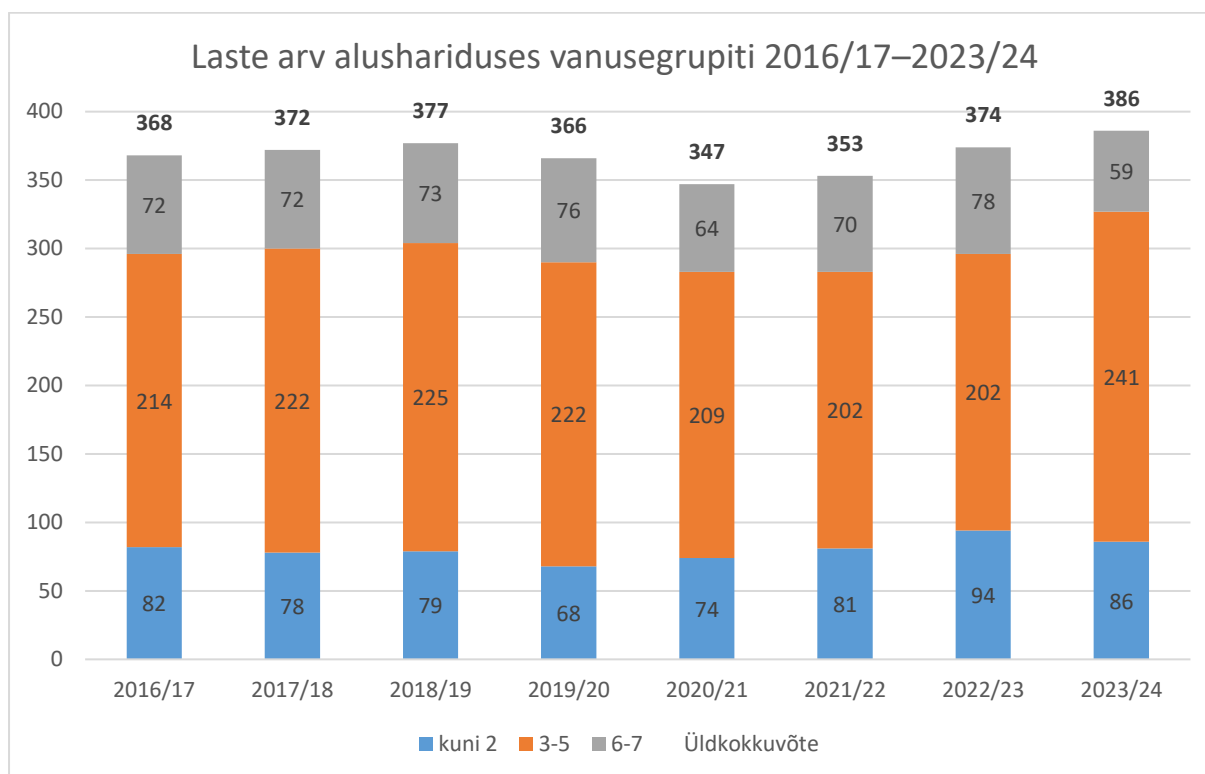
2023/24. õppeaastaks on selles vanuserühmas 241 last, mis moodustab 62% kogu alushariduses osalejatest. Selline osakaal on tüüpiline lasteaia põhirühmadele ja viitab teenuse stabiilsele kasutusele peamise sihtgrupi hulgas. Alla 3-aastaste laste arv on samuti näidanud kasvu. Kui 2019/20. aastal oli selles vanuserühmas vaid 68 last, siis 2023/24. õppeaastaks on arv tõusnud 86-ni. Tegu on 26% kasvuga nelja aasta jooksul, mis võib viidata kas suurenenud teenuse kättesaadavusele (nt rühmade lisandumine või lapsehoiuteenuse areng), vanemate tööalaste valikute muutusele või üldisele teenuse atraktiivsuse kasvule.

Samas on 6–7-aastaste laste osakaal vähenenud. Kui aastatel 2016/17–2018/19 oli selles rühmas püsivalt 72–73 last, siis 2023/24. aastaks on neid vaid 59. Tegemist on umbes 18% langusega, mis võib viidata eeskätt vanemliku otsuse muutusele, suunates lapsed varem kooli või kasutades alternatiivseid ettevalmistavaid võimalusi. Samuti võib tegu olla demograafilise laineharja liikumisega madalamatesse vanuserühmadesse.

³⁴ <https://www.pohja-sakala.ee/opilasliinid>

³⁵ <https://www.pohja-sakala.ee/opilase-soidukulude-huvitamine>

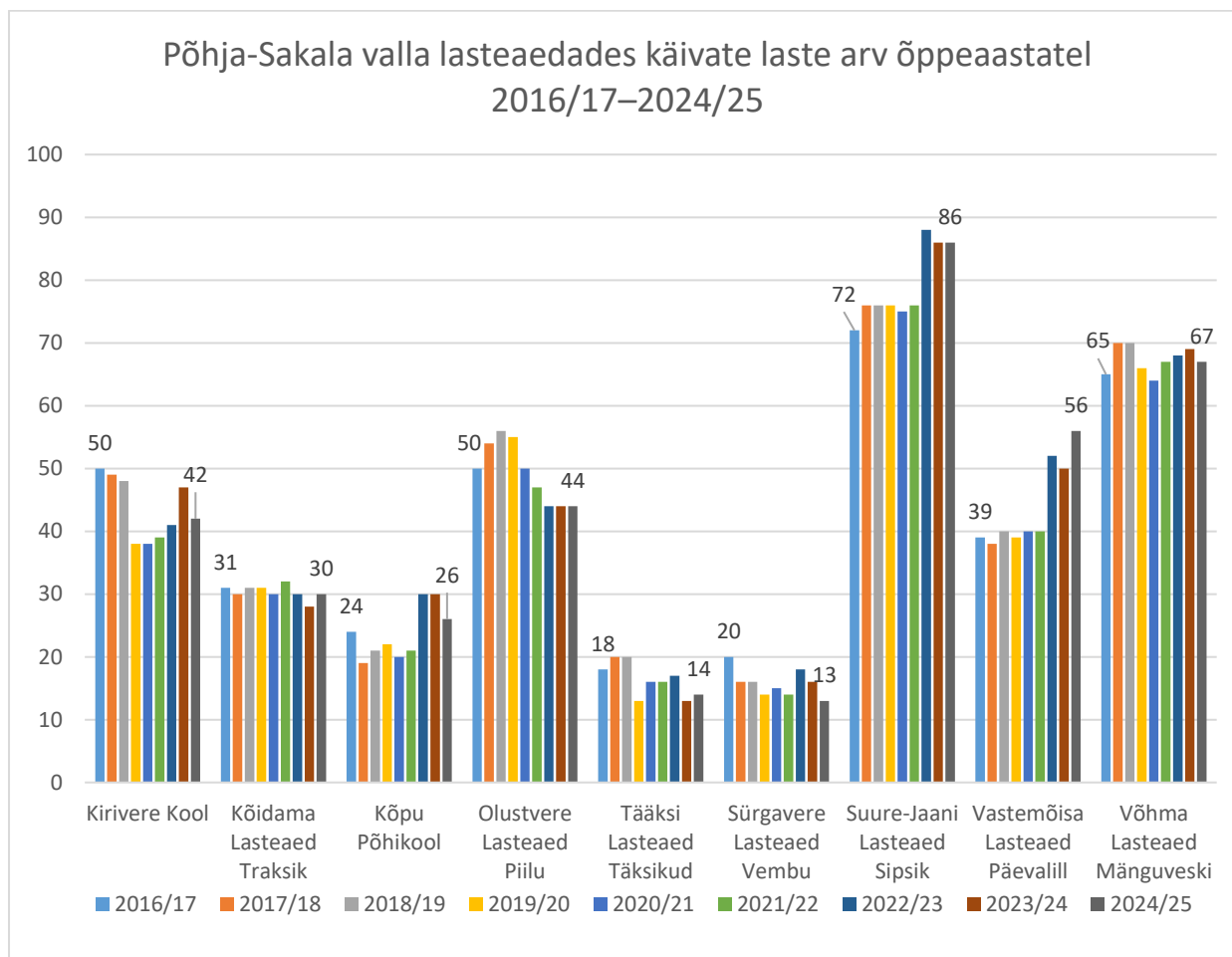

Joonis 9. Laste arv alushariduses vanusegrupiti 2016/17–2023/24

Vanusstruktuuri muutus toob esile vajaduse kohandada lasteaedade rühmade struktuuri ja personaliressurssi vastavalt nõudluse nihkele. Suurenev nooremaeliste laste osakaal eeldab rohkem ressursse väiksemate lastega töötamiseks, sh suuremat personali osakaalu ühe lapse kohta ning sobivat füüsilist keskkonda. Samas väheneb surve 6–7-aastaste rühmadele, võimaldades ümber hinnata nende koosseisu ja paigutust. Alushariduses osalevate laste koguarvu püsivus annab märku, et teenuse kasutamine on valdavalt täiskoormusega. Arvestades prognoositavat sündimuse tasakaalu ja väikest, ent stabiilset tõusu alla 3-aastaste hulgas, ei ole lähiaastatel oodata olulist vajadust alushariduse võrgustiku kärpimiseks, küll aga struktuurseks korrigeerimiseks rühmade ja sihtrühmade lõikes. Erilist tähelepanu tuleb pöörata ressursside paindlikule jaotusviisile, mis vastaks muutuvatele vanuskoosseisudele ning võimaldaks teenuse osutamist optimaalse kulutasemega.

Aastatel 2016/17–2024/25 on Põhja-Sakala valla lasteaedade koormus püsinud stabiilsena, kuid asutuste lõikes on toimunud selged nihked, mis on olnud seotud nii demograafilise arenguga kui ka kohalike hariduskorralduslike otsustega. Laste koguarvu hajumine lasteaedade lõikes viitab vajadusele kohandada teenuse struktuuri vastavalt kohalikule nõudlusele, hoonete seisundile ja piirkondlikule tõmbefunktsioonile.

Joonis 10. Põhja-Sakala valla lasteaedades käivate laste arv õppeaastatel 2016/17–2024/25

Suure-Jaani Lasteaed Sipsik on suurim lasteasutus kogu vaadeldaval perioodil. 2022/23. õppeaastal tõusis laste arv 72-lt 86-ni, mida selgitab täiendava rühma loomine samal aastal. Lasteaia mahutavuse suurenemine võimaldas katta varem tekkinud nõudlust ja vähendada lasteaiajärjekordi, eelkõige piirkonnas, kus rahvastikuprognosis näitab alushariduse ealiste laste arvu stabiliseerumist. Rühmade lisamine parandas kättesaadavust ning aitas hoida teenust kodulähedasena, vältides alternatiivsete, kaugemate asutuste vajadust. Sarnane kasvutrend on tuvastatav Vastemõisa Lasteaias Päevalill, kus laste arv kasvas 2021/22. aastal 39 lapselt 65–67ni järgnevatel õppeaastatel. Rühmade laiendamine võimaldas piirkondliku nõudluse teenindamist, vähendades survet ümbritsevatele asutustele. Mõlema juhtumi puhul on näha, et täiendav taristu- ja personaliresurss on otseselt seotud teenuse kättesaadavuse paranemisega.

Kõidama Lasteaed Traksik on ainus asutus, mille koormus on järjestikustel aastatel järjekindlalt vähenenud – 42 lapselt 2016/17. aastal 24-ni 2024/25. aastaks. 2026. aasta sügisel on planeeritud Kõidama lasteaia tegevuskoha sulgemine, kuna olemasolev hoone ei vasta kehtivatele sanitaar- ja kasutusnõuetele. Sulgemisotsus on seotud nii füüsilise taristu piirangute kui ka kuluefektiivsuse kaalutlustega. Prognoosi kohaselt jaotuvad piirkonna lapsed edaspidi peamiselt Suure-Jaani ja Olustvere lasteaedade vahel. Selleks nähakse Olustveres ette täiendava rühma loomist, mille realiseerimiseks on vajalik investeerida täiendavatesse õppe- ja olmeruumidesse.

Olustvere Lasteaed Piilu laste arv on püsinud mõõdukas langustrendis, kuid jääb siiski vahemikku 44–50 last. Võttes arvesse võimalikku koormuse kasvu pärast Kõidama lasteaia sulgemist, tuleb Olustvere lasteaia edasist koormust käsitleda kasvava trendina, mida tuleb arvestada taristu planeerimisel.

Kirivere ja Kõpu piirkondade lasteaedades on õppurite arv aastate lõikes vähenenud, kuid tasakaalustatult ning ilma järskude langusteta. Kirivere Koolis on laste arv langenud 50-lt 31-le (–38%), kuid püsinud viimastel aastatel stabiilsena. Kõpu Põhikooli all tegutseva lasteaia laste arv kõigub 18–26 vahemikus, mis viitab väikese mahu tõttu suurele tundlikkusele demograafiliste muutuste suhtes. Tääksi ja Sürgavere lasteaedades on laste arv püsinud alla 20 õppuri, mis seab küsimuse alla teenuse pikaajalise jätkusuutlikkuse eraldiseisvate üksustena.

Alushariduse teenusekasutus Põhja-Sakala vallas on tugevalt ruumiliselt diferentseerunud. Taristusse tehtud strateegilised lisainvesteeringud on aidanud lühiajaliselt suurendada teenuse kättesaadavust, samas kui osades piirkondades esineb vajadus funktsionaalsete ümberkorralduste järele. Lasteasutuste võrgustik vajab edasist kohandamist nii demograafiliste kui ka taristuliste ja kvaliteedistandardite muutustega, tagamaks kodulähedane, kuluefektiivne ja paindlik alushariduse teenus kogu valla territooriumil.

Tabel 11. Lasteaedade personal Põhja-Sakala vallas

Nimi	Laste arv lasteaias (24/25. õa)	Õpetajate ametikohti (24/25. õa)	Õpetajaid (24/25. õa)	Lapsi õpetaja ametikoha kohta	Keskmine õpetaja koormus	Tugi-spetsialistide ametikohti (24/25. õa)	Majandus-personali ametikohti	Juhtide ametikohti
Kirivere Kooli Lasteaed Tähekild	42	3,50	5	12,00	70%	0,75	6	0,25
Võhma Lasteaed Mänguveski	67	10,67	12	6,28	89%	1	7	1
Kõpu Põhikooli Kõpu Lasteaed	26	3,00	3	8,67	100%		2,15	0,2
Suure-Jaani Kooli Tääksi Lasteaed Täksikud	14						1	
Suure-Jaani Kooli Sürgavere Lasteaed Vembu	13	4,00	4	6,75	100%		2	
Suure-Jaani Lasteaed Sipsik	86					1,25	12,00	2
Suure-Jaani Lasteaia tegutsemiskoht Kõidama Lasteaed Traksik	30	14,75	15	7,86	98%		3	
Olustvere Lasteaed Piilu	44	5,45	6	8,07	91%	0,58	7,5	0,44
Vastemõisa Lasteaed Päevalill	56	9,50	10	5,89	95%	0,5	7	1
Põhja-Sakala valla alusharidus kokku	378	50,87	55	7,43	92%	4,08	47,65	4,89

Põhja-Sakala valla alushariduses töötab 2024/25. õppeaastal 50,87 õpetaja ametikohal kokku 55 õpetajat, mis moodustab keskmise koormuse 92%. Laste arv õpetaja ametikoha kohta on kogu valla lõikes keskmiselt 7,43 last.

Kirivere Kooli Lasteaed Tähekiired on valla kõige madalama õpetajate töökoormusega asutus, kus 3,5 ametikohal töötab 5 õpetajat ning ühe õpetaja ametikoha kohta on 12 last. Kuigi suhtarv on kõrge, on õpetajate keskmine töökoormus vaid 70%, mis viitab osalise koormusega töölepingute laialdasele kasutamisele. Selline töökorraldus võib olla tingitud väikese asutuse paindlikkusvajadusest või piiratud töömahtudest rühmapõhises jaotuses.

Võhma Lasteaed Mänguveski ja Vastemõisa Lasteaed Päevalill on valla väikseima õpetaja-laps suhtarvuga asutused – vastavalt 6,28 ja 5,89 last ühe õpetaja ametikoha kohta. Tegemist on oluliselt alla keskmise jäävate näitajatega, mis viitavad suurele personalitihedusele. Samal ajal on nende asutuste õpetajate keskmised koormused kõrged (89% ja 95%). Madal suhtarv võib olla tingitud väikestest rühmadest, erivajadustega laste osakaalust või struktuurilistest iseärasustest, mis eeldavad suuremat personalipanust ühe lapse kohta.

Kõpu Põhikooli lasteaias on ühe õpetaja ametikoha kohta 8,67 last, Olustvere Lasteaed Piilus 8,07 last. Mõlemad näitajad ületavad valla keskmise, viidates tõhusale personali rakendamisele. Õpetajate koormused on vastavalt 100% ja 91%, mis osutab täismahus töölepingutele ja hästi struktureeritud töökorraldusele. Selline tasakaalustatud tööjaotus võimaldab säilitada teenuse kvaliteedi, tagades samas kuluefektiivsuse.

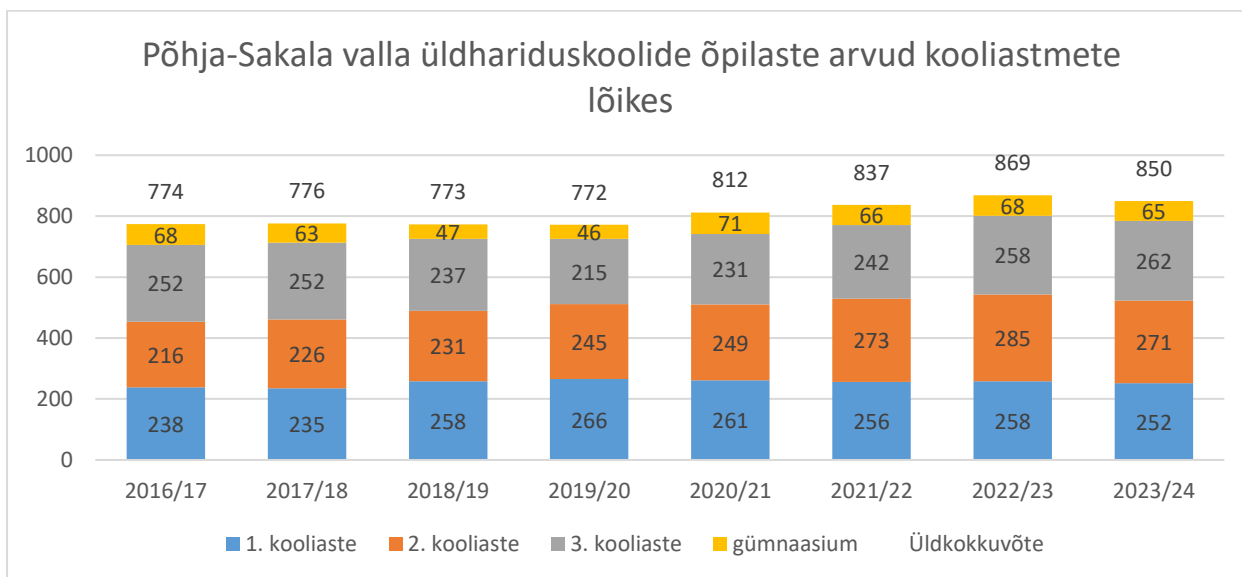
Suure-Jaani Lasteaias on õpetaja ametikoha kohta keskmiselt 7,86 last ning õpetajate keskmine koormus 98%. Sarnases vahemikus paiknevad ka Suure-Jaani Lasteaed Tääksi ja Sürgavere Lasteaed Vembu, kus ühe õpetaja kohta on vastavalt 6,75 ja 6,5 last.

Kõidama Lasteaed Traksik, tegutseb 14,75 ametikoha ja 74 lapse juures, mille tulemusena on õpetaja ametikoha kohta keskmiselt 7,86 last. See näitaja jääb lähedale valla keskmisele, kuid arvestades teenuse peatset lõpetamist ning asenduskohustuse üleminekut teistele asutustele (eelkõige Suure-Jaani ja Olustvere), vajab sealne töökorraldus järkjärgulist ümberstruktureerimist.

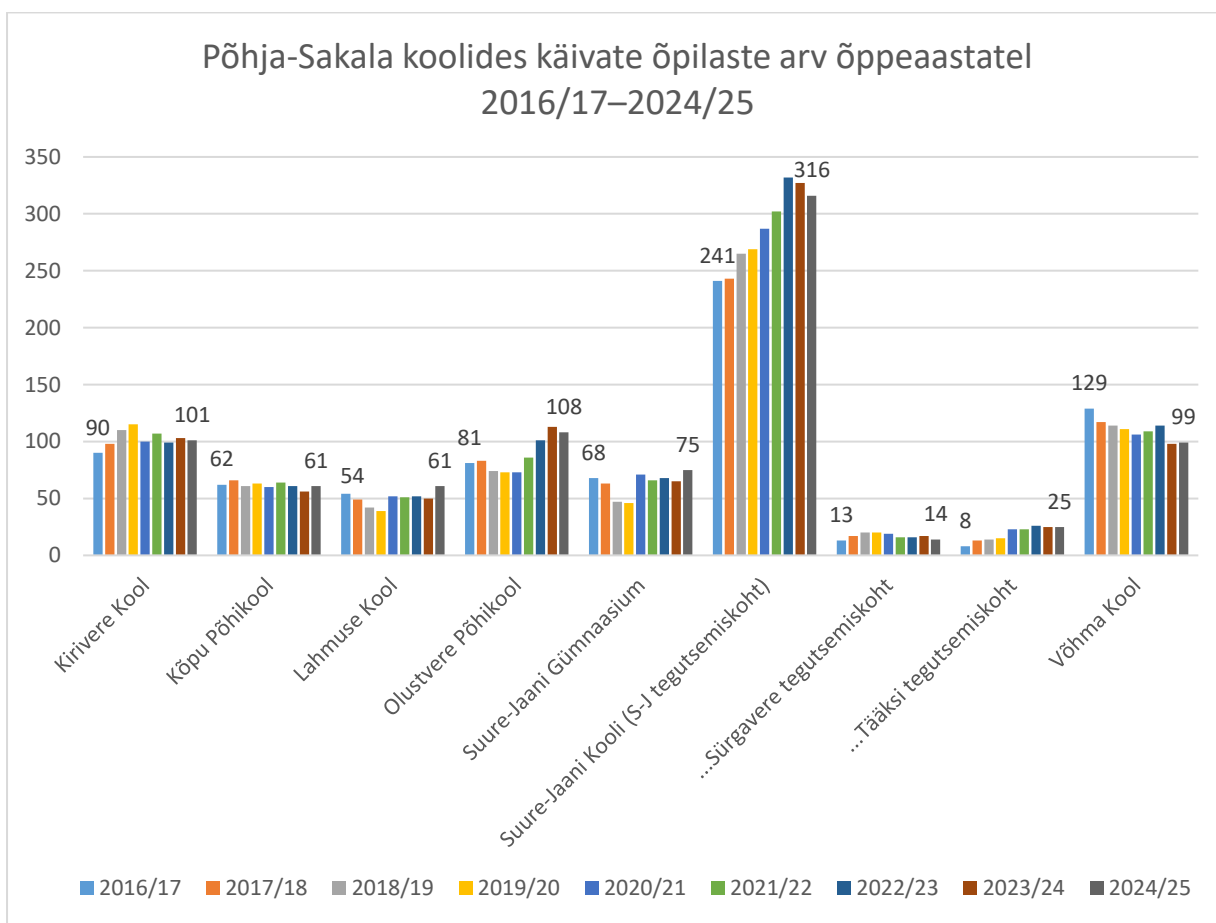
Tugispetsialistide ametikohti on jaotatud kokku 4,08, keskendudes suurematele üksustele. Väiksemates lasteaedades tugiteenused puuduvad, mis eeldab liikuva personali mudelit või keskustest lähtuvat teenuse osutamist. Majanduspersonali hulk moodustab 47,65 ametikohta – domineerivad suurasutused, kus lisaks pedagoogilisele tööle toimub ka toitlustus ja haldus kohapeal. Juhtide ametikohti on kokku 4,89, mis ligikaudu katab iga asutuse ühe juhtiva ametikoha, sõltumata lasteaiasuurusest. Selline juhtimisstruktuur on kulumahukas, eriti väikestes üksustes, kus funktsionaalse juhtimise koondamine võiks pakkuda suuremat kuluefektiivsust.

Aastatel 2016/17–2023/24 on Põhja-Sakala valla üldhariduskoolide õpilaste koguarv mõõdukalt kasvanud 774 õppurilt 850 õppurini. Suurim kooliastme osakaal on püsivalt II kooliastmel (4.–6. klass), kus õpilaste arv on perioodi jooksul tõusnud 216-lt 271-ni. I kooliastme (1.–3. klass) õpilaste arv on püsinud ligikaudu 250 juures. III kooliastme (7.–9. klass) õpilaste arv on liikunud mõõdukalt vahemikus 215–262, säilitades sisuliselt oma mahu kogu perioodi vältel.

Joonis 11. Põhja-Sakala valla üldhariduskoolide õpilaste arvud kooliastmete lõikes 2016/17–2023/24

Joonis 12. Põhja-Sakala valla koolides käivate õpilaste arv õppeaastatel 2016/17–2024/25

Ajavahemikul 2016/17–2024/25 on Põhja-Sakala üldhariduskoolide lõikes toimunud mitmeid sisulisi muutusi õpilaste arvu jaotuses. Valdavalt on koolide koormus püsinud stabiilne, kuid asutuste vahel on toimunud koondumine suurematesse keskustesse, samas kui väiksemates tegevuskohtades on õpilaste arv langenud või püsinud madalal tasemel. Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoha õppurite hulk on kasvanud 241 õpilaselt 2016/17. aastal 316-ni 2024/25. aastaks. Kasvu taga on mitmed tegurid. Üheks võimalikuks mõjutajaks on Viljandi linna koolivõrgu reform, mis on suunanud osa lapsevanematest otsima haridusvõimalusi väljaspool linna. Samuti on

Suure-Jaani kasv seotud piirkondliku tõmbefunktsiooniga – näiteks pärast Vastemõisa kooli sulgemist on osa peredest valinud Suure-Jaani kooli oma laste edasise haridustee jätkamiseks.

Tääksi kooli tegevuskohas on märgata mõõdukat, kuid püsivat õpilaste arvu kasvu – 2016/17. aasta 4 õpilaselt 2024/25. aastaks 25-ni. Tääksi tegevuskohas on viimastel aastatel õpilaste arv kasvanud. Selle üheks oluliseks mõjuteguriks on piirkonna lapsevanemate suurenenud valmisolek ja soov suunata oma laps õppima just kohalikku kooli. Sürgavere tegevuskohas on õpilaste arv püsinud järjepidevalt madalal tasemel (13–14 õppurit). Valdav osa piirkonna kooliealistest lastest õpib Suure-Jaani koolis, mis viitab väljakujunenud liikumismustritele ning haridusvõimaluste koondumisele suuremasse keskustesse.

Õpilaste arvu areng koolide lõikes näitab Põhja-Sakala vallas koondumist suurematesse keskustesse (Suure-Jaani, Olustvere), samas kui väiksemate tegevuskohtade elujõulisus sõltub tugevalt kogukondlikust toetusest ning piirkondlikust nõudlusest.

Põhja-Sakala valla üldhariduskoolides õpib 2024/25. õppeaastal kokku 860 õpilast. Nende õpetamiseks on kokku 98,86 õpetajate ametikohta ja 141 õpetajat, mis annab keskmiseks õpetaja töökoormuseks 70%. Õppureid ühe õpetaja ametikoha kohta on vallas keskmiselt 8,70.

Kõige suurem õpetajate töökoormus on Lahmuse Koolis (97%), kus 12 õpetajat täidavad 11,51 ametikohta. Samas on selle kooli suhtarv õpilaste kohta õpetaja ametikoha kohta 5,30, mis on oluliselt madalam kui valla keskmine. Madala suhtarvu ja kõrge koormuse kombinatsioon viitab väikestele klassidele ning potentsiaalselt suurele individuaalsele töömahule õpetajate jaoks.

Sarnane olukord on Suure-Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskohas, kus on täidetud 3,37 ametikohta. Õppureid on seal 14, mis tähendab, et ühe õpetaja ametikoha kohta on vaid 4,15 õpilast. See on kõige madalam näitaja kogu vallas ja osutab väga väikesele koormusele õpetaja kohta. Tääksi tegutsemiskohas on vastav näitaja 7,76. Mõlemas tegutsemiskohas on õpetajate ametikohtade arv arvestatud raamatupidamisandmete alusel (vastavalt 3,37 ja 3,22 ametikohta), mis kinnitab töömahu ebaühtlast jaotust. Kõrgeim õppurite arv õpetaja ametikoha kohta on Suure-Jaani Gümnaasiumis (12,61), millele järgneb Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoht (11,84) ja Olustvere Põhikool (10,19).

Tugispetsialistide ametikohti on valla peale kokku 8,61, millest suurim osa koondub Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskohta (2,8 ametikohta), Lahmuse Kooli (2,0) ning Olustvere Põhikooli (1,68). Väiksemates tegutsemiskohtades (nt Tääksi, Sürgavere) jäävad vastavad näitajad alla 0,4, viidates spetsialiseeritud toe piiratud kättesaadavusele.

Tabel 12. Üldhariduskoolide personal Põhja-Sakala vallas

Nimi	Õppurite arv (24/25)	Õpetajate ametikohti (24/25)	Õpetajate arv (24/25)	Keskmine õpetaja koormus	Õppureid õpetaja ametikoha kohta	Tugi-spetsialistid	Majanduspersonal ametikoha järgi	Juhtide ametikohti
Võhma Kool	99	17,95	22	68%	5,52	2	10,32	0,8
Kirivere Kool	101	11,58	16	71%	8,72	0,3	6,91	1,75
Kõpu Põhikool	61	8,69	13	67%	7,02	0,2	2,79	1
Olustvere Põhikool	108	10,60	15	72%	10,19	1,68	2,85	1
Lahmuse Kool	61	11,51	12	97%	5,30	1	22,25	1

Nimi	Õppurite arv (24/25)	Õpetajate ametikohti (24/25)	Õpetajate arv (24/25)	Keskmine õpetaja koormus	Õppureid õpetaja ametikohta kohta	Tugispetsialistid	Majanduspersonal ametikohta järgi	Juhtide ametikohti
Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoht	316	25,99	45	74%	11,84	2,8	21,73	2
Suure-Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskoht	14	3,77			4,15 ³⁶	0,315	3,285	
Suure-Jaani Kooli Tääksi tegutsemiskoht	25	3,22			7,76	0,315	4,15	
Suure-Jaani Gümnaasium (ainult gümnaasium ehk 10.-12. klass)	75	5,95	18	32%	12,61	-	0,315	0,3
Põhja-Sakala valla üldhariduskoolid kokku	860	98,86	141	70%	8,70	8,61	74,598	7,85

Juhtide ametikohtade jaotus on tihedalt seotud õpilaste arvuga. Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskohas on kaks juhtimiskohta, Olustvere, Lahmuse, Võhma ja teised väiksemad koolid tegutsevad 0,8–1,0 juhtimiskoha alusel. Erandina on Kirivere Koolis 1,75 juhtimiskohta, kuigi õpilasi on 101.

Õpilaste arvu ja õpetajate ametikohtade suhtarvude varieeruvus, õpetajate töökoormuse erinevused ja tugispetsialistide ebaühtlane jaotus viitavad vajadusele vaadata kriitiliselt üle töökorraldus ning personali jaotus. Väikeste koolide puhul tuleb hinnata teenuste jätkusuutlikkust ja võimalusi spetsialiseeritud ressursside koondamiseks või jagamiseks. Märkatav on ka juhtimis- ja tugistruktuuri killustatus, mis mõjutab koormusi ning kulutõhusust.

³⁶ Suure-Jaani Kooli õpetajate ametikohtade puhul on lähtutud raamatupidamise andmetest, mille kohaselt Sürgavere tegutsemiskohas on 3,37 õpetaja ametikohta ja Tääksis 3,22 õpetaja ametikohta.

Tabel 13. Põhja-Sakala valla õpilaste jagunemine õppetoe vajaduse järgi 2024/25. õppeaastal³⁷

Kool	Eritugi ³⁸	Tõhustatud tugi ³⁹	Üldine tugi ⁴⁰	% erituge ja tõhustatud tuge vajavatest õpilastest	% üldtuge vajavatest õpilastest
Kirivere Kool		4	32	4%	32%
Kõpu Põhikool		3	12	5%	20%
Lahmuse Kool ⁴¹	42	21	1	98%	2%
Olustvere Põhikool	2	4	45	6%	42%
Suure-Jaani Kool (Suure-Jaani tegutsemiskoht)		13	33	4%	10%
Suure-Jaani Kool (Sürgavere tegutsemiskoht)	1	1	4	14%	29%
Suure-Jaani Kool (Tääksi tegutsemiskoht)		1	7	4%	28%
Võhma Kool	3	20	27	23%	27%
Kokku	48	67	161	15%	20%

2024/25. õppeaasta andmed näitavad, et Põhja-Sakala valla koolides on kokku 48 õpilast, kes vajavad erituge, 67 õpilast tõhustatud tuge ning 161 õpilast üldist tuge. See tähendab, et 15% õpilastest vajab erituge või tõhustatud tuge ning viiendik (20%) vajab mõnel määral õppeprotsessis täiendavat toetust.

Kõrgeima õppetoe vajadusega kool on Lahmuse Kool, kus 42 õpilast vajab erituge ning 21 tõhustatud tuge. Seega vajab 98% kooli õpilastest tuge (65 õppurist 64). Lahmuse Kooli puhul tuleb arvesse võtta, et tegemist on kooliga, kuhu suunatakse erivajadustega õpilasi üle-eestiliselt. Põhja-Sakala valla lapsed moodustavad koolis ligikaudu ühe kolmandiku. Ülejäänud õpilased on pärit peamiselt Viljandi, Pärnu, Järva ja Jõgeva maakondadest. See osutab tugevale spetsialiseerumisele hariduslike erivajadustega õpilaste õpetamisel ning ülevallalise ja -maakondliku tugistruktuuri rollile.

³⁷ EHS-e väljavõtte põhjal koostatud.

³⁸ SA Innove. 2022. [Juhendmaterjal õpilase toetamiseks koolis](#): Erituge rakendatakse õpilasele, kes raske ja püsiva psüühikahäire, intellekti-, meele- või liitpuude tõttu vajab puudespetsiifilist õppekorraldust ning pidevat tugispetsialistide teenust lõimituna sotsiaal- ja/või tervishoiuteenustega ning vähemalt ühte järgnevatest: osaajaga õpe individuaalselt või rühmas, pidev individuaalne tugi klassis või õpe eriklassis.

³⁹ *Ibid*: „Tõhustatud tuge rakendatakse õpilasele, kes püsiva õpiraskuse, terviseprobleemi või puude tõttu vajab: õpet eriklassis, pidevat tugispetsialistide teenust ning vähemalt ühte järgnevatest: individuaalset õppekava, osaajaga õpe individuaalselt või rühmas, pidev individuaalne tugi klassis toimuva õppetöö ajal.“

⁴⁰ *Ibid*: „Üldise toe vajaduse selgitab välja ja sekkumisi rakendab kool. Üldist tuge vajavad õpilased, kellel on ilmnenud raskused koolikohustuse täitmisel või mahajäämus õpitulemuste saavutamisel. Üldist tuge võib pakkuda ka ennetava meetmena.“

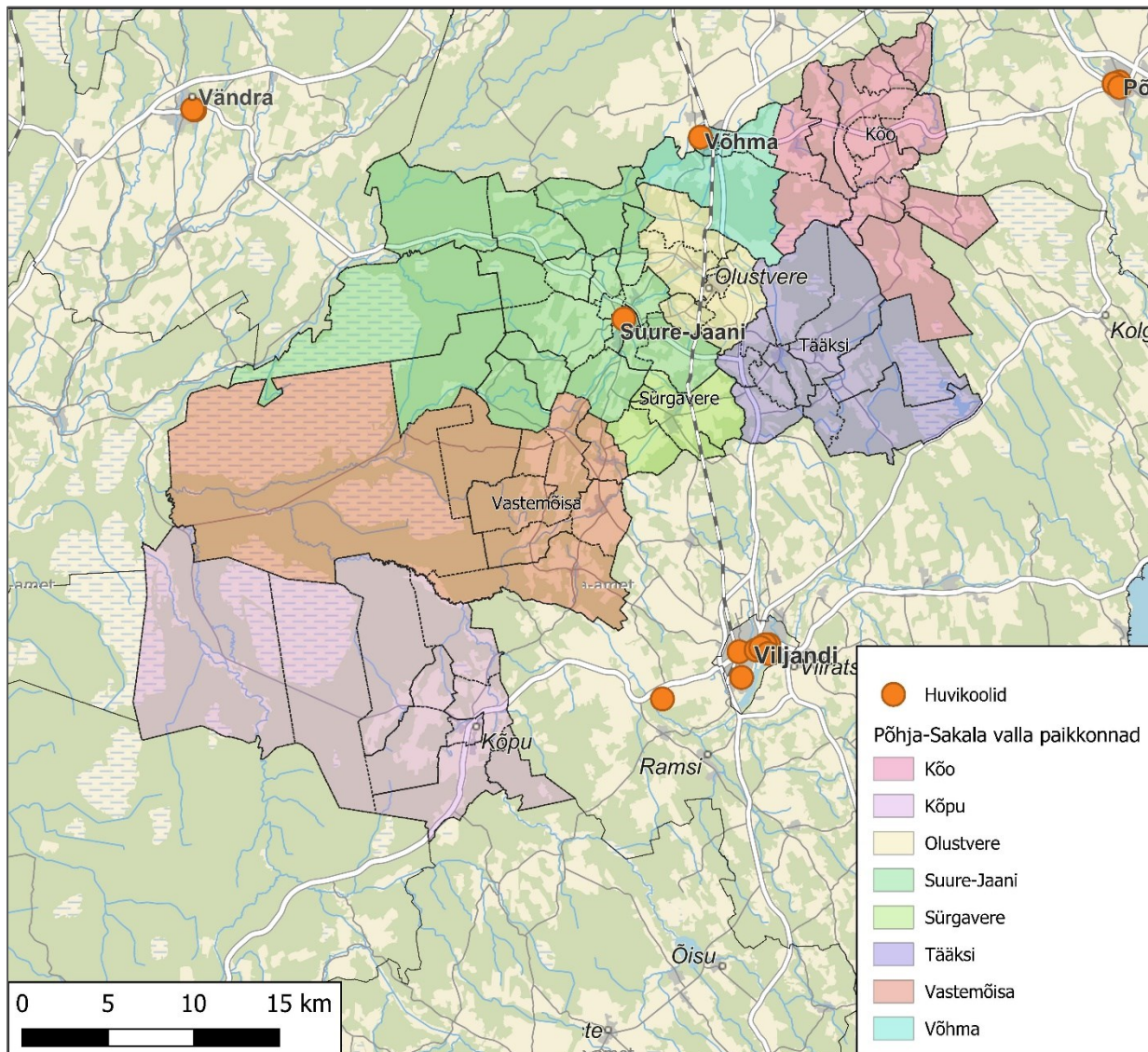
⁴¹ 18. märtsil tehtud Põhja-Sakala vallavalitsuse väljavõtte kohaselt õpib Lahmusel hetkel kokku 65 õpilast, kellest 22 on Põhja-Sakala valla lapsed ehk umbes 1/3. Viljandi maakonnast on veel viis last Viljandi vallast ning viis last Mulgi vallast. Põhja-Pärnumaa vallast on üheksa õpilast ning lisaks Pärnumaalt veel viis õpilast Tori vallast, 3 Pärnu linnast ning üks Saarde vallast ja üks õpilane Häädemeeste vallast. Türi vallast neli õpilast ning Jõgevamaalt Põltsamaa vallast üks ja Jõgeva vallast kolm last.

3.2.1.1. Huvikoolid

Huviharidust pakuvad Põhja-Sakala valla piires:

- Võhma Muusikakool;
- Suure-Jaani Gümnaasiumi Huvikool, sealhulgas Suure-Jaani Muusikakool.

Joonis 13. Huvikoolid Põhja-Sakala vallas ja selle ümbruses

Üleriigilised suundumused viitavad huvihariduses ja -tegevuses osalemise üldisele kasvutrendile, mille aluseks on nii lapsevanemate kui ka laste suurenenud teadlikkus mitmekesise arendustegevuse vajalikkusest. Põhja-Sakala vallas on osalus huvihariduses püsinud viimastel aastatel suhteliselt stabiilsel tasemel, eristudes seeläbi riigi üldisest kasvusuunast.

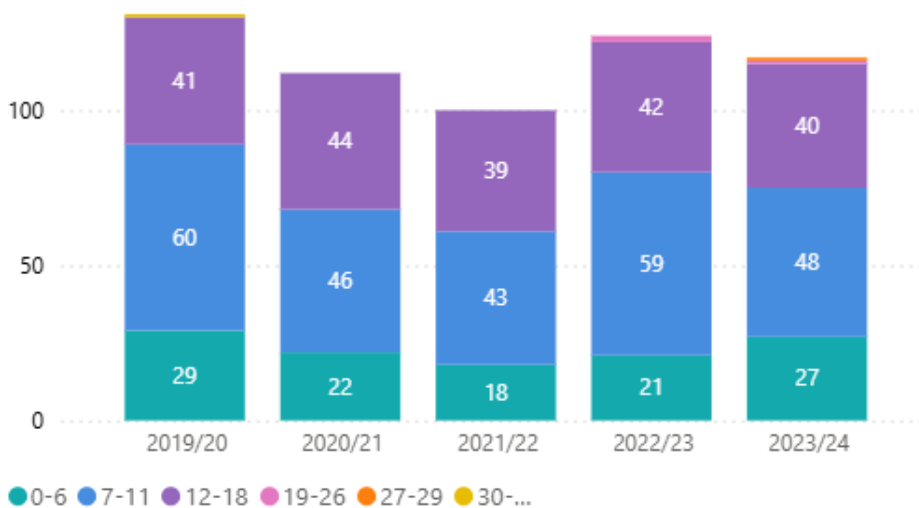
Spordivaldkonnas on Põhja-Sakala vallas huviharidus tagatud peamiselt sihtfinantseerimise kaudu tegutsevate organisatsioonide toel. Need organisatsioonid täidavad olulist rolli spordihuvihariduse kättesaadavuse ja mitmekesisuse tagamisel, võimaldades lastele ja noortele regulaarseid ja struktureeritud liikumistegevusi ka väiksemates asustusüksustes.

Tabel 14. Õppimiste jagunemine Põhja-Sakala valla huvikoolides 2018/19–2023/24

Õppeasutus	Õppimiste arv õppekaval	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Suure-Jaani Gümnaasium	Kokku	75	91	87	75	100	96
	Kunstiõpetus		7	7	7	7	
	Male	2	2			1	
	Muusikastuudio	53	65	64	56	75	77
	Muusikaõpetus	12	11	10	9	9	8
	Tehnikaring	8	6	6	3	8	11
Võhma Muusikakool	Kokku	35	40	25	25	24	21
	Kitarr	5	4	2	4	5	3
	Klaver	11	10	9	8	7	8
	Muusikaline eelkool	4	7	6	6	5	5
	Plokkflööt	1	1				
	Viiul	3	3	2	3	3	2
	Võhma Muusikakooli õppekava	11	15	6	4	4	3
Kokku	110	131	112	100	124	117	

Õppimiste jagunemine vanuse lõikes

Joonis 14. Õppimiste jagunemine huvikoolide õppijate vanuse lõikes

Põhja-Sakala valla spordiklubide korraldatavates huviringides käib kokku 167 last. Seejuures toetab Põhja-Sakala vald pearahade maksimisega laste huviharidust 15 € kuus lapse kohta.

Huvihariduses ja -tegevuses osalevate eraldiloetud noorte (vanuses 7–19 aastat) arv oli 1. oktoobri seisuga 709. See arv hõlmab kõiki õpilasi, kes osalevad üldhariduskoolide, muusikakoolide ja spordiklubide treeningutes. Igat noort on arvestatud üks kord, sõltumata sellest, kas ta osaleb

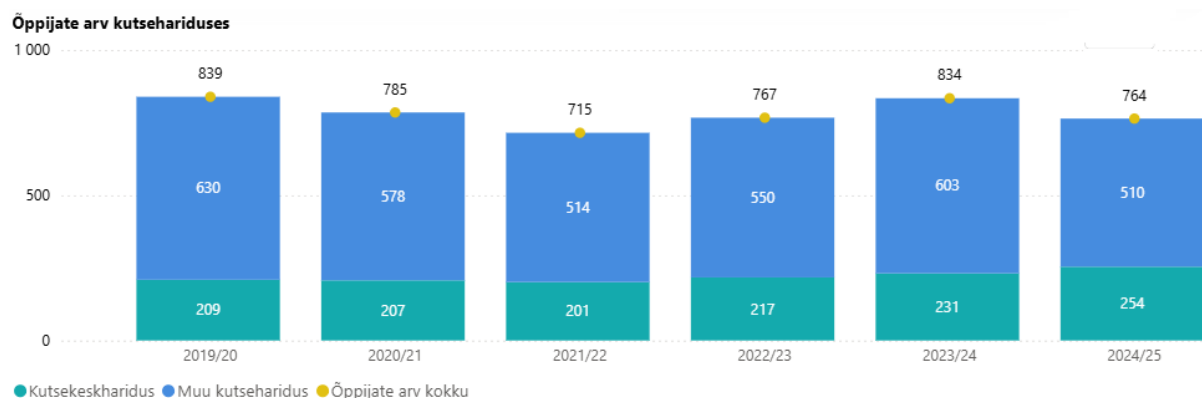
mitmes erinevas huvitegevuses, vältimaks andmete korduvloendamist. Põhja-Sakala valla noortele kättesaadavate huvihariduse ja -tegevuse võimaluste koguarv oli 1. oktoobri seisuga 110.⁴²

Tabel 15. Põhja-Sakala valla huvihariduse kulud

Huvikool ja kululiik	2023. aasta eelarve kulud	Ametikohti
Suure-Jaani Gümnaasiumi huvikool	205 276,08 €	
Tööjõukulud	173 113,60 €	8,57
Majandamiskulud	32 162,48 €	
Võhma Muusikakool	72 901,86 €	
Tööjõukulud	58 980,13 €	3,56 ⁴³
Majandamiskulud	13 921,73 €	

3.2.2.2. Riigikool: Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool

Perioodil 2019/20–2024/25 on Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli õppurite koguarv kõikunud, ent esile tõuseb kutsekeskhariduse õppurite osakaalu püsiv kasv. Kui 2019/20. õppeaastal moodustasid kutsekeskhariduse õppurid 25% kõigist õppijatest, siis 2024/25. aastaks on osakaal tõusnud 33%-ni.

Joonis 15. Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli õpilaste jagunemine õppe liigi järgi

Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolis on 17–20-aastaste õppurite osakaal kõrgeim, kinnitades kooli rolli esmase kutsehariduse andjana. Samas on märkimisväärne osakaal ka 25+ ning 35+ vanuserühmade õppijatel. See näitab, et koolil on oluline osa täiskasvanuhariduses ning

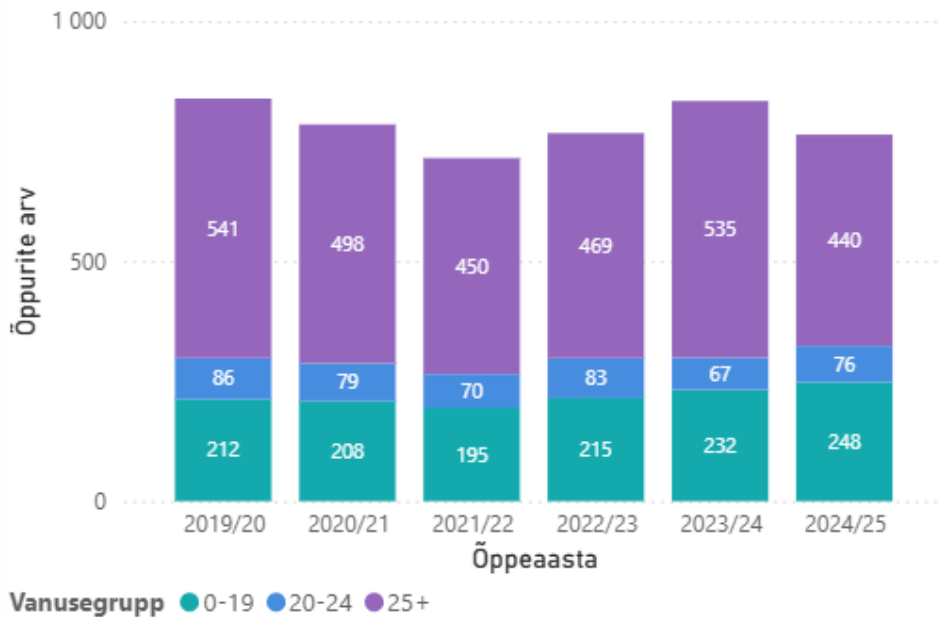
⁴² <https://www.pohja-sakala.ee/documents/17894261/18263132/P%C3%B5hja-Sakala+VV+huvihariduse+ja+-tegevuse+kava+2025.pdf>

⁴³ 0,2 juhi ametikohta ja 3,36 õpetaja ametikohta

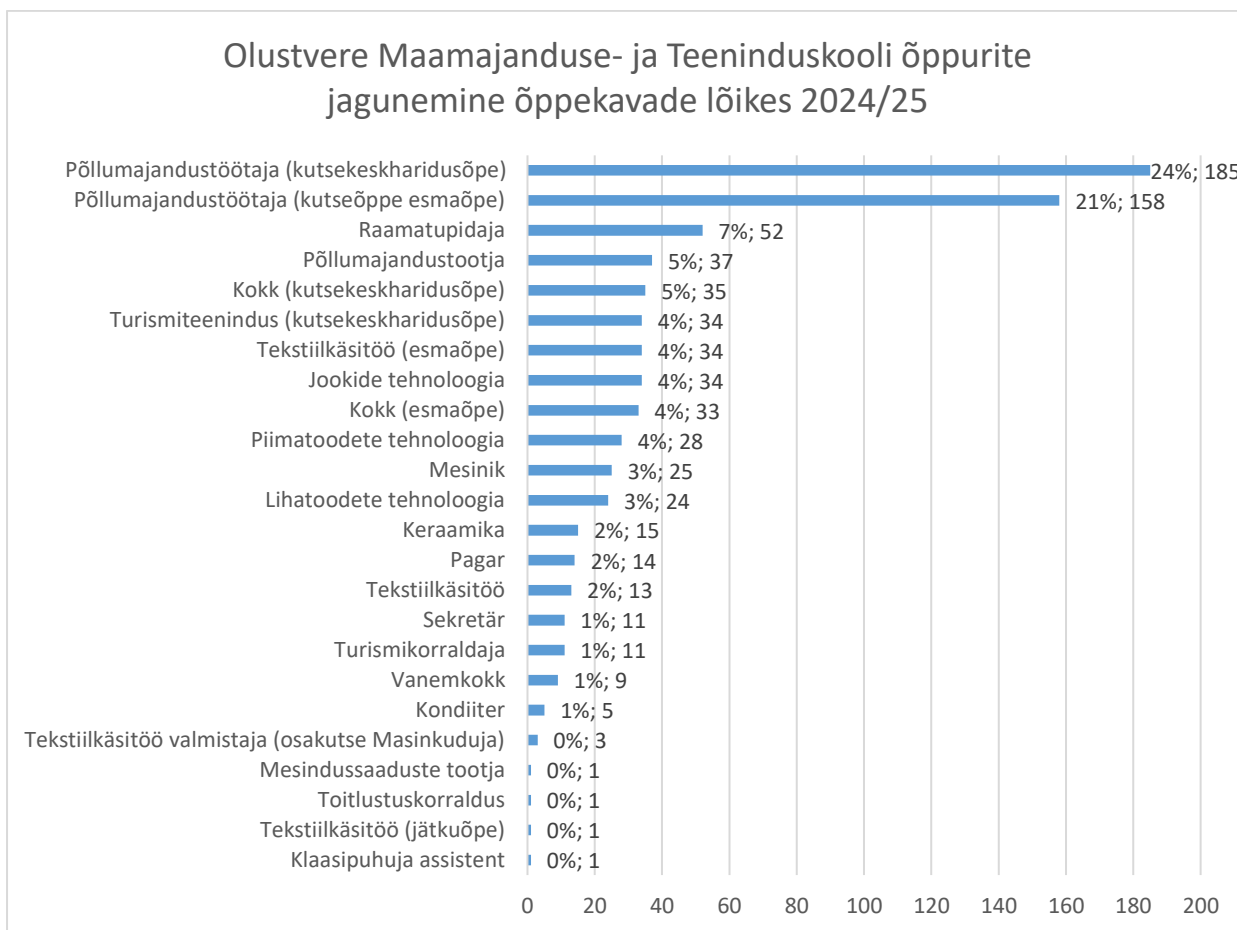

ümberõppes, pakkudes paindlikke õppekorralduslikke lahendusi ja individuaalset lähenemist vanemate õppurite õpiteede toetamiseks.

Vanuseline jaotus

Joonis 16. Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli õpilaste jagunemine vanusegruppide lõikes

Joonis 17. Olustvere Maamajanduse- ja Teeninduskooli õppurite jagunemine õppekavade lõikes 2024/25

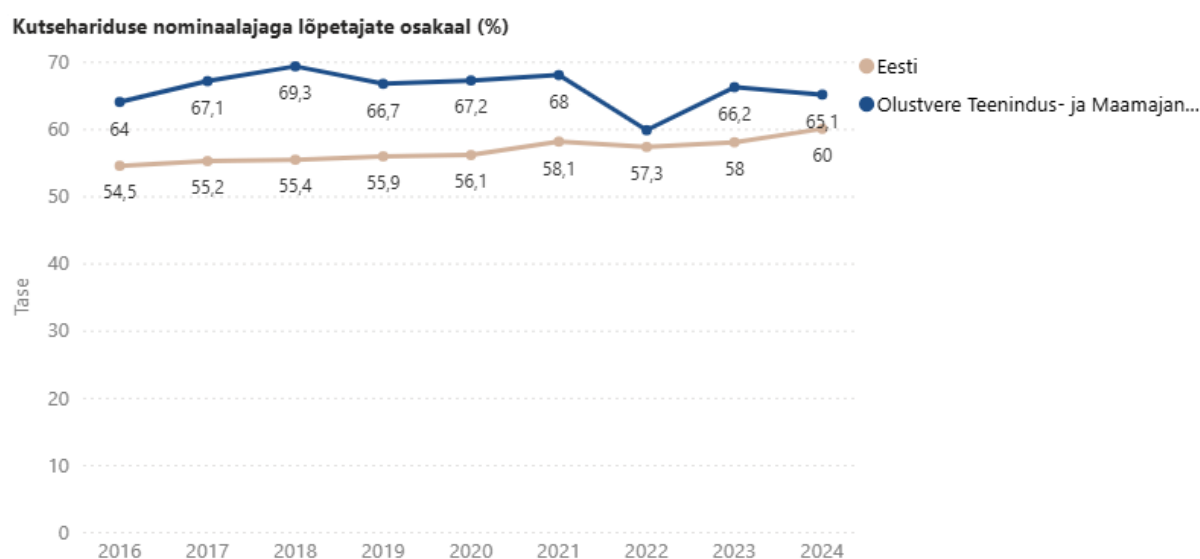

Õpetajate koguarv ja õpetajate ametikohtade hulk on alates 2019/20. õppeaastast langustrendis. Ametikohtade arv vähenes kuue aastaga umbes 23-lt 21-le ning õpetajate koguarv 63-lt 46-le. Langus võib olla seotud õppurite arvu kahanemise või eelarveliste muudatustega. Õpetajate arvu vähenemine võib mõjutada ainekavade katvust ning individuaalset õppetuge.

Joonis 18. Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli õpetajate ja nende ametikohtade arv 2019/20–2024/25

Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli lõpetajate osakaal nominaalajaga on püsivalt viimase kaheksa aasta jooksul olnud üle Eesti keskmise nii kutsekeskhariduses kui ka kutsehariduses kokku.

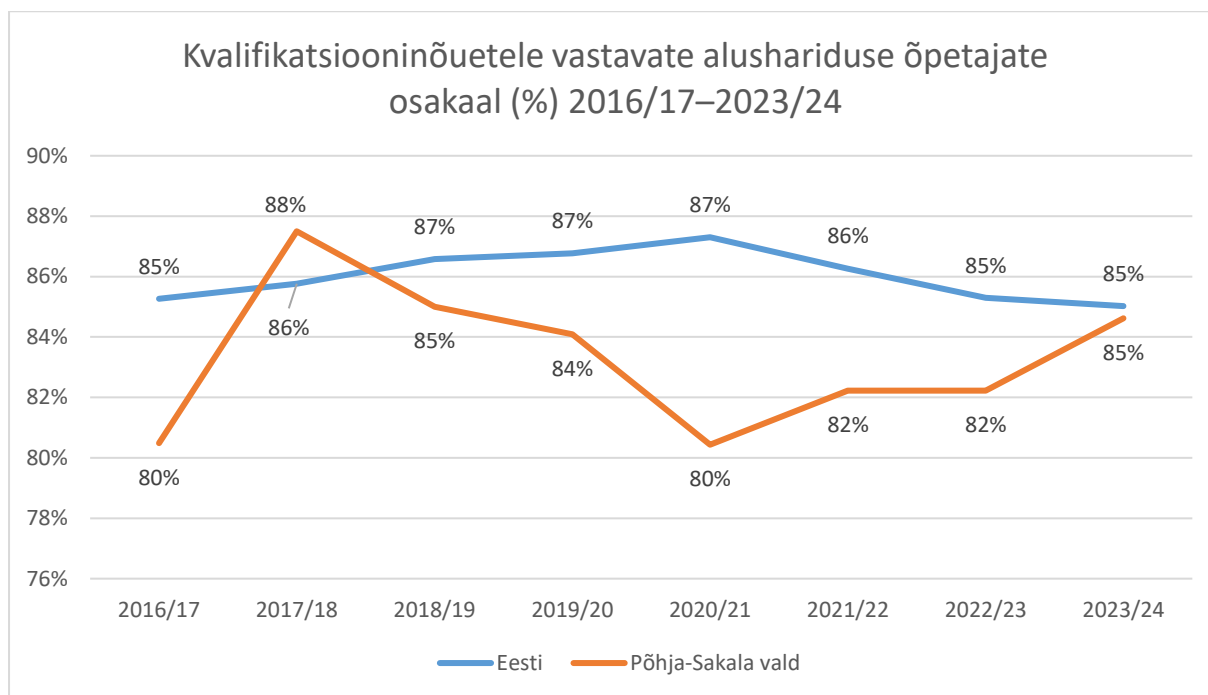
Joonis 19. Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli nominaalajaga lõpetamise osakaal võrreldes Eesti keskmisega

3.2.2. Haridusteenuse kvaliteedinäitajad ja kättesaadavus

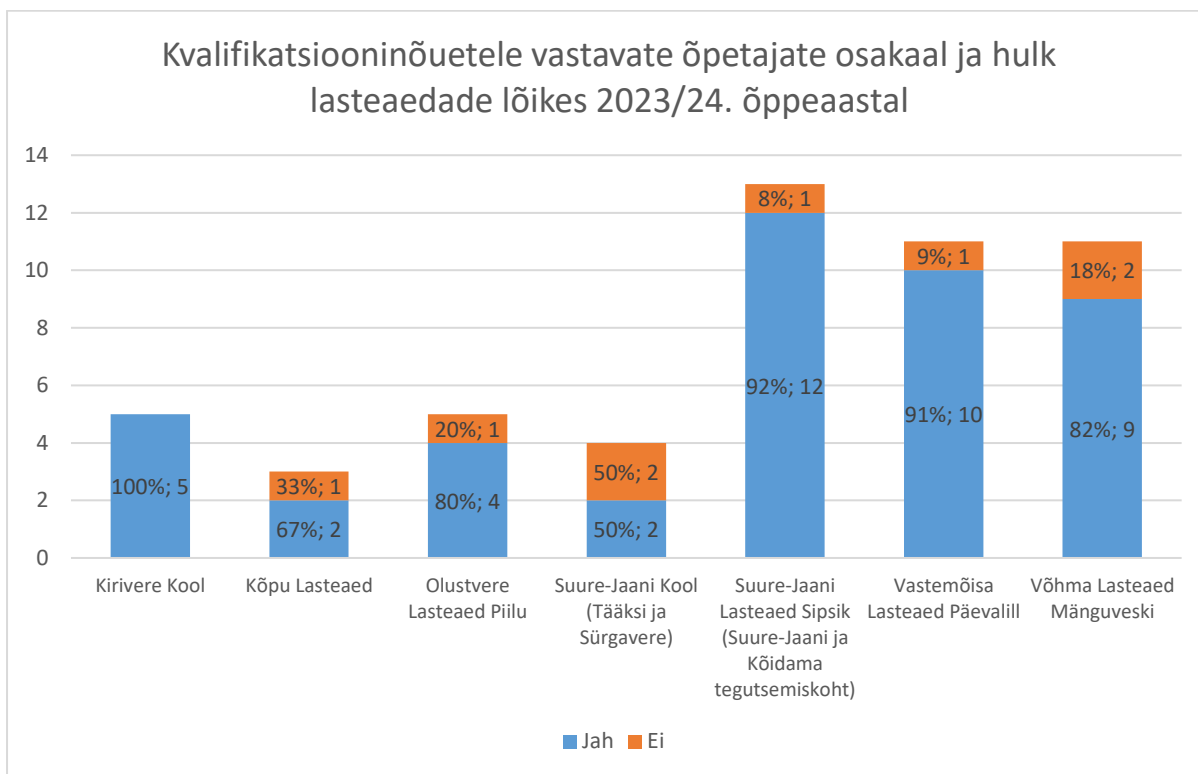
Põhja-Sakala vallas on kvalifikatsiooninõuetele vastavate alushariduse õpetajate osakaal perioodil 2016/17–2023/24 olnud kõikum, jäädes valdavalt alla Eesti keskmisele. Ajavahemiku madalaim näitaja registreeriti 2020/21. õppeaastal (80%), millele eelnes langustrend alates 2017/18. aastast. Positiivse muutusena tõusis vastavusmäär 2023/24. aastaks 85%-ni, saavutades esmakordselt alates 2017. aastast võrdluse Eesti keskmisega. Langus aastatel 2018–2021 viitab kas raskustele kvalifitseeritud tööjõu värbamisel, töötingimuste mitteatraktiivsusele või muudele süsteemsetele probleemidele valla alushariduse personalipoliitikas. Viimaste aastate mõõdukas tõus, mis kulmineerus 2023/24. aastal Eesti keskmise taseme saavutamiseks, on märk võimalikust sihipärasest sekkumisest personali kvalifikatsiooni tõstmiseks.

Joonis 20. Kvalifikatsiooninõuetele vastavate alushariduse õpetajate osakaal (%) 2016/17–2023/24

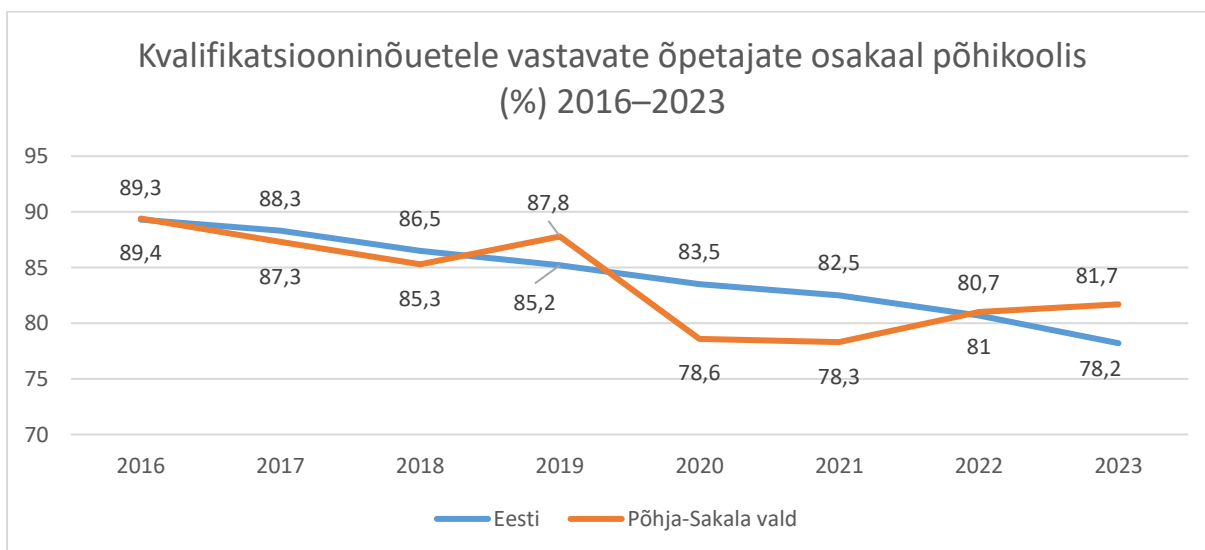
2023/24. õppeaastal on kvalifikatsiooninõuetele vastavate alushariduse õpetajate osakaal Põhja-Sakala valla lasteaedades väga erinev, ulatudes 50% ja 100% vahele. Kõige parem seis on Kirivere Koolis, kus kõik viis alushariduse õpetajat vastavad kvalifikatsiooninõuetele. Väga kõrge vastavusmäär on ka Suure-Jaani Lasteaias Sipsik (92%; 12 õpetajat vastavad nõuetele) ning Vastemõisa Lasteaias Päevalill (91%; 10 õpetajat). Suure-Jaani Koolis (Tääksi ja Sürgavere tegutsemiskohad) on olukord kriitilisem – pooled õpetajad ei vasta kvalifikatsiooninõuetele. Erinevused viitavad ebaühtlasele tööjõu olukorrale valla haridusasutustes ning vajadusele sihipäraselt tugevdada kvalifitseeritud personali kättesaadavust just väiksemates või mitme tegutsemiskohaga lasteaedades.

Joonis 21. Kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal ja hulk lasteaedade lõikes 2023/24. õppeaastal

Aastatel 2016–2023 on kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal põhikoolides langenud nii riigi kui ka Põhja-Sakala valla tasandil, kuid trend on olnud valdade lõikes erisugune. Kui Eesti keskmine näitaja vähenes selle perioodi jooksul 89,4% pealt 78,2%-ni, siis Põhja-Sakala vallas toimus esialgne tõus 2019. aastani (87,8%), millele järgnes järsk langus aastatel 2020–2021, mil osakaal kukkus 78,6% tasemele ning püsis seal lähedal ka järgneval aastal (78,3%). Aastatel 2022–2023 on Põhja-Sakala valla näitajad mõõdukalt taastunud, ulatudes 2023. aastaks 81,7%-ni, ületades esmakordselt alates 2019. aastast taas Eesti keskmise. Samal ajal jätkus riiklikus vaates langustrend. Valla 2019. aasta järsk kukkumine ja sellele järgnenud stabiilsus madalamal tasemel viitavad võimalikule personalimuutusele või struktuursele muudatusele haridussüsteemis. Viimaste aastate kasv annab märku paranevast olukorrast, kuid üldpilt osutab jätkuvale vajadusele tugevdada õpetajate kvalifikatsioonile vastavuse tagamist.

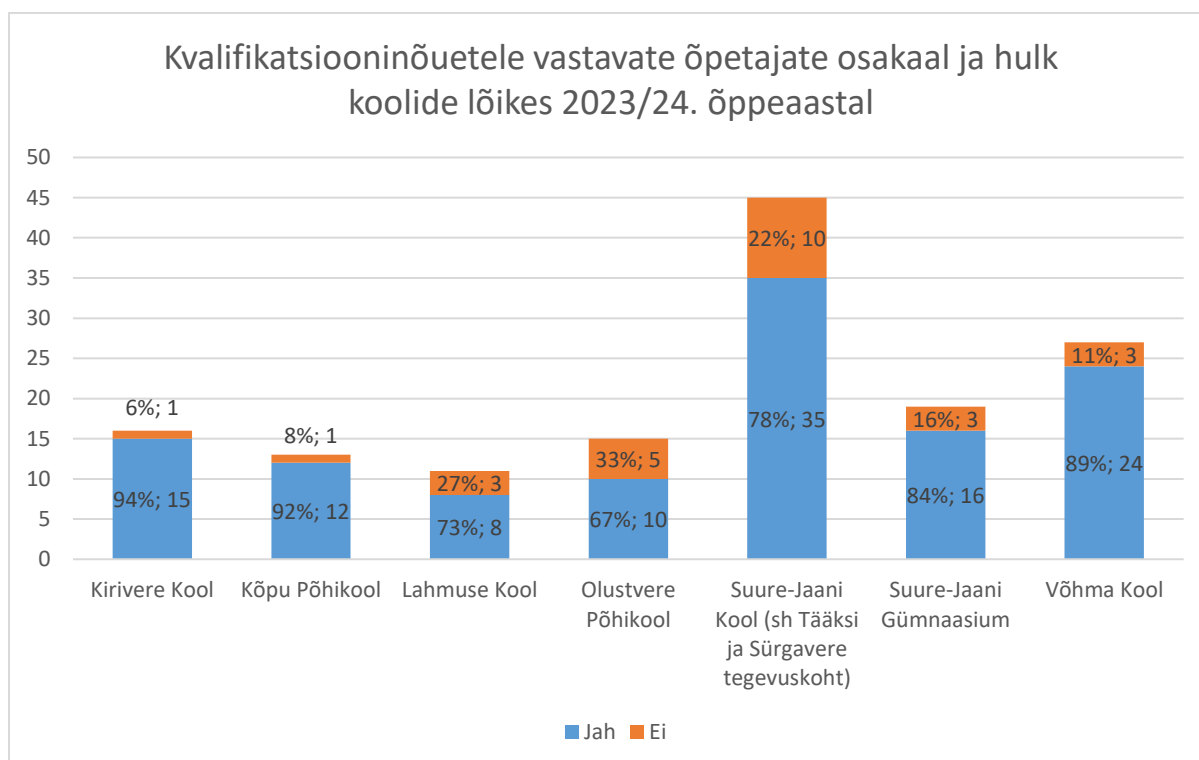

Joonis 22. Kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal põhikoolis (%) 2016–2023

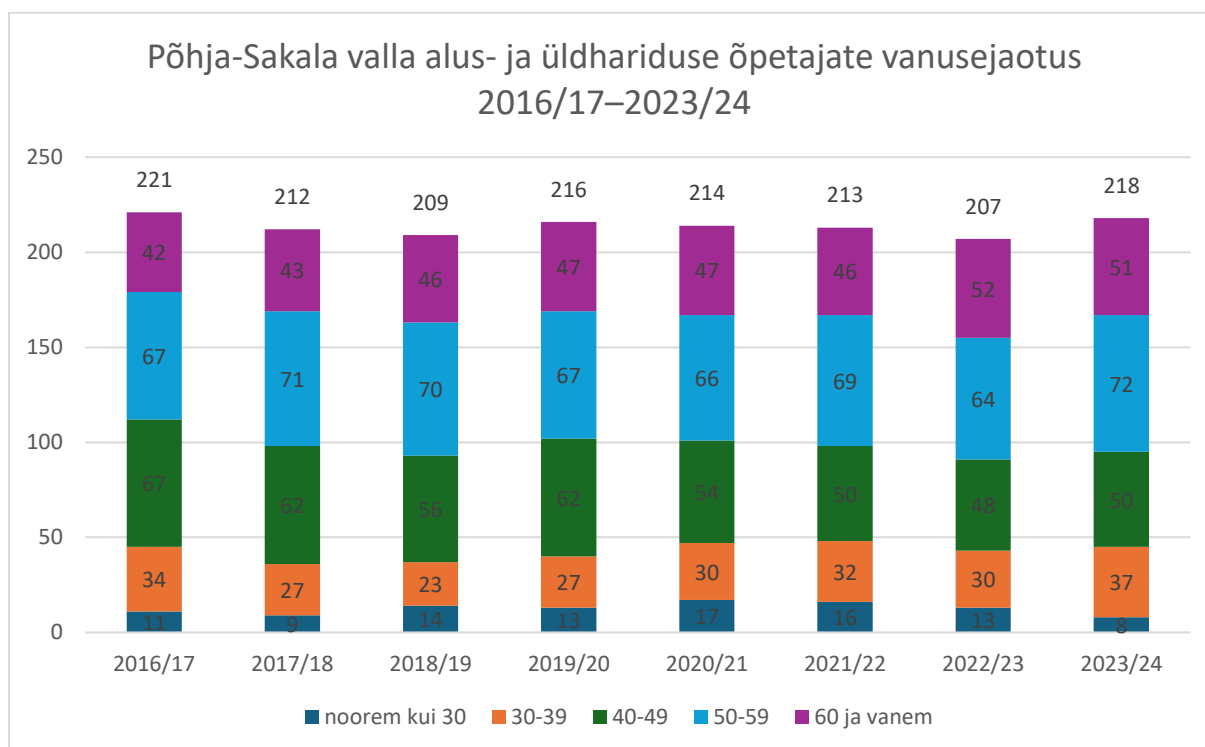

2023/24. õppeaastal on kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal Põhja-Sakala valla koolides üldjoontes kõrge, kuid esineb märkimisväärseid erinevusi kooliti. Kõige paremas olukorras on Kirivere Kool ja Kõpu Põhikool, kus vastavalt 94% (15 õpetajat) ja 92% (12 õpetajat) õpetajatest vastavad nõuetele. Nendele järgnevad Võhma Kool (89%) ja Suure-Jaani Gümnaasium (84%), mis viitab tugevale personalivõimekusele. Keskmisest madalam vastavusmäär on Lahmuse Koolis (73%). Samuti on madalad kvalifikatsiooninõuetele vastamise määrad Olustvere Põhikoolis (67%) ja Suure-Jaani Koolis (78%), kus töötab ka kõige suurem hulk õpetajaid – vastavalt 15 ja 10 õpetajat ei vasta kvalifikatsiooninõuetele. Sellised tulemused viitavad vajadusele suunata personalipoliitilised sekkumised just suuremate ja komplekssemate koolide suunas, kus õpetajate koguarv ja mitmekesisus suurendavad vajadust kvalifikatsioonitaseme järjepideva tõstmise järele.

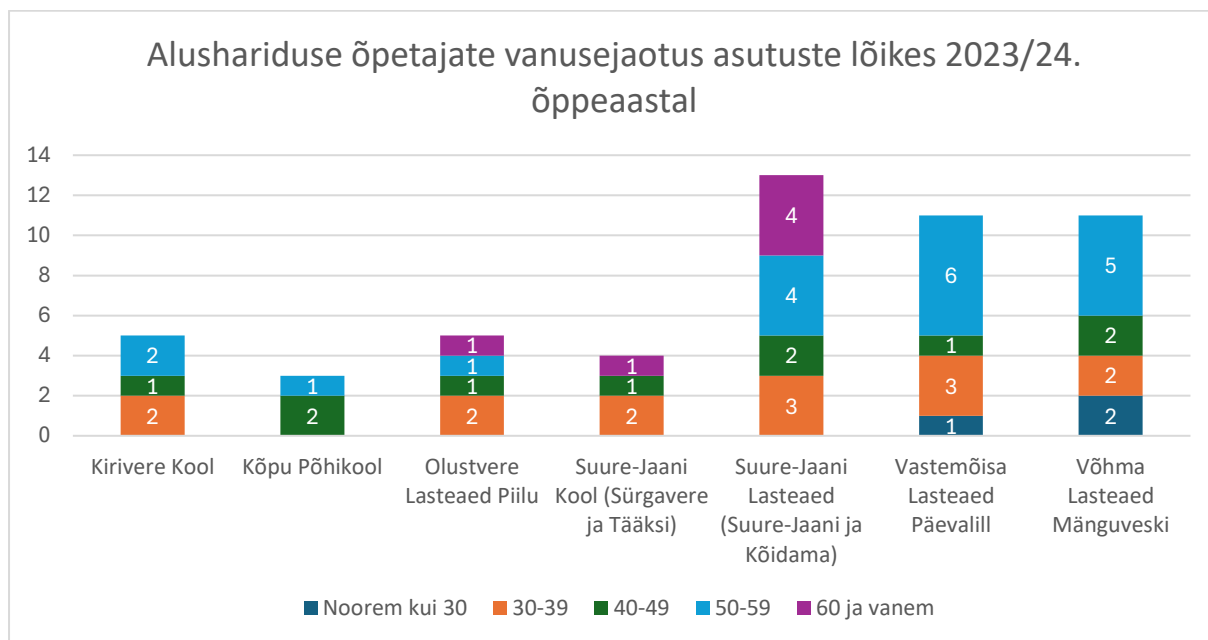
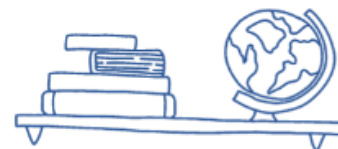
Joonis 23. Kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal ja hulk koolide lõikes 2023/24. õppeaastal

Õpetajaskonna vanuseline jaotus Põhja-Sakala valla alushariduse ja üldhariduse asutustes aastatel 2016/17–2023/24 viitab mõõdukale personali vananemisele. Ajavahemiku jooksul on 60-aastaste ja vanemate õpetajate arv kasvanud 42-lt 51-ni, moodustades 2023/24. õppeaastal ligi veerandi kogu õpetajaskonnast. Seejuures on samaaegselt toimunud alla 30-aastaste õpetajate mõningane vähenemine – 11-lt õpetajalt vaid 8-le – mis osutab järelkasvu ebapiisavusele ning toob esile vajaduse noorte pedagoogide sihipäraseks kaasamiseks ja motiveerimiseks. Vanuserühmades 40–59 on täheldatav stabiilsus, kusjuures suurim osakaal on vanuses 50–59, mis 2023/24. aastal moodustab 72 õpetajat ehk ligikaudu kolmandiku kogu õpetajaskonnast. Rühm 40–49 näitab pärast varasemat langust kergest taastumist, kuid jääb siiski oluliselt alla perioodi alguse tasemele. Vanuserühma 30–39 õpetajate arv on viimastel aastatel tõusuteel, jõudes 2023/24. aastaks 37-ni, mis on kõrgeim näitaja kogu vaadeldud perioodil. Siiski ei kompenseeri see täielikult noorte õpetajate puudujääki ning ei muuda üldist vananemistrendi, mis seab tulevikus kasvava surve koolide tööjõuvajaduse katmisele.

Joonis 24. Põhja-Sakala valla alus- ja üldhariduse õpetajate vanusejaotus 2016/17–2023/24

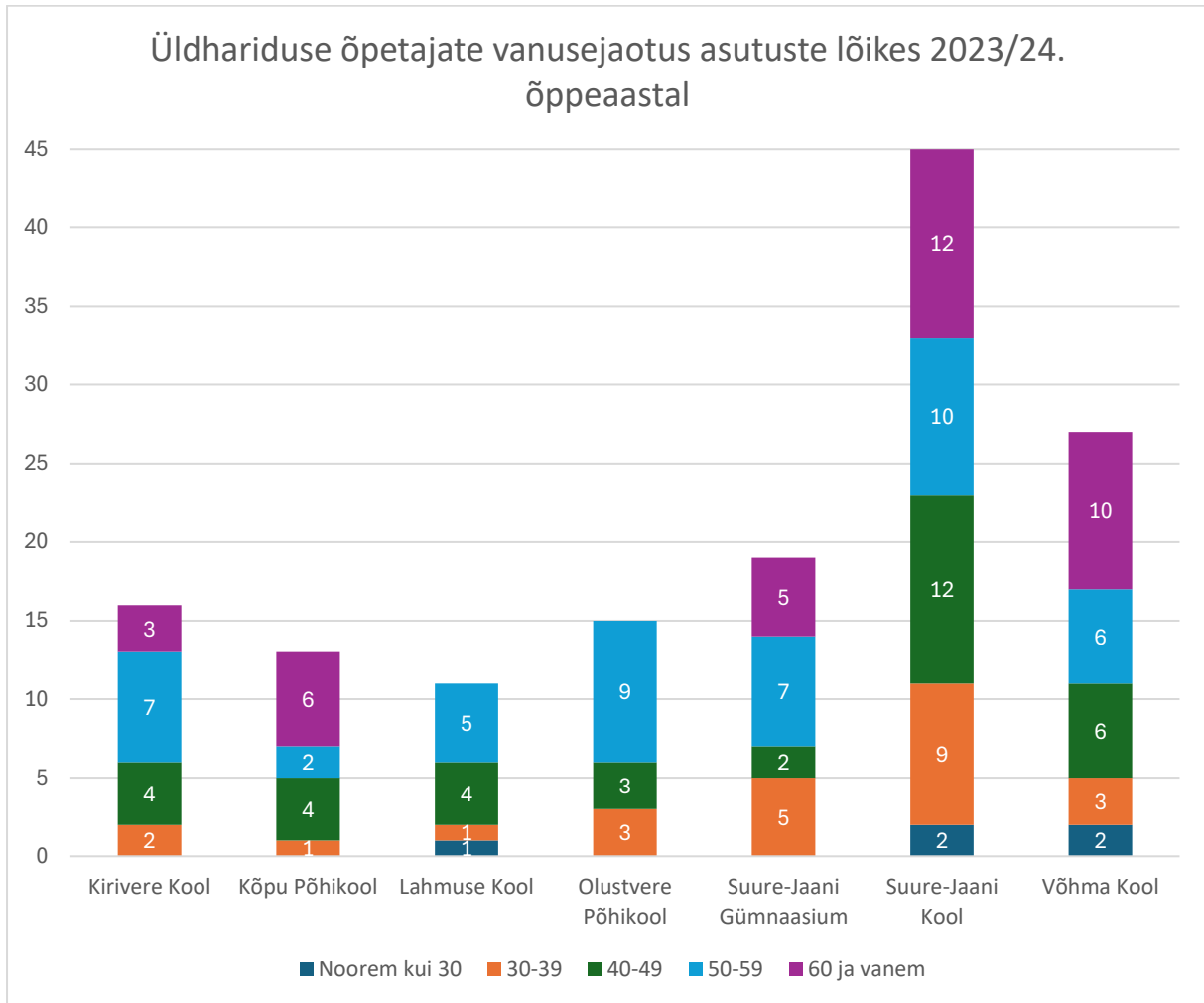
2023/24. õppeaastal on Põhja-Sakala valla alushariduse õpetajate vanuseline jaotus asutuste lõikes märkimisväärselt varieeruv, osutades ebaühtlasele tööjõustruktuurile. Kõige noorem personal on Vaste-mõisa Lasteaias Päevalill ja Võhma Lasteaias Mänguveski, kus vanusevahemikus 30–49 moodustavad õpetajad suurema osa, ning kus töötab vastavalt kuus ja viis õpetajat vanuserühmas 50–59. Nooremaid kui 30-aastaseid õpetajaid on vähesel määral vaid kolmes asutuses – Vaste-mõisas (1), Võhmas (2) ja Kõpus (1), viidates järelkasvu puudulikkusele väiksemates üksustes. Vanemaaliste õpetajate (60+) osakaal on kõrgeim Suure-Jaani Lasteaias (4 õpetajat), moodustades peaaegu kolmandiku kogu personali koosseisust. Väiksemates asutustes, nagu Kirivere Kool ja Kõpu Põhikool, on õpetajaskond arvuliselt väike ja koondunud valdavalt 30–49 vanuserühma. Kogupildis rõhutab jaotus vajadust tugevdada noorte õpetajate värbamist ning kujundada järelkasvupoliitikat, mis tagaks alushariduse jätkusuutlikkuse ja vanuselisel tasakaalustatud tööjõu kogu valla ulatuses.

Joonis 25. Alushariduse õpetajate vanusejaotus asutuste lõikes 2023/24. õppeaastal

2023/24. õppeaastal on Põhja-Sakala valla üldhariduskoolides õpetajaskond vanuseliselts kaldu vanemaealiste poole. Kõige silmatorkavam on olukord Suure-Jaani Koolis, kus 45 õpetajast kuulub 60+ vanuserühma 12 õpetajat (26,7%). Sarnane olukord on Võhma Koolis, kus 60+ vanuserühma kuulub 38,5% õpetajatest ning alla 30-aastaseid on vaid 7,7%. Kõpu Põhikoolis on vanimasse vanuserühma kuuluvate õpetajate osakaal lausa 46,2%. Nooremate õpetajate (alla 30) osakaal jääb kõigis koolides vahemikku 4–12%, mis osutab võimalikule järelkasvukriisile.

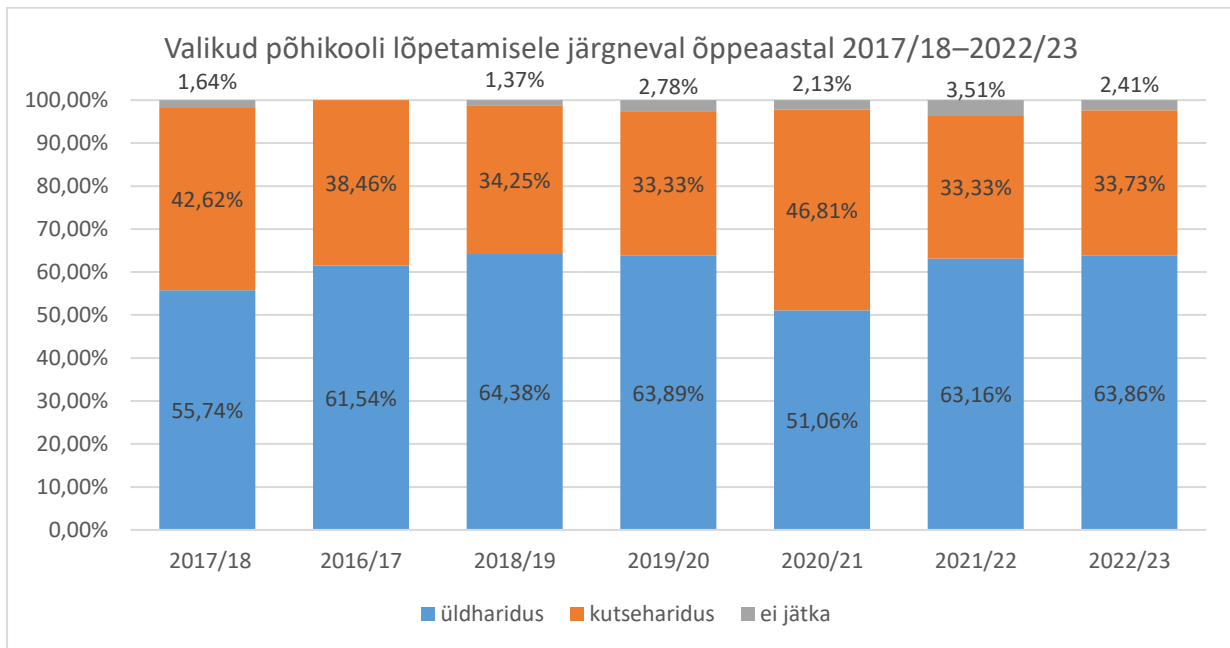
Kõrge vanemaealiste osakaal ja noorte nappus näitavad, et õpetajaskonna struktuur on vananemas. Valdavas osas koolides moodustavad 50–59 ja 60+ vanuserühmad vähemalt poole kogu õpetajate koosseisust. Ainsana näitab Olustvere Põhikool mõningast tasakaalu, kus 60+ vanuserühm moodustab vaid 20% ja nooremad vanuserühmad on rohkem esindatud. Üldine pilt toob esile vajaduse süsteemseks järelkasvu planeerimiseks, et vältida töajõupuudust ning tagada õpetajaskonna järjepidevus ja koolide jätkusuutlik toimimine järgnevatel aastakümnetel.

Joonis 26. Üldhariduse õpetajate vanusejaotus asutuste lõikes 2023/24. õppeaastal

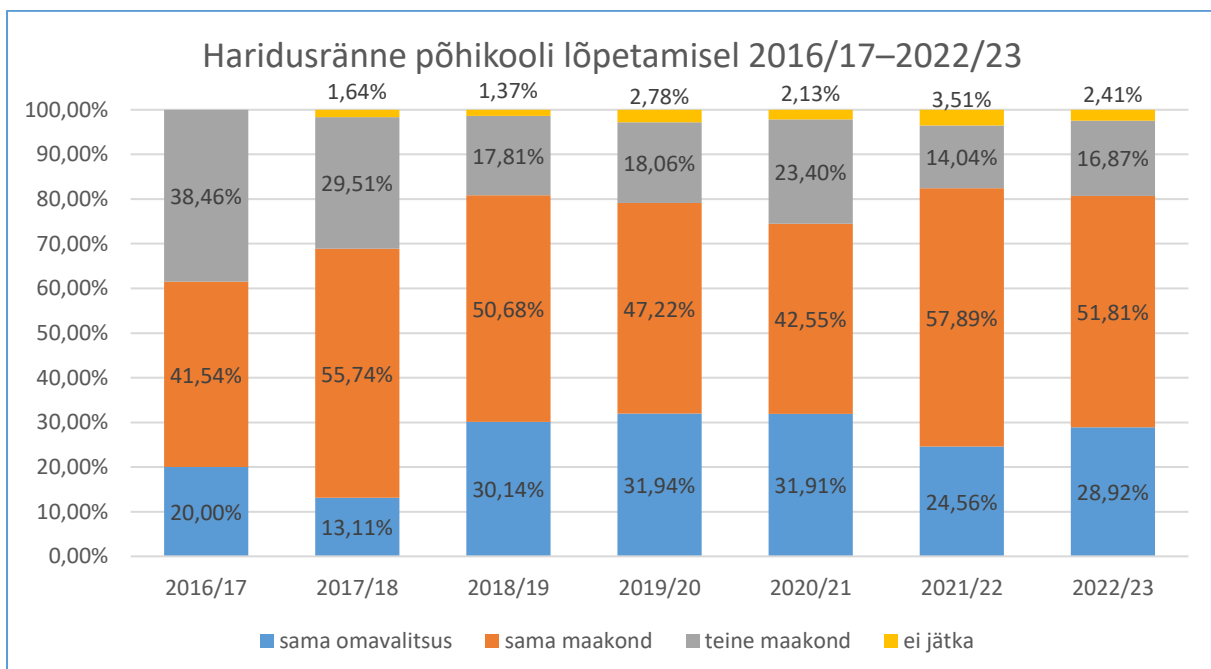
Aastatel 2017/18–2022/23 jätkas Põhja-Sakala vallas põhikooli lõpetanutest keskmiselt 61% õpinguid üldhariduses, 38% kutsehariduses ning väike osa, 1–3,5%, ei jätkanud õpinguid üldse. Üldharidust eelistati kõige enam 2022/23. aastal (63,86%) ning kõige vähem 2020/21. aastal (51,06%), mil kutsehariduse valinute osakaal oli samas kõrgeim (46,81%). Kutsehariduse valik on püsinud suhteliselt stabiilsena, moodustades üldjuhul kolmandiku lõpetanutest.

Joonis 27. Valikud põhikooli lõpetamisele järgneval õppeaastal 2017/18–2022/23

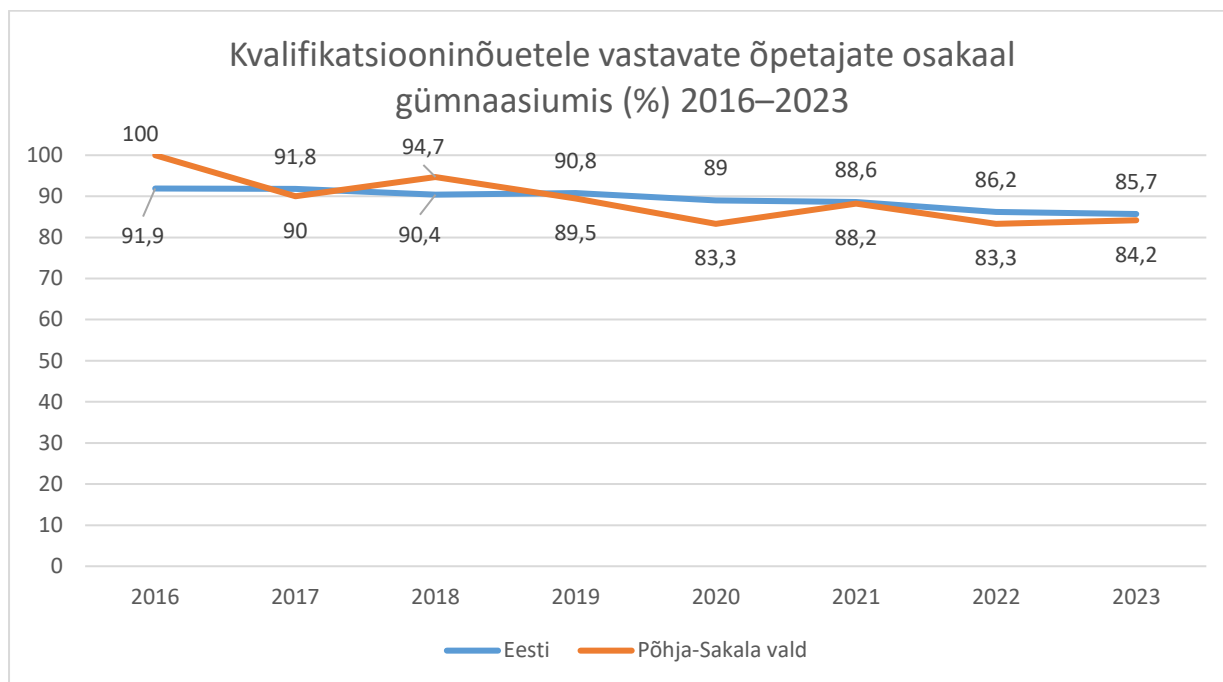
Põhikooli lõpetanute haridusränne Põhja-Sakala vallas aastatel 2016/17–2022/23 näitab, et valdav osa noortest jätkab õpinguid väljaspool oma elukoha omavalitsust. Viimase kahe õppeaasta jooksul on samasse omavalitsusse jäänud vastavalt vaid 24,56% (2021/22) ja 28,92% (2022/23) lõpetanutest. Samas maakonnas, kuid teises omavalitsuses jätkas 2022/23. õppeaastal 51,81% õpilastest ning teise maakonda liikus 16,87%, mis on püsinud aastati 14–29% vahel. Kõige suurem omavalitsusväline liikumine toimus 2021/22. aastal, mil 57,89% lõpetanutest suundus sama maakonna teise omavalitsusse ja 14,04% teise maakonda.

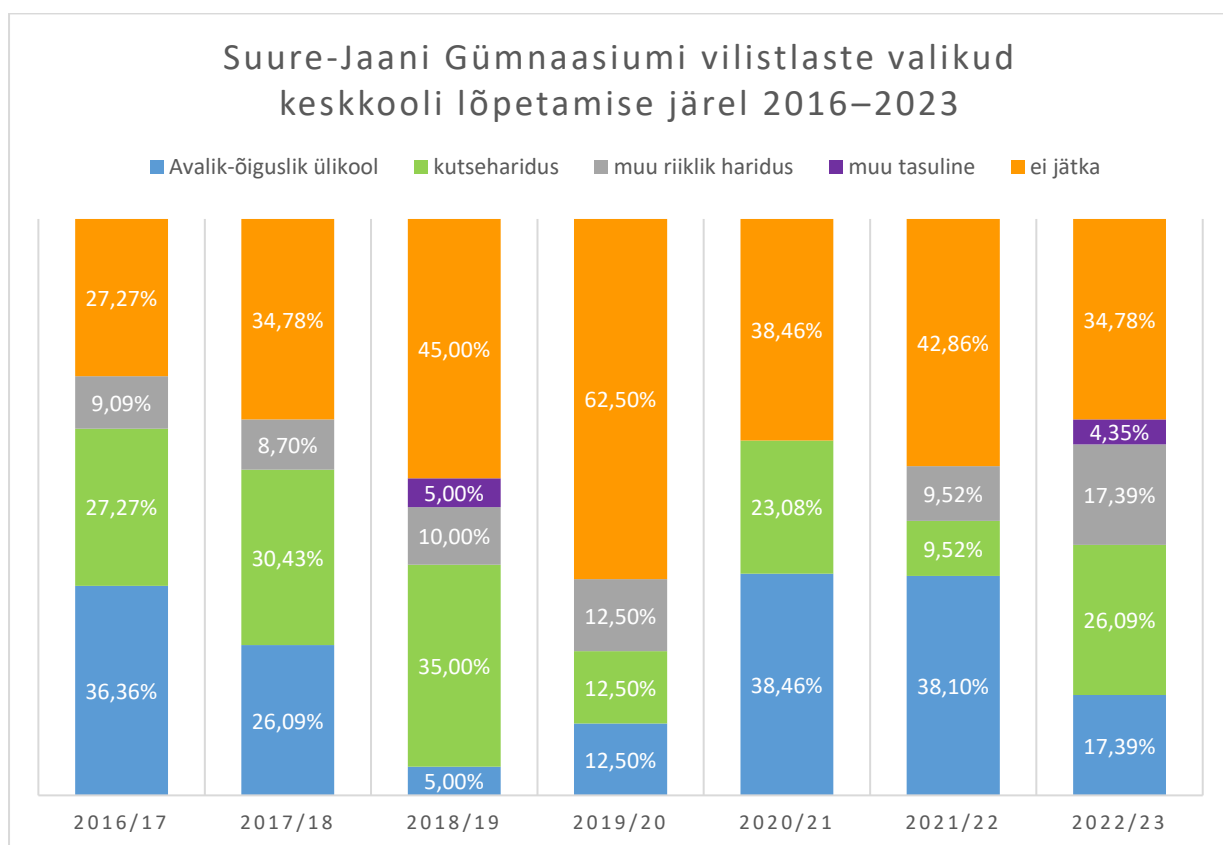
Joonis 28. Haridusränne põhikooli lõpetamisel 2016/17–2022/23

Põhja-Sakala valla gümnaasiumiastmes on kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal langenud 2016. aasta 100%-lt 2023. aastaks 84,2%-ni, jäädes alates 2019. aastast järjepidevalt alla Eesti keskmisele. Suurim langus toimus aastatel 2018–2020, mil osakaal vähenes üle 11%. 2023. aastal jäi Põhja-Sakala näitaja 1,5% alla riigi keskmise (85,7%).

Joonis 29. Kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal gümnaasiumis (%) 2016–2023

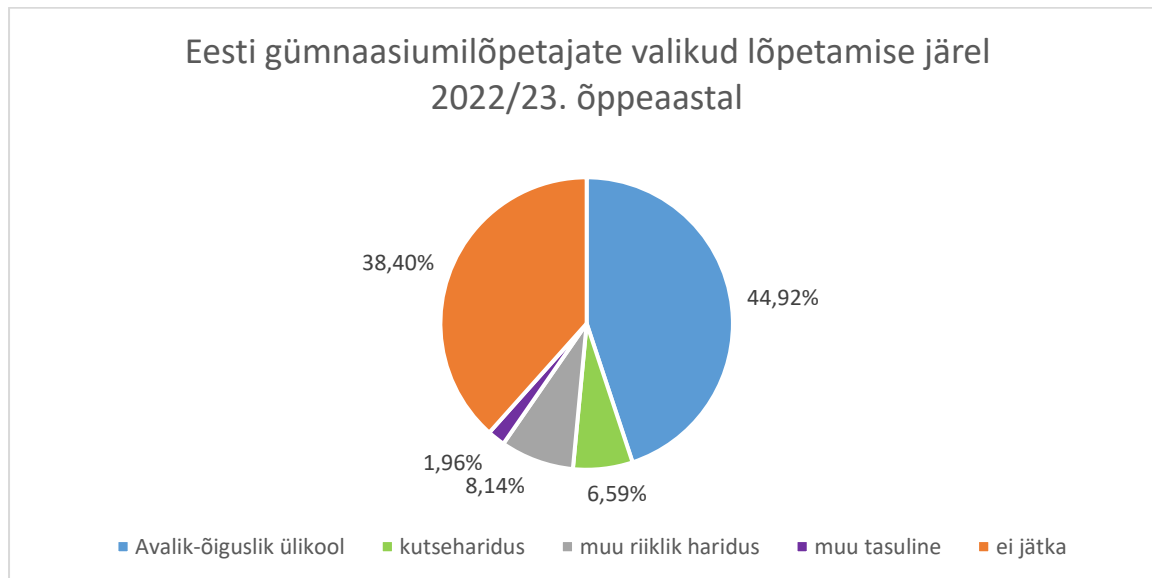
Joonis 30. Suure-Jaani Gümnaasiumi vilistlaste valikud keskkooli lõpetamise järel 2016–2023

Suure-Jaani Gümnaasiumi vilistlaste haridusvalikud pärast keskkooli lõpetamist on perioodil 2016–2023 olnud märgatavalt erinevad Eesti keskmisest. Aastatel 2019/20 ja 2018/19 ei jätkanud õpinguid vastavalt 62,5% ja 45% lõpetanutest, mis on oluliselt kõrgem kui 2022/23. aastal Eesti keskmisena registreeritud 38,4%. Samal ajal on Suure-Jaani Gümnaasiumi lõpetajate avalikesse ülikoolidesse siirdumise määr olnud kõikuva iseloomuga: näiteks 2016/17. aastal oli see 36,4%, kuid langes 2018/19. aastal vaid 5%-ni ja oli 2022/23. aastal 17,4%. Kutsehariduse valinute osakaal kõikus 23–35% vahel ning 2022/23. aastal moodustas see 26,1% lõpetanutest.

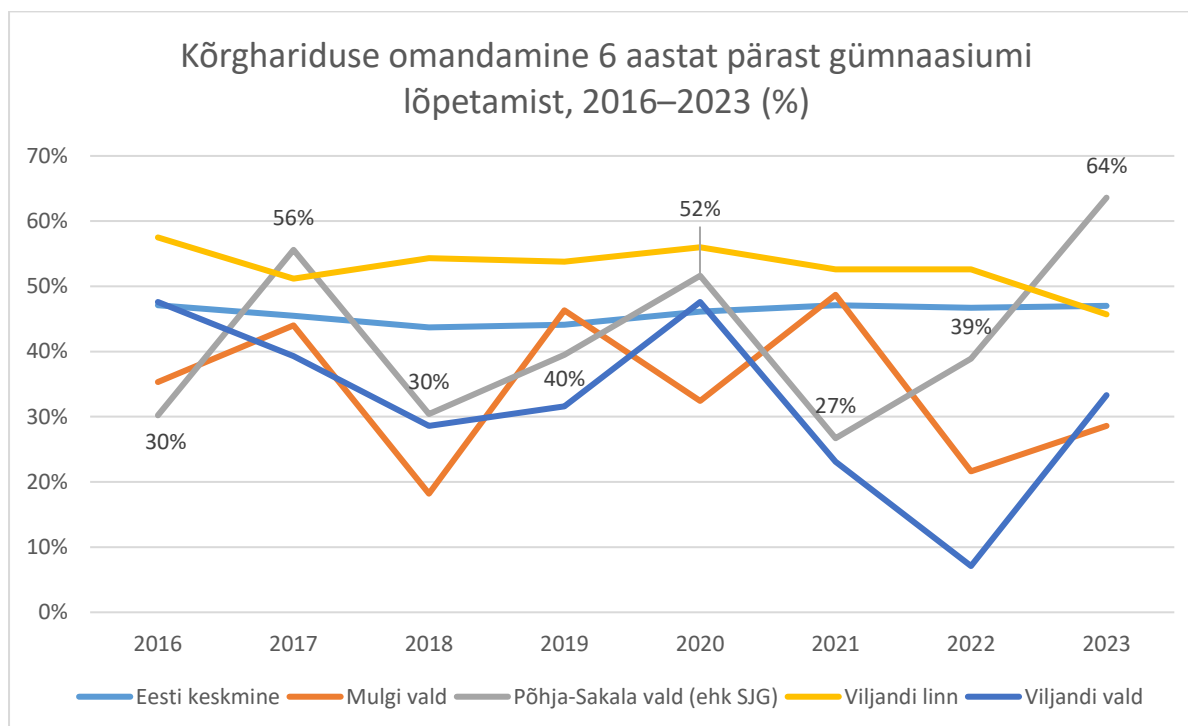
Eesti gümnaasiumilõpetajate valikud lõpetamise järel 2022/23. õppeaastal

Joonis 31. Eesti gümnaasiumilõpetajate valikud lõpetamise järel 2022/23. õppeaastal

Võrdluses Eesti keskmisega 2022/23. aastal on näha olulisi erinevusi: Eesti gümnaasiumi lõpetajatest suundus 44,9% avalik-õiguslikesse ülikoolidesse, Suure-Jaani lõpetanute aga vaid 17,4%. Samuti oli kutsehariduse valik Suure-Jaanis märgatavalt kõrgem (26,1%) võrreldes riigi keskmisega (6,6%). Õpinguid mittejätkanute osakaal Suure-Jaani Gümnaasiumi lõpetajate seas oli vaid veidi madalam (34,8%) Eesti keskmisest (38,4%).

Kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist, 2016–2023 (%)

Joonis 32. Kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist, 2016–2023 (%)

Põhja-Sakala valla gümnaasiumi lõpetanute kõrgkooli lõpetamise määr kuus aastat pärast keskhariduse omandamist on perioodil 2016–2023 olnud tugevalt kõikum, jäädes valdavalt alla Eesti keskmisele. Aastatel 2016–2018 püsis näitaja vahemikus 30–56%, kuid langes järsult 2021. aastaks 27%-ni. Seejärel toimus järkjärguline tõus ning 2023. aastaks oli kõrgkooli lõpetanute osakaal tõusnud 64%-ni, mis ületas märgatavalt nii riigi keskmist (47%) kui ka kõiki vaatluses olnud omavalitsusi. Pikaajaline ebastabiilsus näitab haridustee katkemise riske, kuid 2023. aasta tulemus viitab võimalikule positiivsele nihkele haridusteel püsimises.

Tabel 16. 2024. aasta Harno rahuloluküsitluse indikaatorite võrdlus Põhja-Sakala valla ja Eesti keskmise vahel⁴⁴

Tunnus	Põhja-Sakala vald	Eesti keskmine	Vahe
Alushariduse maine ja ajakohasus	4,09	4,01	0,0831
Rahulolu riikliku hariduskorraldusega	3,79	3,71	0,0826
Tööga rahulolu	4,24	4,21	0,0280
Seotus	4,47	4,45	0,0144
Õpetajate suhted lastega	4,65	4,66	-0,0119
Autonoomia	4,26	4,28	-0,0187
Õppe- ja kasvatustöö mitmekesistamine	3,99	4,06	-0,0692
Lasteaiaõpetajate ameti maine	2,80	2,91	-0,1082
Lasteaia maine	4,33	4,47	-0,1428
Enesetõhusus (kompetentsus)	4,15	4,38	-0,2298
Juht - nõudlikkus	3,56	3,81	-0,2495
Liikumisvõimalused	3,56	3,82	-0,2568
Rahulolu ruumidega	3,59	3,88	-0,2908
Rahulolu lasteaiapidaja ja rahastusega	2,50	2,96	-0,4631
Juht - tagasiside	3,64	4,14	-0,5001
Võimalused hariduslike erivajadustega laste õpetamiseks	2,79	3,50	-0,7096

2024. aasta rahuloluküsitluse andmetel jäävad mitmed Põhja-Sakala valla haridusvaldkonna näitajad alla Eesti keskmisele, kuid on ka valdkondi, kus vald ületab riikliku taseme. Positiivseimad erinevused ilmnevad „Alushariduse maine ja ajakohasuse“ (+0,08), „Rahulolu riikliku hariduskorraldusega“ (+0,08) ja „Tööga rahulolu“ (+0,03) näitajates. Need viitavad sellele, et Põhja-Sakala õpetajad ja lapsevanemad hindavad süsteemset korraldust ning oma igapäevast töökogemust pigem kõrgelt. Samuti ületab vald Eesti keskmist „Seotuse“ (õpetajate ja kolleegide vaheline toetus) näitajas (+0,01), mis viitab headele koostöösuhetele koolisiselt.

Samas on mitmed olulised valdkonnad märgatavalt alla riigi keskmise. Kõige suuremad negatiivsed erinevused ilmnevad õpetajate hinnangutes „Võimalustele hariduslike erivajadustega laste õpetamiseks“ (-0,71), „Rahulolu koolipidaja ja rahastusega“ (-0,46) ning „Juhtimise tagasiside“ (-0,50). Ka liikumisvõimalused (-0,26), rahulolu ruumidega (-0,29) ja juhtide nõudlikkus (-0,25) jäävad oluliselt alla Eesti keskmisele. Need tulemused viitavad süsteemsetele kitsaskohtadele koolikeskkonna füüsilistes ja juhtimiskultuuri aspektides ning õpetajate toetamises erivajadustega õpilaste õpetamisel. Kokkuvõttes näitab võrdlus, et Põhja-Sakala tugevused peituvad üldises rahulolus ja professionaalses seotuses, kuid vajakajäämised ilmnevad eelkõige juhtimises, tugisüsteemides ja hariduslike erivajadustega õpilaste toetuses.

Põhja-Sakala valla haridusvaldkonna rahuloluküsitluse tulemused aastatel 2017–2024 näitavad valdavalt negatiivset trendi, kus enamik hinnatud valdkondi on saanud madalamaid hinnanguid kui küsitluste alguses. Suurim langus ilmneb hinnangutes erivajadustega laste õpetamise võimalustele (-0,55), koostööle õpetamisel (-0,52) ning koolijuhi tagasisidele (-0,47). Samuti on selgelt langenud rahulolu lasteaiapidaja ameti mainega, koolide ruumide ning lasteaedade rahastusega. Juhtimise aspektidest on halvenenud nii koolijuhtide nõudlikkus kui ka eneseusaldust toetavad tegurid, viidates juhtimiskultuuri ja personali arendamise vajaduse järele.

⁴⁴ Analüüs ei kajastata rahuloluandmeid koolide lõikes, kuna vastajate arv mitmes asutuses jäi alla usaldusväärse analüüsi miinimumläve. Madal vastajate hulk ei võimalda teha üldistatavaid järeldusi ning suurendab oluliselt juhusliku vea mõju.

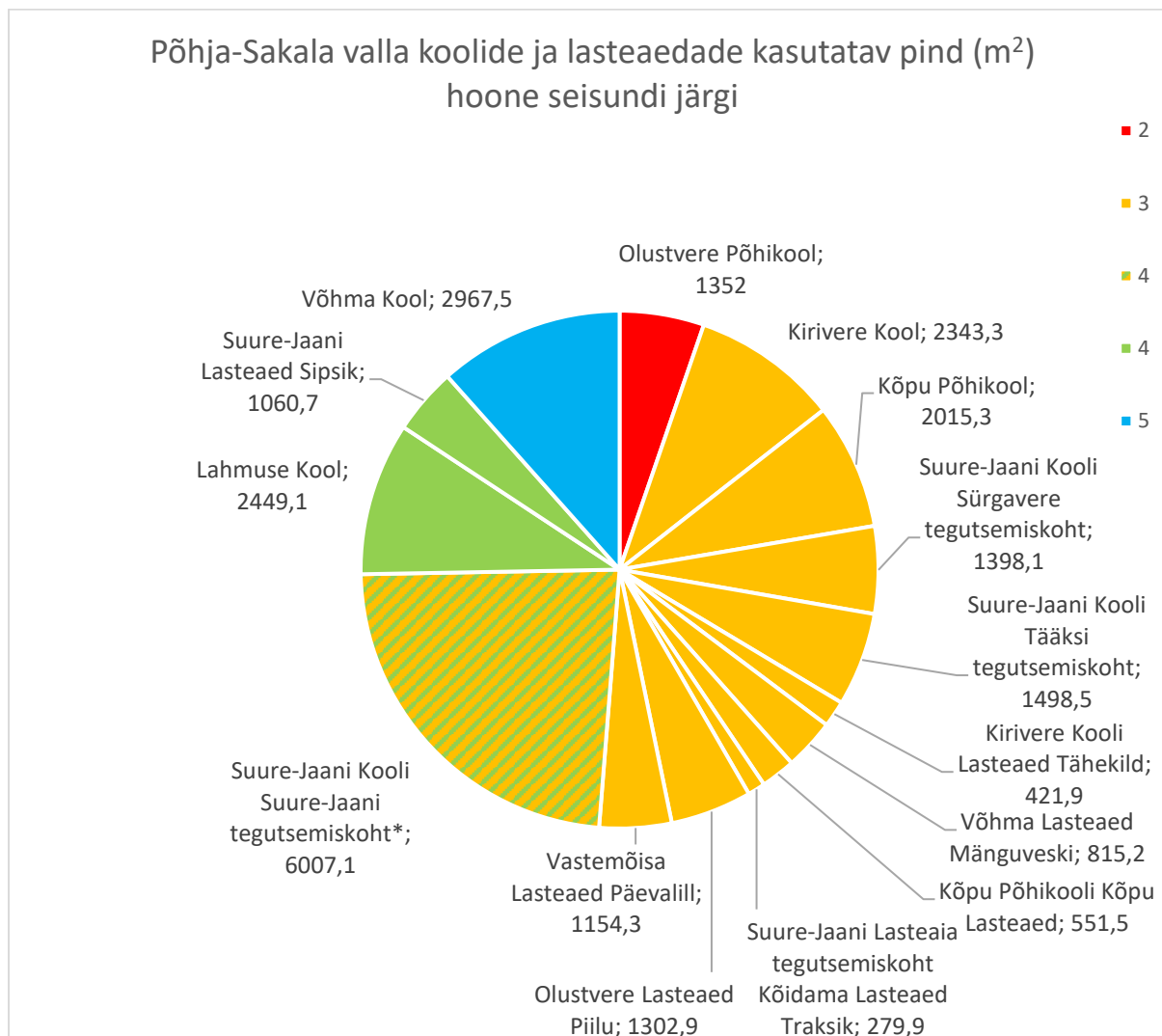
Positiivse arenguna on paranenud hinnang õppe- ja kasvatustöö mitmekesistamisele (+0,08), mis viitab õpetamismeetodite arendamisele ja laienemisele. Enamik ülejäänud valdkondi – nagu autonoomia, õpetajate suhted lastega, tööga rahulolu ning haridusasutuste maine – on püsinud stabiilsena või näidanud väikest langust, jäädes vahemikku –0,02 kuni –0,13.

Tabel 17. Põhja-Sakala vallas hariduse rahuloluküsitluse käigus antud hinnangud 2017–2024

Tunnus	2017	2018	2021	2024	Vahe algus vs. lõpp
Õppe- ja kasvatustöö mitmekesistamine	3,923	4,226	4,072	4,006	0,083
Autonoomia	4,284	4,442	4,292	4,262	-0,022
Õpetajate suhted lastega		4,717	4,606	4,651	-0,066
Tööga rahulolu	4,306	4,521	4,393	4,237	-0,069
Alushariduse maine ja ajakohasus	4,161	4,352	4,221	4,077	-0,084
Lasteaia maine	4,467	4,702	4,462	4,358	-0,109
Seotus		4,595	4,383	4,465	-0,129
Liikumisvõimalused		3,762	3,865	3,615	-0,147
Rahulolu riikliku hariduskorraldusega	3,939	4,177	3,984	3,771	-0,167
Juht - nõudlikkus		3,799	3,954	3,618	-0,181
Enesetõhusus (kompetentsus)	4,421	4,357	4,389	4,193	-0,228
Rahulolu lasteaiapidaja ja rahastusega	2,828	3,174	3,029	2,593	-0,235
Rahulolu ruumidega	3,901	4,109	4,012	3,645	-0,256
Lasteaiaõpetajate ameti maine		3,101	3,101	2,831	-0,270
Juht - tagasiside	4,238	4,250	4,199	3,768	-0,470
Koostöine õpetamine	4,004	3,828	3,487		-0,517
Võimalused hariduslike erivajadustega laste õpetamiseks	3,486	3,394	3,361	2,932	-0,554

3.3. Haridusasutuste majanduslik olukord ja taristu

Joonis 33. Põhja-Sakala valla koolide ja lasteaedade kasutatav pind (m²) hoone seisundi järgi ⁴⁵.

Põhja-Sakala valla koolide ja lasteaedade hoonete kasutatav pind ulatub kokku umbes 21500 ruutmeetri, millest suurim osa paikneb hoonetes, mille seisund on hinnatud tasemele 3 – rahuldav. Sellise seisundiga hooneid on kokku 10. Suurima pinnaga on Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoht (6007,1 m²), mille puhul märgitakse, et hoone vanad ja uued osad erinevad seisundilt oluliselt. Märkimisväärne osa pindadest asub veel näiteks Suure-Jaani Kooli Tääksi ja

⁴⁵<https://minuomavalitsus.ee/muud-toolauad/kinnisvara-ulevaade#detailvaade-hoonete>

Hoone seisundi hinnangu kirjeldused:

„1 - väga halb: Avariiline seisund, kasutamiseks ohtlik.

2 - halb: Vajab kiiremas korras tähelepanu; ei vasta tervisekaitse ja/või tuleohutuse nõuetele; avariihoht; kõrgendatud risk.

3 - rahuldav: Kasutuskõlblik, kuid funktsionaalselt vananenud; vajab pidevat järelevalvet avariihohtu ennetamiseks.

4 - hea: Nõuetekohaselt hooldatud; eakohaselt kulunud; vastab suures osas tervisekaitse ja tuleohutuse nõuetele.

5 - väga hea: Kaasajastatud, vastab tervisekaitse ja tuleohutuse nõuetele.”

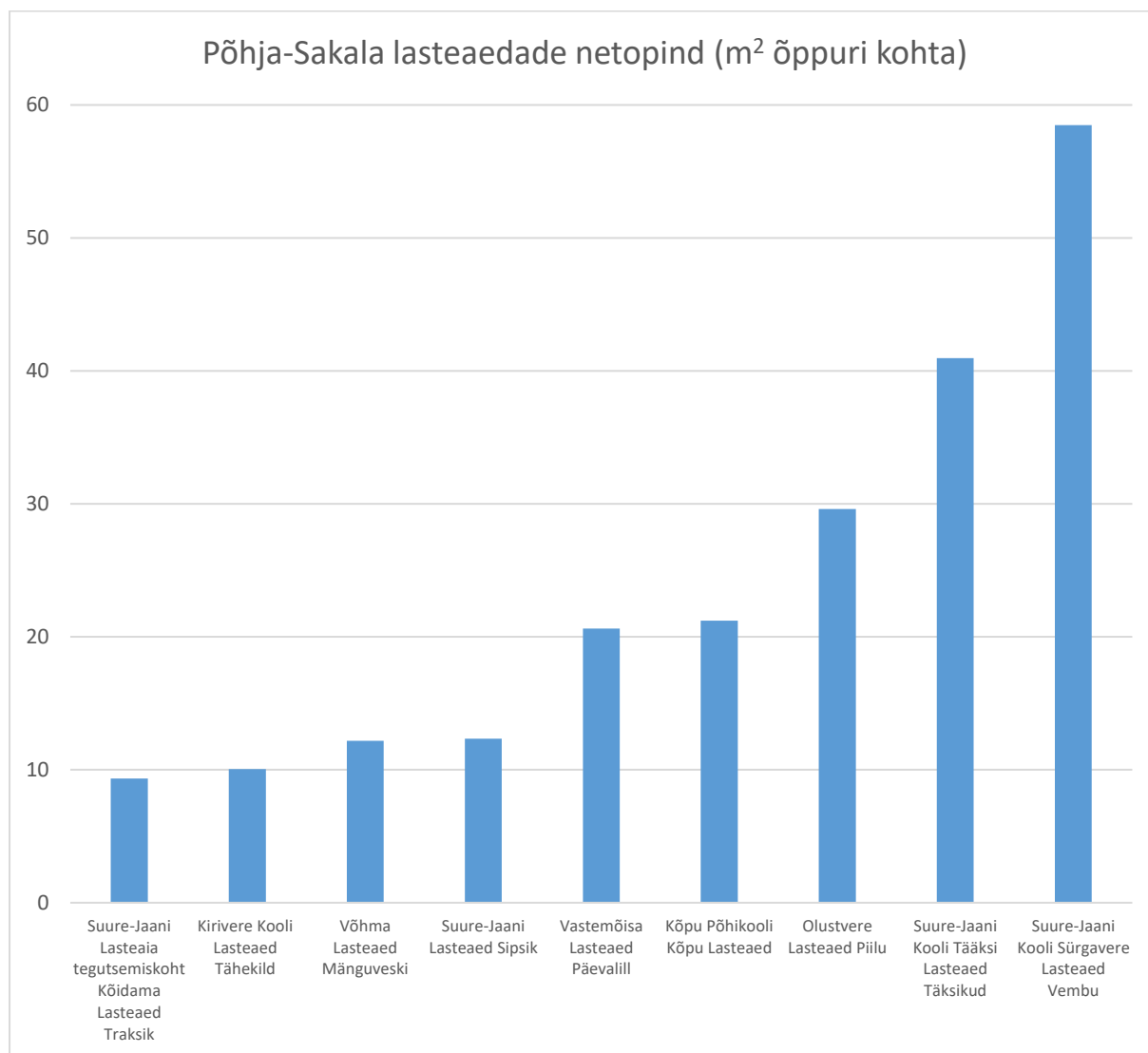
* Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoha puhul ei kajasta keskmistatud hinnang „4 – hea” hoone tervikpilti. Olulisel määral eristuvad seisundi poolest hoone vanad osad ja juurdeehitus.

Sürgavere tegutsemiskohtades, Kirivere Kooli Lasteaed Tähekillus ning mitmes väiksemas lasteasutuses, mis kõik kuuluvad samuti kategooriasse 3 – rahuldav. See viitab vajadusele süsteemse hoolduse ja investeeringute järele, et ennetada seisundi halvenemist.

Kõrgema seisundihinnanguga ehk 4 – hea hoonetega on kaetud mitmed olulised õppehooned, sh Lahmuse Kool kogu endise mõisakompleksina (2449,1 m²), Võhma Kool (2967,5 m²) ja Suure-Jaani Lasteaed Sipsik (1060,7 m²). Vaid üks hoone – Olustvere Põhikool (1352 m²) – on hinnatud seisundiga 2 – halb, mis osutab kiirele parandusvajadusele ja võimalikule avariiriskile. Vastasel skaalal paikneb üksnes Võhma Kool, mille hoone kuulub hinnangusse 5 – väga hea. Hoonete seisundite jaotumine viitab vajadusele investeeringute sihipäraseks kavandamiseks: tuleb säilitada heas seisukorras hooned, samas kui rahuldava ja halva seisundiga pindadele on vaja suunata renoveerimis- ja hooldusressursse, vältimaks funktsionaalset vananemist ning kasutuspiiranguid.

Vastavalt Eesti omavalitsuste haridushoonete koondindikaatoritele (vt [lisa 1](#)) kuulub Põhja-Sakala vald omavalitsuste sekka, mil on kõrgeim haridushoonete pind elaniku kohta ning on tagant poolt seitsmes haridushoonete seisukorra indeksi poolest.

Joonis 34. Põhja-Sakala lasteaedade netopind (m² õppuri kohta)⁴⁶

Põhja-Sakala valla lasteaedade netopind õpilase kohta varieerub märkimisväärselt, viidates olulistele erinevustele hoonete kasutuskoormuses ja potentsiaalses efektiivsuses. Kõige madalam

⁴⁶ Tääksi ja Sürgavere tegutsemiskohtade puhul on arvestatud lasteaiapoolse ruumide ristikasutusega koolihoones.

netopind lapse kohta on Suure-Jaani Lasteaia Kõidama tegutsemiskohas (alla 10 m²) ja Kirivere Kooli Lasteaia Tähekild (umbes 10 m²), mis osutab hoonete intensiivsele kasutusele või kitsastele oludele. Alla 15 m² lapse kohta jäävad veel Võhma ja Suure-Jaani Lasteaed Sipsik. Selline pindala ühe lapse kohta võib piirata ruumilist paindlikkust ja kvaliteetsete õpikeskkondade kujundamist, eriti liikumise ja individuaalse tegevuse võimalustes. Põhja-Sakala vallas on keskmiselt 19,6m² lasteaedade netopinda õppuri kohta.

Graafiku teises otsas on selgelt ülejäägiga lasteaedu, kus pind ühe lapse kohta ületab märgatavalt riikliku soovitusliku taseme. Suure-Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskoha Lasteaed Vembu näitaja ulatub pea 60 m²-ni ning Tääksi Lasteaed Täksikud üle 40 m² lapse kohta, mis viitab kas väga väikesele laste arvule või ala-kasutatud hoonepinnale. Samuti paistavad silma Olustvere Lasteaed Piilu (ligi 30 m²) ja Kõpu Lasteaed (üle 20 m²). Need näitajad osutavad võimalikule ebaefektiivsusele ruumikasutuses ning loovad aluse vajadusele analüüsida hoonete funktsionaalsust, ühildamisvõimalusi ja kogukonna ruumivajadusi. Ruumikasutuse erinevused toovad esile vajaduse terviklikuks lähenemiseks võrgu optimeerimisel ja investeringute planeerimisel.

Põhja-Sakala valla lasteaedade hoonete seisund ja energiatõhusus näitavad valdavalt parendamist vajavat olukorda. Enamik hooned on hinnatud seisundihinnanguga 3 – rahuldav, viidates sellele, et hooned on küll kasutuskõlblikud, kuid vajavad regulaarset hooldust ja järelevalvet. Erandina on hea seisundi hinnang (4) antud vaid Suure-Jaani Lasteaiale Sipsik. Energiamärgistest domineerivad madalama klassi hooned: viiel lasteaial on energiatõhususe klass D või E, ning Kirivere Kooli Lasteaed Tähekild paistab silma kõige madalama klassiga F. Selline energiatõhususe tase tähendab kõrgeid küttekulusid ja ebaefektiivset ressursikasutust, mis suurendab vajadust terviklike renoveerimislahenduste järele.

Tabel 18. Põhja-Sakala valla lasteaiad hoone seisundi ja energiaklassi järgi

Nimi	Netopind õppuri kohta	Hoone seisundi hinnang	Hoone energiaklass	Hinnanguline investeerimisvajadus hea seisukorra saavutamiseks ⁴⁷
Kirivere Kooli Lasteaed Tähekild	10,05	3	F	527 375 €
Võhma Lasteaed Mänguveski	12,17	3	D	1 019 000 €
Kõpu Põhikooli Kõpu Lasteaed	21,21	3	E	689 375 €
Suure-Jaani Kooli Tääksi Lasteaed Täksikud	40,95	3	D	Arvestatud kokku kooliosaga
Suure-Jaani Kooli Sürgavere Lasteaed Vembu	58,49	3	E	Arvestatud kokku kooliosaga
Suure-Jaani Lasteaed Sipsik	12,33	4	C	-
Suure-Jaani Lasteaia tegutsemiskoht Kõidama Lasteaed Traksik	9,33	3	C	349 875 € ⁴⁸
Olustvere Lasteaed Piilu	29,61	3	D	1 628 625 €
Vastemõisa Lasteaed Päevalill	20,61	3	D	1 442 875 €

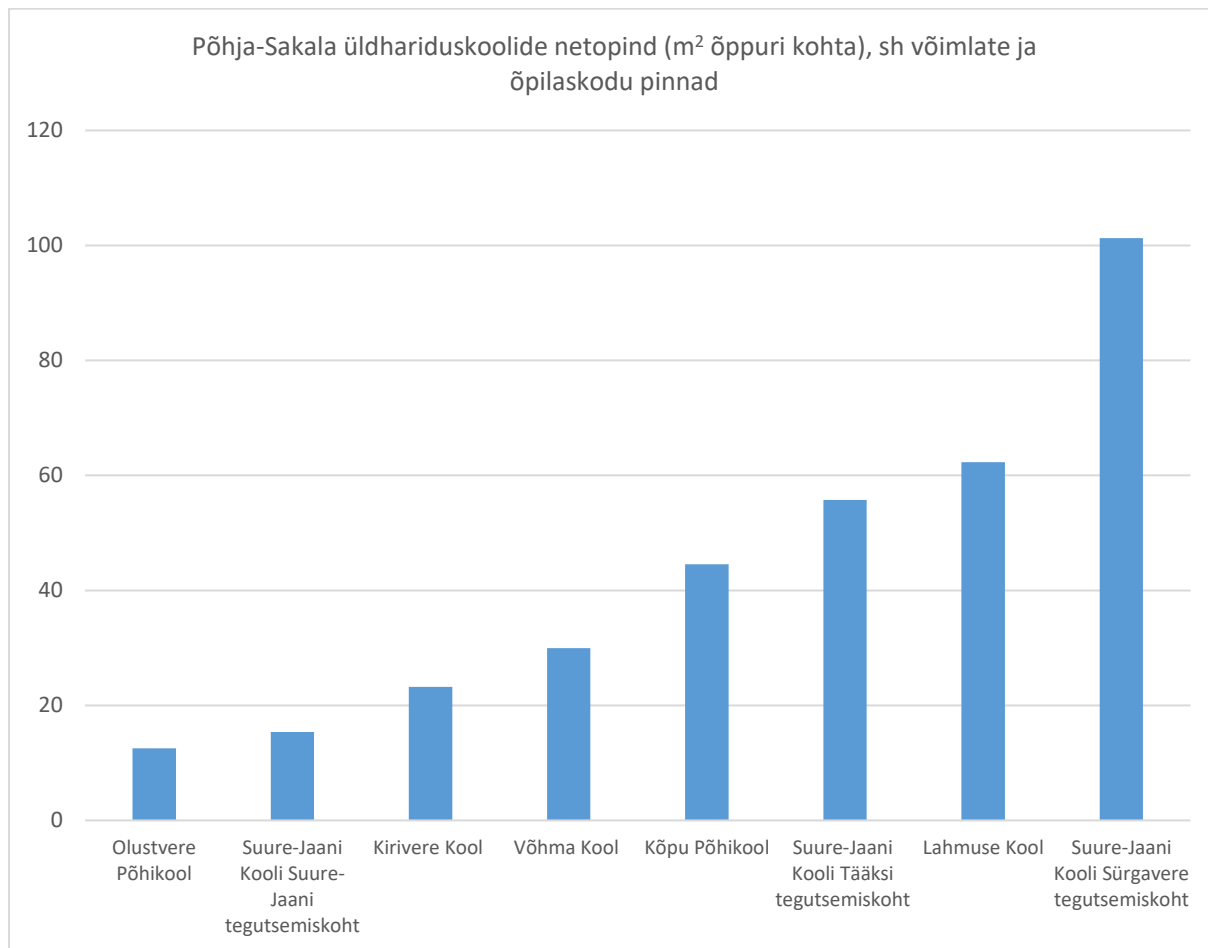
Investeeringuvajadused hea seisukorra saavutamiseks ulatuvad mõnes asutuses üle miljoni euro. Kõrgeima vajadusega on Olustvere Lasteaed Piilu (1 628 625 €) ja Vastemõisa Lasteaed Päevalill (1 442 875 €), mille hooned on küll tehniliselt rahuldavas seisus, ent energiatõhususe klass jääb madalale (D). Märkimisväärne renoveerimisvajadus on ka Võhma ja Kõpu lasteaedadel. Samas ei ole

⁴⁷ Rekonstrueerimise hinnanguline maksumus 1250 €/m².

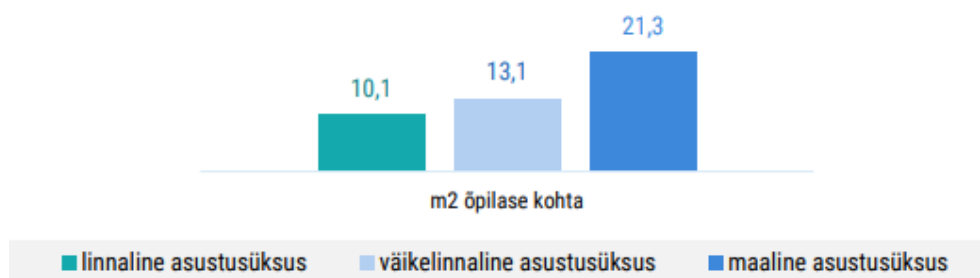
⁴⁸ Sanitaarnõuete tõttu on Kõidama tegevuskohas jätkamine takistatud. Investeerimisvajadus pole õigustatud.

teada investeeringuvajadus Suure-Jaani Lasteaia Sipsiku ja Sürgavere Lasteaia puhul, mistõttu ei saa hetkel hinnata nende objektide täit potentsiaali või puudujääke. Lasteaedade hoonete puhul puudub tasakaal efektiivse ruumikasutuse, energiatõhususe ja tehnilise seisukorra vahel ning prioriteetide seadmisel tuleb hinnata ühtviisi nii hoone kasutuse aktiivsust, kuluefektiivsust kui ka selle funktsionaalset seisundit.

Joonis 35. Põhja-Sakala koolide netopind (m² õppuri kohta) sh võimlate ja õpilaskodu pinnad⁴⁹

Joonis 36. Keskmine pind üldhariduskoolides ühe statsionaarse õppe õpilase kohta 2023/24. õa⁵⁰

Põhja-Sakala valla üldhariduskoolide netopind õpilase kohta varieerub väga suurel määral, ulatudes alla 15 ruutmeetrist enam kui 100 ruutmeetri ni õpilase kohta. Kõige väiksema pindalaga on Olustvere Põhikool (alla 15 m²/õpilane), millele järgnevad Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoht, Kirivere Kool ja Võhma Kool, jäädes kõik alla 30 m² taseme. Põhja-Sakala valla keskmine koolide netopind õpilase kohta on 16,5m². Seevastu kõige suurem netopind on Suure-

⁴⁹ Lahmuse koolil on ainsa koolina vallas õpilaskodu.

⁵⁰ Haridus- ja Teadusministeerium. 2023. [Tulemusaruande analüütiline lisa](#)

Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskohas, kus see ulatub üle 100 m² lapse kohta – enam kui viiekordne võrreldes maapiirkondade Eesti keskmisega. Ka Tääksi ja Lahmuse koolide pind õpilase kohta on märkimisväärselt suur, ületades 50 m² piiri.

Enamik Põhja-Sakala koolidest jäävad märgatavalt üle Eesti maapiirkonna keskmise (21,3 m²/õpilane). See viitab selgelt hoonete ala- või osalisele kasutusele, mille põhjuseks võib olla õpilaste arvu langus või hoonete üleplaneerimine varasemal perioodil. Ülemäärane pind õpilase kohta toob kaasa kõrgemad haldus- ja küttekulud ning vähendab hoonete kasutusefektiivsust, mistõttu tuleb hinnata võimalusi ruumikasutuse optimeerimiseks ja vajaduspõhiseks taristu ümberkujundamiseks.

Tabel 19. Põhja-Sakala valla koolihooned seisundi ja energiaklassi järgi

Nimi	Netopinda õppuri kohta	Hoone seisundi hinnang	Hoone energiaklass	Hinnanguline investeeringuvajadus hea seisukorra saavutamiseks ⁵¹
Võhma Kool	29,97	5	A	-
Kirivere Kool	23,20	3	G	2 929 125 €
Kõpu Põhikool	44,53	3	Kohustus puudub	3 395 375 €
Olustvere Põhikool	12,52	2	C	1 630 000 €
Lahmuse Kool	62,33	4	Kohustus puudub	-
Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoht/ Suure-Jaani Gümnaasium	15,36	4	C	8 096 000 € ⁵²
Suure-Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskoht	101,30	3	E	2 496 750 € ⁵³
Suure-Jaani Kooli Tääksi tegutsemiskoht	55,72	3	D	2 334 563 € ⁵⁴

Põhja-Sakala valla üldhariduskoolide hoonete seisund ja energiatõhusus varieeruvad oluliselt, viidates vajadusele diferentseeritud investeeringustrateegia järele. Vaid üks kool – Võhma Kool – on väga heas seisukorras (5) ning kuulub kõrgeimasse energiatõhususe klassi A, mis tähendab, et hoone on kaasaegne ja ei vaja täiendavat investeeringut. Seevastu Olustvere Põhikool on hinnatud ainsana halvas seisukorras olevana (2) ning vajab 1,63 miljoni euro ulatuses investeeringuid hoolimata C-energiaklassist. Lahmuse Kooli hoone on heas seisukorras (hinnang 4), kuid selle energiatõhususe kohta andmed puuduvad. Kõige suurema investeeringuvajadusega on Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoht, mille renoveerimiseks on hinnanguliselt vaja 8,1 miljonit eurot. Hoonel on küll hea üldine seisundihinnang (4) ja C-energiaklass, kuid tegemist on suure ja keeruka objektiga, milles eristuvad vana ja uus hooneosa. Sekkumisvajadused on ka Kirivere Kooli hoonel, mis on rahuldavas seisus (hinnang 3), kuid kuulub kõige madalamasse G-energiaklassi ja vajab ligi 3 miljonit eurot investeeringuid. Sarnases olukorras on Suure-Jaani Kooli Sürgavere ja Tääksi tegutsemiskohad, mille hoonete seisund on rahuldav, ent energiatõhusus vastavalt E ja D, ning

⁵¹ Rekonstrueerimise hinnanguline maksumus 1250 €/m².

⁵² Eelarvestrateegiast tulenevalt sissearvestatud.

⁵³ Sh lasteaia pind

⁵⁴ Sh lasteaia pind

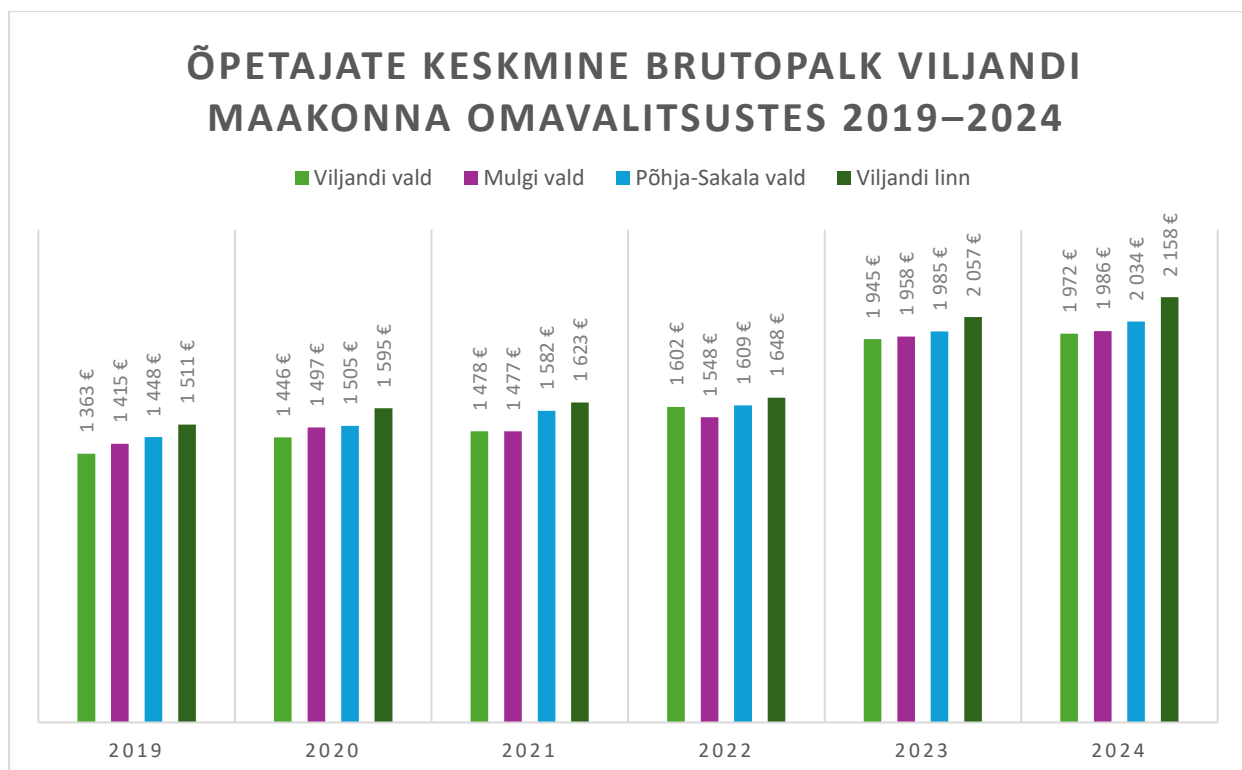
investeeringuvajadused ulatuvad üle 2 miljoni euro. Andmestik viitab vajadusele hinnata hooneid mitte ainult seisundi, vaid ka energiatõhususe ja funktsionaalsuse lõikes, et suunata ressursid prioriteetsematesse objektidesse.

Kokku moodustab Põhja-Sakala valla haridushoonete investeeringuvajadus hea seisukorra saavutamiseks 26,5 miljonit eurot. Viimase viie aasta investeeringud haridushoonetesse on ulatunud keskmiselt 1,16 miljoni euroni aastas, mis tähendab, et tänase investeeringutempo juures oleks kõigi valla haridushoonete hea seisukord saavutatav alles 23 aasta pärast, mis ei arvesta hoonete amortiseerumisega samal perioodil ja võimalike energiatõhususe nõuete karmistumisega avalikele hoonetele. Lisaks tuleb arvestada koolide ning lasteaedade õuealadele laienevate turvanõuetega.

3.3.1. Haridusasutuste finantsseisundi ülevaade

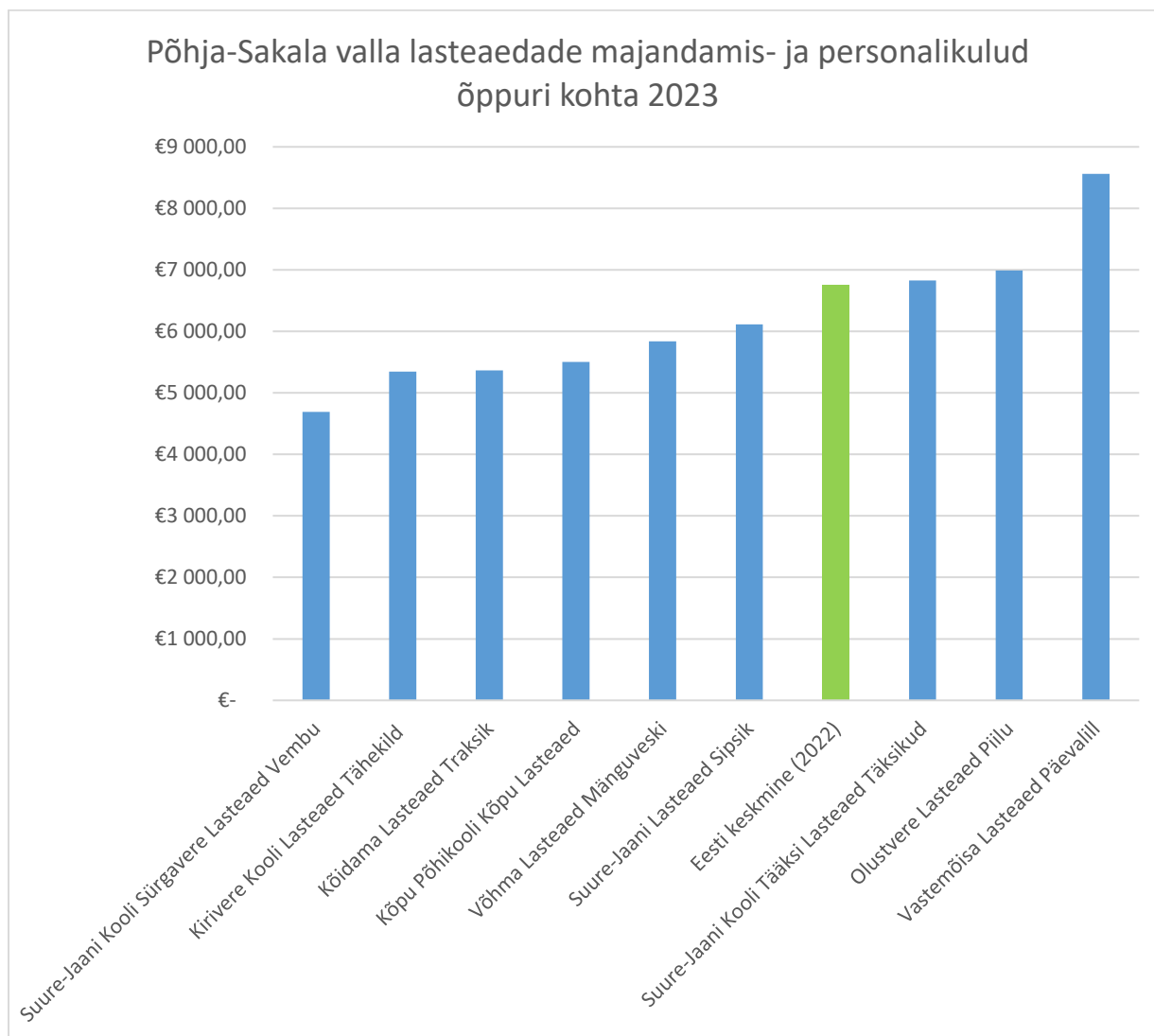
Aastatel 2019–2024 on õpetajate keskmine brutopalk Viljandi maakonna omavalitsustes pidevalt kasvanud, kuid palgatasemete erinevused omavalitsuste vahel on püsivad kogu perioodi vältel. Kõige kõrgemat palgataset on järjepidevalt pakkunud Viljandi linn, kus keskmine brutopalk kasvas 1511 eurolt (2019) 2158 euroni (2024). Põhja-Sakala vald on kogu perioodi vältel jäänud palgatasemelt kindlalt teisele kohale, ulatudes 2024. aastaks 2034 euroni. Mulgi vald on püsitud kolmandal kohal (2024. aastal 1986 €) ning madalaimat taset on pakkunud Viljandi vald, kus palk ulatub 2024. aastaks 1972 euroni.

Põhja-Sakala valla vahe Viljandi linnaga on püsitud kogu perioodi vältel ligikaudu 100–150 euro piires. Kõigi omavalitsuste lõikes on täheldatav selge kasvutrend, kus keskmised palgad on tõusnud enam kui 500 euro võrra – näiteks Põhja-Sakala vallas 1448 eurolt (2019) 2034 euroni (2024). See kasv peegeldab õpetajate töötasu ühtlustumist riikliku palgakasvu suundumusega, kuid toob ühtlasi esile vajaduse tugevdada regionaalset palgakonkurentsi, eriti maapiirkondades, kus tööjõu püsimine sõltub palgataseme atraktiivsusest.

Joonis 37. Õpetajate keskmine brutopalk Viljandi maakonna omavalitsustes 2019–2024

Joonis 38. Põhja-Sakala valla lasteaedade majandamis- ja personalikulud õppuri kohta 2023

2023. aastal varieerusid Põhja-Sakala valla lasteaedade majandamis- ja personalikulud õpilase kohta märkimisväärselt, jäädes vahemikku ligikaudu 4600–8600 eurot. Kõige madalamad kulud olid Suure-Jaani Kooli Sürgavere Lasteaed Vembul (alla 5000 €), Kirivere Kooli Lasteaed Tähekild ja Kõidama Lasteaed Traksikul. Nendes üksustes jäävad kulud alla ka Eesti keskmisele (ligikaudu 6200 € 2022. aasta andmetel), mis viitab madalamale kulustruktuurile, ent võib olla seotud ka kitsama teenuse ulatuse või väiksema personali arvuga. Kulude poolest keskmisel tasemel paiknevad Võhma Lasteaed Mänguveski ja Suure-Jaani Lasteaed Sipsik.

Kõige kõrgemad kulud õpilase kohta olid Olustvere Lasteaed Piilus ja Vaste-mõisa Lasteaias Päevalill, kus need ulatusid vastavalt ligikaudu 7000 ja 8600 euronit. Need näitajad viitavad kas väikesele laste arvule võrreldes püsikulude tasemega või ulatuslikumale personali- ja taristukoormusele. Ka Suure-Jaani Kooli Tääksi tegutsemiskoha kulud ületasid Eesti keskmist. Kulude kõikumine viitab vajadusele analüüsida lasteaedade teenuse korralduse efektiivsust, et leida tasakaal kvaliteetse teenuse ja kulutõhususe vahel. Sihipärane võrgustiku ümberkorraldus võib aidata vähendada ebaefektiivsete üksuste kulu-õppuri suhet ilma kvaliteeti kahjustamata.

2023. aastal moodustasid Põhja-Sakala valla alushariduse kogukulud 2,41 miljonit eurot, millest suurema osa – ligikaudu 1,98 miljonit eurot – moodustasid personalikulud.

Tabel 20. Põhja-Sakala valla alushariduse kulud

Nimi	Personalikulud 2023	Majandamiskulud 2023	sh toiduained
Kirivere Kooli Lasteaed Tähekild	201 253,21 €	49 934,28 €	11 764,98 €
Võhma Lasteaed Mänguveski	348 240,12 €	54 499,18 €	17 147,35 €
Kõpu Põhikooli Kõpu Lasteaed	138 300,40 €	26 772,65 €	9 475,23 €
Suure-Jaani Kooli Tääksi Lasteaed Täksikud	63 000,72 €	25 758,62 €	3 090,17 €
Suure-Jaani Kooli Sürgavere Lasteaed Vembu	62 681,84 €	12 331,03 €	4 060,78 €
Suure-Jaani Lasteaed Sipsik	443 298,67 €	82 593,89 €	33 032,80 €
Suure-Jaani Lasteaia tegutsemiskoht Kõidama Lasteaed Traksik	140 605,75 €	20 373,13 €	
Olustvere Lasteaed Piilu	259 294,66 €	48 340,21 €	12 710,58 €
Vastemõisa Lasteaed Päevalill	319 823,42 €	108 315,10 €	18 910,57 €
Põhja-Sakala vald kokku	1 976 498,79 €	428 918,09 €	110 192,46 €

2023. aastal ulatusid Põhja-Sakala valla alushariduse kogukulud õpilase kohta vahemikku 4688–7827 eurot. Kõige madalamad kogukulud registreeriti Suure-Jaani Kooli Sürgavere Lasteaed Vembus (4688 €) ja Kõidama Lasteaed Traksikus (5365 €). Sürgavere lasteaia madalad ülalpidamiskulud lapse kohta ja teiselt poolt Sürgavere Kooli tegutsemiskoha kõrged kulud õpilase kohta tulenevad eelkõige raamatupidamise arvestusest, mille kohaselt lasteaed kasutab hoonest 181,2m² ning kool 1997,4 m², sealhulgas võimlat. Sürgavere lasteaia laste ja kooli tegutsemiskoha õpilaste vahel kokku arvatuna on majandamiskulu lapse kohta 2366,81 eurot ning Tääksi lasteaia ja kooli tegutsemiskoha puhul on kokku arvatud majandamiskulu lapse kohta 1955,62 eurot. Kõrgeimad kogukulud, mis ületasid 7800 euro piiri, olid näiteks Vastemõisa Lasteaed Päevalilles, kus need ulatusid 7827 euroni, mis on ligi 25% kõrgem kui valla keskmine (6247 €). Olustvere ja Sipsiku lasteaedade näitajad jäid samuti üle valla keskmise, ulatudes vastavalt 6991 ja 6115 euroni. Vastemõisa Lasteaed Päevalilles oli personalikulu lapse kohta 6397 €, mis on selgelt kõrgem kui valla keskmine (5134 €).

Tabel 21. Alushariduse kulud õppuri kohta

Nimi	Majandamiskulud õppuri kohta	Personalikulu õppuri kohta	Majandamis- ja personalikulud õppuri kohta 2023
Kirivere Kooli Lasteaed Tähekild	1 062,43 €	4 281,98 €	5 344,41 €
Võhma Lasteaed Mänguveski	789,84 €	5 046,96 €	5 836,80 €
Kõpu Põhikooli Kõpu Lasteaed	892,42 €	4 610,01 €	5 502,44 €
Suure-Jaani Kooli Tääksi Lasteaed Täksikud	1 981,43 €	4 846,21 €	6 827,64 €
Suure-Jaani Kooli Sürgavere Lasteaed Vembu	770,69 €	3 917,62 €	4 688,30 €
Suure-Jaani Lasteaed Sipsik	960,39 €	5 154,64 €	6 115,03 €
Suure-Jaani Lasteaia tegutsemiskoht Kõidama Lasteaed Traksik	679,10 €	4 686,86 €	5 365,96 €
Olustvere Lasteaed Piilu	1 098,64 €	5 893,06 €	6 991,70 €
Vastemõisa Lasteaed Päevalill	2 166,30 €	6 396,47 €	8 562,77 €
Põhja-Sakala vald kokku	1 114,07 €	5 133,76 €	6 247,84 €

Samas paistavad mitmed väiksema kogukuluga lasteaiad silma madalamate majandamiskulude poolest – näiteks Kõidama üksusel oli see kõigest 679 € lapse kohta. Kõrgeima majandamiskuluga lasteaiad oli Vastemõisa (2166 €), mis suurendab omakorda selle kogukulude taset.

2023. aastal moodustasid Põhja-Sakala valla üldhariduskoolide kogukulud (tööjõu-, majandamis- ja koolilõunakulud) kokku ligikaudu 6,14 miljonit eurot, millest suurima osa ehk 4,66 miljonit eurot moodustasid tööjõukulud.

Tabel 22. Põhja-Sakala valla üldhariduse kulud

Nimi	Tööjõukulud 2023	Majandamiskulud 2023	Koolilõunad
Võhma Kool	776 696,00 €	97 874,00 €	48 433,00 €
Kirivere Kool	543 618,00 €	127 915,00 €	45 487,00 €
Kõpu Põhikool	312 870,00 €	59 114,00 €	57 500,00 €
Olustvere Põhikool	446 709,00 €	89 580,00 €	45 126,00 €
Lahmuse Kool	756 691,00 €	184 564,00 €	80 622,00 €
Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoht	1 289 948,12 €	300 086,68 €	111 166,00 €
Suure-Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskoht	167 003,78 €	58 673,20 €	24 647,00 €
Suure-Jaani Kooli Tääksi tegutsemiskoht	159 950,67 €	48 555,00 €	26 526,00 €
Suure-Jaani Gümnaasium (ainult gümnaasium ehk 10.-12. klass)	203 587,00 €	72 827,00 €	
Kokku	4 657 073,57 €	1 039 188,88 €	439 507,00 €

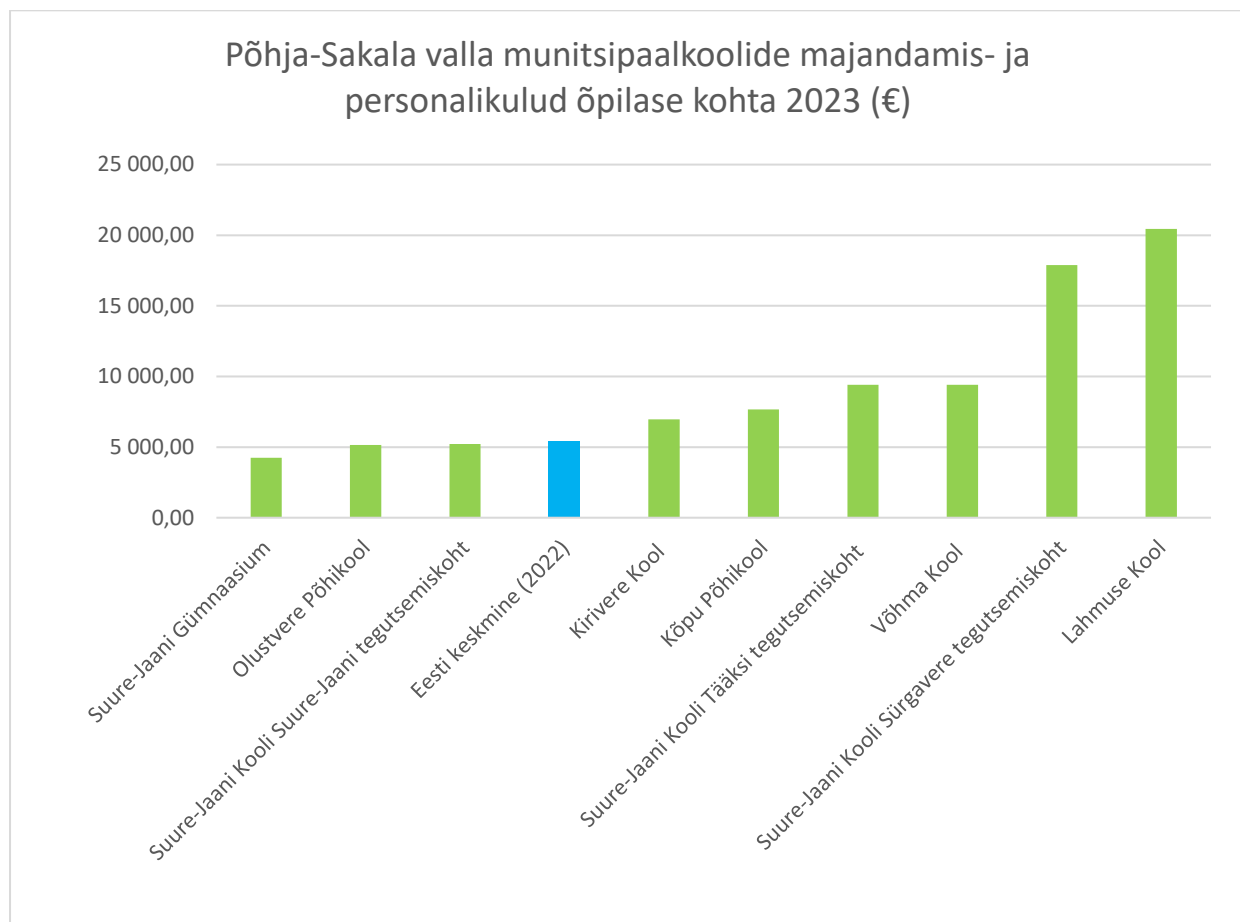
Tabel 23. Üldhariduse kulud õppuri kohta

Nimi	Majandamiskulud õpilase kohta (va koolilõuna)	Koolilõuna kulud õpilase kohta	Personali- kulud õpilase kohta	Majandamis- ja personalikulud õpilase kohta
Võhma Kool	998,71 €	494,21 €	7 925,47 €	9 418,40 €
Kirivere Kool	1 241,89 €	441,62 €	5 277,84 €	6 961,36 €
Kõpu Põhikool	1 055,61 €	1 026,79 €	5 586,96 €	7 669,36 €
Olustvere Põhikool	792,74 €	399,35 €	3 953,18 €	5 145,27 €
Lahmuse Kool	3 691,28 €	1 612,44 €	15 133,82 €	20 437,54 €
Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskoht	917,70 €	339,96 €	3 944,80 €	5 202,45 €
Suure-Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskoht	4 190,94 €	1 760,50 €	11 928,84 €	17 880,28 €
Suure-Jaani Kooli Tääksi tegutsemiskoht	1 942,20 €	1 061,04 €	6 398,03 €	9 401,27 €
Suure-Jaani Gümnaasium (ainult gümnaasium ehk 10.-12. klass)	1 120,42 €	€	3 132,11 €	4 252,52 €
Põhja-Sakala vald kokku	1 221,14 €	516,46 €	5 472,47 €	7 210,07 €

2023. aasta andmete põhjal olid Põhja-Sakala valla üldhariduskoolide keskmised kulud õpilase kohta kokku 7210 eurot, millest suurima osa moodustasid personalikulud (5472 €). Kulude jaotuses ilmnevad suured erinevused kooliti: kõige madalamad kogukulud olid Suure-Jaani Gümnaasiumis (4253 €), Olustvere Põhikoolis (5146 €) ja Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskohas (5203 €), mis viitab suuremale täitvusele ja kuluefektiivsemale korraldusele. Kõige kõrgemad kulud registreeriti Lahmuse Koolis (20 437 €) ja Suure-Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskohas (17 881 €), mis viitab väikesele õpilaste arvule või suurele taristukoormusele.

Majandamiskulud õpilase kohta olid kõrgeimad Sürgavere (4190 €) ja Lahmuse (3692 €) üksustes, mis ulatuvad mitmekordselt üle valla keskmise (1221 €). Samuti paistsid need koolid silma kõrgete koolilõuna kulude poolest: vastavalt 1760 ja 1612 eurot lapse kohta. Olustvere, Suure-Jaani ja Gümnaasiumi üksused pakkusid madalamaid majandamis- ja toitlustuskulusid, viidates tõhusamale ressursikasutusele. Kõige suuremad personalikulud olid Lahmuse Koolis (15 134 €) ja Sürgavere tegutsemiskohas (11 928 €), samas kui Olustvere ja Gümnaasium eristusid madalaima tööjõukuluga.

Joonis 39. Põhja-Sakala valla munitsipaalkoolide majandamis- ja personalikulud õpilase kohta 2023 (€)

2023. aasta andmete põhjal olid Põhja-Sakala valla munitsipaalkoolide majandamis- ja personalikulud õpilase kohta äärmiselt erinevad, ulatudes alla 5000 eurost kuni üle 20 000 euroni. Kõige madalamad kulud olid Suure-Jaani Gümnaasiumis (alla 4500 €) ning Olustvere Põhikoolis ja Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskohas, kus kulud jäid alla Eesti keskmise (ligikaudu 5400 €, 2022. aasta andmetel). Ka Kirivere Kool jääb veidi alla Eesti keskmise, olles kulutasuvuse poolest keskmisel tasemel.

Kõrgeimad kulud olid Lahmuse Koolis (üle 20 000 €) ja Suure-Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskohas (ligikaudu 18 000 €), mis viitab väikesele õpilaste arvule suurel hoonepinnal. Lahmuse kooli puhul põhjustab kõrgeid kulusid õpilaskodu ning suunitlus hariduslike

erivajadustega lastele. Tääksi tegutsemiskoht ja Võhma Kool ületasid kuludelt märkimisväärselt Eesti keskmist, ulatudes ligikaudu 9000 euroni. Selline kulutase seondub sageli ala- või osalise täituvusega ning toob esile vajaduse kriitiliseks hinnanguks koolide jätkusuutlikkuse ja kuluefektiivsuse kohta. Kulude ulatuslik varieerumine tugevdab vajadust sihipärase haridusvõrgu ümberkujundamise järele, kus otsused lähtuvad nii teenuse kvaliteedist kui ka majanduslikust otstarbekusest.

Tabel 24. 2024. aasta arvestuslikud riigieelarvelise toetusfondi maksed õpetajate ja tugispetsialistide palgakuludeks

Kool	Riigieelarveline toetus tööjõukuludeks (tavaõpe ja üldtugi)	Riigieelarve toetus tööjõukuludeks (tõhustatud tugi) ⁵⁵	Riigieelarve toetus tööjõukuludeks (eritugi) ⁵⁶	Arvestuslik riigieelarvelise toetusfondi makse tööjõukuludeks 2024
Kirivere Kool	339 260,32 €	26 153,90 €	16 700,00 €	382 114,22 €
Kõpu Põhikool	192 842,71 €	8 717,97 €	- €	201 560,68 €
Lahmuse Kool	- €	69 743,73 €	350 700,00 €	420 443,73 €
Olustvere Põhikool	364 258,45 €	43 589,83 €	8 350,00 €	416 198,28 €
Suure-Jaani Kool (Suure-Jaani tegutsemiskoht)	1 135 629,29 €	26 153,90 €	25 050,00 €	1 186 833,19 €
Suure-Jaani Kool (Sürgavere tegutsemiskoht)	49 996,26 €	4 358,98 €	16 700,00 €	71 055,24 €
Suure-Jaani Kool (Tääksi tegutsemiskoht)	85 707,87 €	- €	8 350,00 €	94 057,87 €
Võhma Kool	267 837,10 €	78 461,69 €	41 750,00 €	388 048,79 €
Suure-Jaani Gümnaasium	184 339,00 €	- €	- €	184 339,00 €
Kokku	2 619 871,00 €	257 180,00 €	467 600,00 €	3 344 651,00 €

2024. aasta arvestuslike toetusfondi andmete põhjal on Põhja-Sakala valla koolide riigieelarveline toetus tööjõukuludeks kokku 3,34 miljonit eurot, millest suurima osa moodustab tavaõppe ja üldtoe komponent (2,62 miljonit eurot). Eritoe rahastust saab peamiselt Lahmuse Kool (350 700 €).

2024. aasta andmete põhjal ületas Põhja-Sakala valla koolide õpetajate ja tugispetsialistide palgafond riigieelarvelise toetusfondi eraldist kogusummas 13375 euro võrra. Kõige suuremad erinevused ilmsesid Võhma Koolis, kus palgafond ületas toetusfondi 228273 euroga, mis tuleneb eelkõige madalast klassikomplektide täituvusest (vt [lisa 2](#)). Samuti olid märkimisväärsed erinevused Kõpu Põhikoolis (-54 160 €), Suure-Jaani Kooli Sürgavere tegutsemiskohas (-37 503 €) ja Tääksi tegutsemiskohas (-13 362 €). Need näitajad viitavad personalikulude struktuurile, mis ei ole kooskõlas riikliku rahastusmudeliga ning eeldab suuremat omavalitsusepoolset omafinantseeringut.

Samas oli mitmel koolil toetusfondi maht suurem kui nende tegelik palgafond. Kõige olulisem ülejääk ilmses Suure-Jaani Kooli Suure-Jaani tegutsemiskohas, kus toetus ületas personalikulud

⁵⁵ Varasemate hariduslike erivajaduste andmete puuduse tõttu on võetud toetusfondi tegevuskohapõhise arvestamise aluseks 2024. aasta.

⁵⁶ Tegevuskulu toetust antakse tõhustatud tuge vajava statsionaarses õppes õppiva õpilase eest põhikoolis 1-kordses ning erituge vajava õpilase eest 4-kordses vastava aasta kohta põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse alusel kehtestatud õppekoha tegevuskulu aastases piirmääras.

271325 euroga. Positiivne vahe esines ka Lahmuse Koolis (+38120 €) ja Olustvere Põhikoolis (+30912 €).

Tabel 25. Vahe riigieelarvelise toetusfondi maksete ja palgafondi vahel

Kool	Arvestuslik riigieelarvelise toetusfondi makse osa tööjõukuludeks 2024	Õpetajate ja tugispetsialistide palgafond 2024	Vahe toetusfondi ja palgafondi vahel
Kirivere Kool	382 114,22 €	392 018,75 €	-9 904,53 €
Kõpu Põhikool	201 560,68 €	255 721,30 €	-54 160,63 €
Lahmuse Kool	420 443,73 €	382 323,85 €	38 119,88 €
Olustvere Põhikool	416 198,28 €	385 286,29 €	30 911,99 €
Suure-Jaani Kool (Suure-Jaani tegutsemiskoht)	1 186 833,19 €	915 508,65 €	271 324,54 €
Suure-Jaani Kool (Sürgavere tegutsemiskoht)	71 055,24 €	108 558,28 €	-37 503,04 €
Suure-Jaani Kool (Tääksi tegutsemiskoht)	94 057,87 €	107 420,10 €	-13 362,23 €
Võhma Kool	388 048,79 €	616 321,74 €	-228 272,94 €
Suure-Jaani Gümnaasium	184 339,00 €	194 867,71 €	-10 528,71 €
Kokku	3 344 651,00 €	3 358 026,67 €	-13 375,67 €

3.4. Haridusvõrgu kujundamise võimalused

3.4.1. Status quo

Haridusvõrgu planeerimisel ja kujundamisel on kohaliku omavalitsuse ülesandeks tagada laste ja noorte haridusteenuse kättesaadavus, kvaliteet ja tõhusus. Käesolevas stsenaariumis vaadeldakse olukorda, kus vald ei tee struktuurseid muudatusi haridusasutuste võrgus. Analüüs lähtub demograafilistest prognoosidest, rahastusvõimekusest, personali jätkusuutlikkusest ning taristu olukorrast, pidades silmas vajadust tagada pikaajaliselt elujõuline, kaasav ja kvaliteetne haridus.

Prognoositud rahvastikuareng viitab laste ja noorte arvu märkimisväärsele vähenemisele kõigis kooliastmetes. Aastaks 2035 langeb kooliealiste laste arv vallas ligikaudu 24% – esimeses kooliastmes kuni 18%, teises astmes kuni 32% ja kolmandas kooliastmes ligi 17%. Mitmetes väiksemates piirkondades on vähenemine oluliselt kiirem. Samas suureneb vanemaealiste elanike osakaal ning tööealine elanikkond väheneb, mis omakorda pärsib maksutuluseid.

Status quo säilitamine haridusvõrgus suurendab püsikuluseid. Hariduskulud moodustavad juba praegu üle poole valla põhitegevuse kuludest, ulatudes 58%-ni. Õpilaste arvu vähenemise tõttu kasvab kulu ühe õppuri kohta märgatavalt. Valla investeerimisvõimekus jääb piiratuks, mis tähendab, et suuremaid arendustegevusi saab ellu viia üksnes EL-i kaasrahastusega või laenukoormuse suurendamisega. Ilma ümberkorraldusteta kuhjuvad kulud nii personalile kui ka hoonete eksploatatsioonile, ohustades teenuste kättesaadavust teistes valdkondades, mis tähendab, et vähe investeringuid ja püsikuluseid on võimalik teha taristu, elukeskkonna ja kultuuri valdkonnas.

Mitmes väiksemas koolis võib õpilaste arv langeda alla 20 õppuri. Väikestes koolides koondub õpetamine üha väiksematesse klassikomplektidesse, millega kaasneb vajadus suurema arvu õpetajate järele, kelle koormus ja spetsialiseeritus jäävad ebaefektiivseks. Õpetajaskonna vananemine ja kvalifitseeritud tööjõu puudus on olulised riskid. Paljud õpetajad jõuavad lähiaastatel pensioniikka, samas kui järelkasvu ei ole piisavalt. HEV- ja tugiteenuste vajadus suureneb, ent nende osutamine hajusas koolivõrgus muutub kulukaks ja ebaefektiivseks. Ressursside killustatus takistab süsteemse tugivõrgustiku loomist.

Koolivõrgu säilitamine endisel kujul eeldab investeringuid amortiseerunud hoonetesse. Sageli on tegemist alakasutatud õppepindadega, mille ruutmeetri kohta jagub järjest vähem õppureid. See tähendab kasvavaid haldus-, kütte- ja remondikuluseid. Madala täituvusega hoonete pidamine suurendab rahalist survet ning piirab tulevikus vajalike investeringute tegemist.

Status quo säilimine tähendab, et haridusvõrk jääb mitmes aspektis ebavõrdseks jaotunuks ning järjest vähem kestlikuks. Valla ressursikasutus muutub ebaefektiivseks, kasvab vajadus doteerida väikseid koole ja lasteaedu, samas kui kvaliteetse hariduse pakkumine muutub üha keerulisemaks. Väheneb võimalus suunata ressursse haridusuuendusse, tugiteenustesse ja õppekeskkonna parendamisse.

Status quo säilitamine haridusvõrgus võimaldab esialgu säilitada olemasolevaid teenuseid territoriaalselt hajutatuna. Samas toob see kaasa märkimisväärseid väljakutseid: kasvavad kulud ühe õppuri kohta, taristu alakasutus ja õpetajate järelkasvu kriis. Finantsprognoosid ja demograafilised

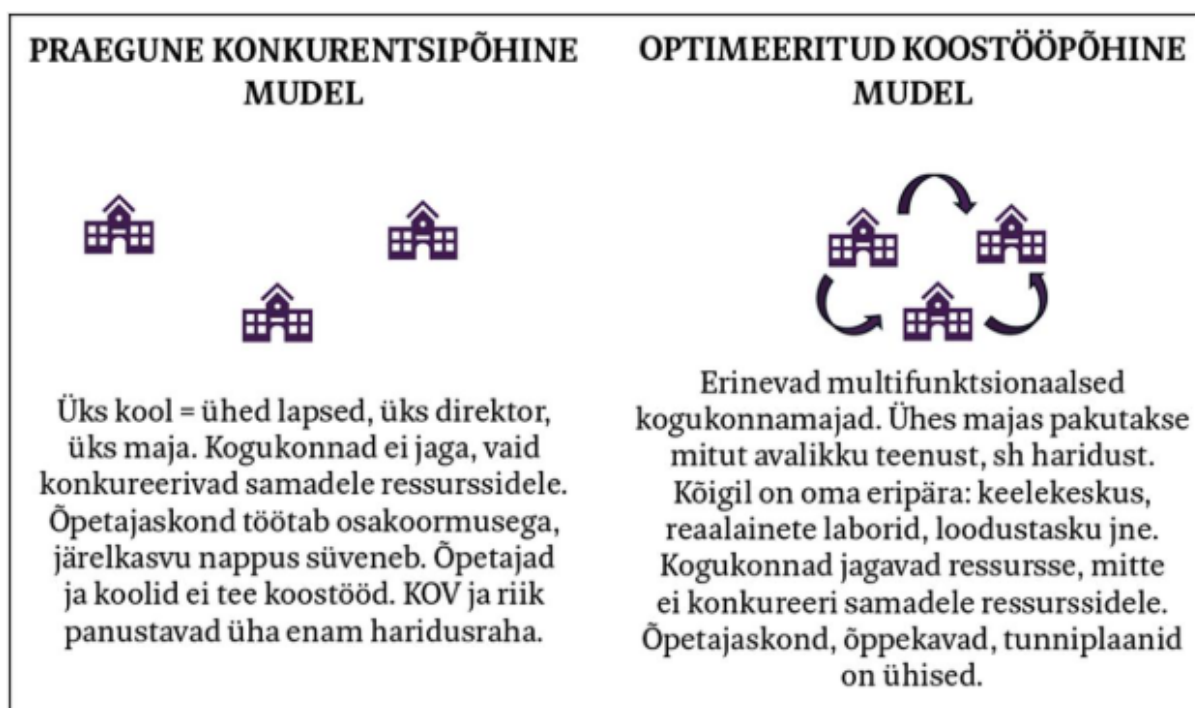

arengud viitavad vajadusele kriitiliselt ümber hinnata senist hariduskorraldust ning otsida tasakaalu kättesaadavuse ja kvaliteedi vahel.

3.4.2. Haridusvõrgu ümberkorraldamine: stsenaarium A – konsolideerimine ja ruumi kooskasutus

Põltsamaa ja Setomaa vallad on valinud koolivõrgu korrastamisel suuna, kus senised eraldiseisvad haridusasutused ühendatakse üheks juriidiliseks isikuks, et tagada paindlikum juhtimine, ühtlasem kvaliteet ning ressursi efektiivsem kasutus. Põltsamaa vallas loodi 2022. aastal Põltsamaa Ühisgümnaasium, mille koosseisu kuuluvad lisaks gümnaasiumile ka mitmed valla endised põhikoolid ja algkoolid, mis nüüd tegutsevad filiaalidena. Selline lahendus võimaldab koondada juhtimis-, personali- ja tugiteenused ühe katuse alla ning jaotada õpetajate töökoormust ja pädevusi üle valla vastavalt vajadusele. Õppekavade ja kvaliteedistandardite ühtlustamine kogu valla ulatuses aitab tagada, et ka väiksemates õppekohtades säilib õppetöö tase, samal ajal kui kooli juhtimine muutub selgemaks ja strateegilisemaks.

Sarnast lähenemist rakendab ka Setomaa vald, kus loodi ühtne koolivõrgustik Setomaa Kool, ühendades senised koolid ja lasteaiad ühiseks haridusasutuseks. Selle struktuuri sees tegutsevad õppe- ja kasvatusasutused jätkuvalt eri asukohtades, kuid juhtimine ja tugiteenused (sh personalitöö, raamatupidamine, õppenõustamine) on tsentraliseeritud. Tulemuseks on parem ülevaade kogu valla haridusvõrgu toimimisest ning paindlikkus näiteks õpetajate jagamisel eri õppekohapunktide vahel. Setomaa näide tõestab, et ka geograafiliselt hajutatud piirkonnas on võimalik luua toimiv ühendasutus, mis võimaldab väikekohtades haridust säilitada ja arendada ilma, et iga kool oleks sunnitud iseseisvalt hakkama saama piiratud ressursidega. Praegu eksisteerib Põhja-Sakala valla koolide vahel piirkonniti konkurents nii õpilastele, õpetajatele kui ka rahale, viimati nimetatut nii palkade, ülalpidamiskulude kui ka investeeringute vaatest.

Joonis 40. Konkurentsi- vs. koostööpõhine haridusvõrgu mudel⁵⁷

⁵⁷ <https://www.sirp.ee/liiga-suur-probleem-liiga-vaike-probleem/>

Haridusvõrgu jätkusuutlikkuse tagamiseks on otstarbekas liikuda individualiseeritud koolimudelilt koostööpõhiste lahenduste suunas. Selle asemel, et iga õppeasutus peaks iseseisvalt toime tulema piiratud materiaalsete ja inimressurssidega, tuleks edendada ühiselt kasutatavate õppekeskkondade loomist. Näiteks võimaldab koolide ühises kasutuses oleva tehnoloogiaklassi loomine ressursside tõhusamat koondamist ning kaasaegse õpitaristu kättesaadavust suuremale hulgale õpilastele. Taoline jagatud lähenemine toetab hariduslikku võrdsust ning loob eeldused kaasaegsete õpimeetodite rakendamiseks ka vähemate võimalustega piirkondades, kus individuaalse tehnilise varustuse tagamine kõikides koolides ei ole realistlik.

Elva vallas on koolide ja lasteaedade toitlustuse korraldamisel mindud tsentraliseerimise teed, luues selleks sihtasutuse Elva Teenused SA, mis haldab muuhulgas haridusasutuste toitlustusteenust. Varasema killustatud korralduse asemel, kus igal koolil ja lasteial oli oma köök ja hanked, võimaldab keskne teenusepakkuja tagada ühtlasemad kvaliteedistandardid, parema kuluefektiivsuse ning suurema paindlikkuse menüüde koostamisel ja tööjõu planeerimisel. Ühendatud toitlustusmudel lihtsustab ka hangete läbiviimist ja tagab, et kogu valla õpilased saavad toitu, mis vastab ühtsetele toitumisnõuetele. Lisaks võimaldab Elva Teenused SA koondada kompetentsi – toitlustusjuhtimine ja järelevalve on koondatud spetsialistide kätte, vabastades koolide ja lasteaedade juhid operatiivsetest korralduslikest kohustustest. See on heaks näiteks, kuidas tugiteenuste ühendamine aitab kaasa hariduse põhitegevuse toetamisele ja ühtse kvaliteedi tagamisele kogu vallas.

Koostatavas üleriigilises planeeringus „Eesti 2050“ on üheks keskseks põhimõtteks ehitiste paindlik ja mitmeotstarbeline kasutus, mille eesmärk on tagada avalike teenuste kättesaadavus ka väiksema rahvaarvuga piirkondades. Haridusasutuste korrastamisel ja taristu ümberkujundamisel nähakse võimalust integreerida olemasolevatesse hoonetesse lisafunktsioone, mis teenindavad kogukonda laiemalt. Sellisteks funktsioonideks võivad olla näiteks kultuurimaja, raamatukogu, eakate päevakeskus, noortekeskus või -tuba, hooldekodu või ka renditavad ruumid ettevõtluseks.

Selline lähenemine soodustab ruumide tõhusamat kasutamist ning toetab haridus- ja kogukonnateenuste sidumist, vähendades samal ajal hoonete alakasutuse riski ja ülalpidamiskulusid. Koostamisel olev üleriigiline planeering 2050 on seadnud ehitiste kooskasutuse aluspõhimõtted:

„...Väiksemates asulates paindlike ruumide kooskasutusvõimaluste edendamine teenuste pakkumiseks. Suuniste seadmine olemasolevate teenuste pakkumiseks kasutatavate ehitiste kooskasutuseks muude kokkusobivate teenustega või ehitiste otstarbe ja vajadusel ruumilahenduse muutmiseks rahvastikuprotsessidele vastamiseks.

Sotsiaalse taristu ühtne ja eeldatavalt ruumis koonduv käsitlus: üldharidus, huviharidus, noorsootöö, sport ja vaba aja veetmine, kultuur sh raamatukogud, rahvamajad, esmatasandi tervishoid väljakujunenud keskustes (nt suunised olemasolevate hoonete mitme-otstarbeliseks kasutuseks, et tugevdada paikkondlikku identiteeti).“ ([Hendrikson DGE, 2023](#))

3.4.3. Haridusvõrgu ümberkorraldamine: stsenaarium B – haridusvõrgu korrastamine

Väikestes ja hajutatud koolides on keeruline tagada ainealast mitmekesisust, spetsialiseerumist ning täiskoormusega töötavaid kvalifitseeritud õpetajaid. Tääksi ja Sürgavere puhul on tegemist kooliastme mõttes väiksemate üksustega, kus õpetamine toimub osaliselt liitklassides ning puudub võimalus paindlike õpimudelite rakendamiseks.

Koolides, kus õpilaste arv jääb alla 30, on keeruline tagada ka piisavat tugispetsialistide teenust (nt logopeed, sotsiaalpedagoog), mis on oluline kaasava hariduse tingimuste täitmiseks. Tugiteenuste killustumine tõstab ühtlasi haridusteenuse kulubaasi ühe lapse kohta.

Nii Sürgavere kui ka Tääksi puhul on tegemist hoonestuslikult suuremahuliste ehitistega, mille tegelik kasutuskooormus jääb oluliselt alla projekteeritud mahule. Madala täituvuse tingimustes muutub püsikulude (küte, hooldus, remont) katmine järjest suuremaks väljakutseks.

Koolivõrgu koondamisega kaasneb paratamatult suurem vajadus õpilastranspordi järele, eriti võimalike sulgetavate tegutsemiskohtade teeninduspiirkondades. Samas võimaldab olemasolev teedevõrk ning juba toimiv koolitranspordisüsteem üpris hästi uusi liikumismustreid kohandada.

Praegusel ajal kattuvad haridusasutuste teenindusalad, mistõttu tekib sisuline konkurents samadele õppuritele, õpetajatele ja rahastusele. Selline olukord ei tugevda mitte ühtegi osapoolt, vaid nõrgestab kõiki: koolid töötavad alla võimekuse, õpetajad täidavad osakoormusi ning rahalisi vahendeid kasutatakse hajusalt ja ebaefektiivselt. Sürgavere ja Tääksi tegevuskohtade puhul jäävad mõlemad piirkonnad transpordi mõttes hea kättesaadavuse aladesse. Sürgavere vastavalt Suure-Jaani hea kättesaadavusega alasse ning Tääksi Olustvere hea kättesaadavusega ala piirsesse. Tähelepanuväärne on, et lapsevanemad on oma eelistused juba suurel määral välja näidanud – nimetatud koolide hõlmatus määrad näitavad, et osa piirkondlike õppekohti ei suuda enam ligitõmbavalt konkureerida. Nii on mõlema tegutsemiskoha puhul juba praegu märkimisväärne osa piirkonna lastest suundunud õppima mujale – näiteks Suure-Jaani, Viljandi või Olustvere koolidesse ning lasteaedadesse.

Lisanduv transpordikulu on prognoositavalt väiksem kui hoonete ülalpidamisele kuluv rahaline koormus, mistõttu võib hinnata, et logistilise ümberkorralduse kulu tasub end ära juba lühikeses perspektiivis. Samuti avaneb võimalus optimeerida liinivõrku ja sõidugraafikuid, mis võimaldab hõlmata ka teisi haridus- ja huviteenuseid ühtsesse liikumisloogikasse.

Tuginedes rahvastikuprognosile on Kirivere piirkonnas oodata lähiaastatel kooliealiste laste arvu vähenemist, mis võib pikemas perspektiivis tuua kaasa õpilaste arvu languse alla III kooliastme hoidmiseks vajaliku kriitilise piiri. Kuigi hetkel on tegemist stabiilse tegutsemiskohaga, tuleb haridusvõrgu arenguid kavandades arvestada võimalusega, et Kirivere kooli jätkusuutlikkus tervikliku III kooliastmelise põhikoolina ei pruugi olla pikaajaliselt tagatud.

Täiendavaks argumendiks kooliastme võimalikuks vähendamiseks on Kirivere paiknemine transpordiliselt soodsas asukohas Võhma suunalise liikumiskoridori ääres. Tegemist on piirkonnaga, mis jääb Võhma kooli hea kättesaadavuse alasse, võimaldades vajadusel õppurite suunamist tugevama keskuse suunas ilma olulise logistikata. Seega oleks I-II kooliastme säilitamine ja III kooliastme suunamine Võhma kooli suunal teoreetiliselt teostatav, kui piirkonna demograafiline trend seda õigustab. Lisaks tuleb arvestada, et nii Kirivere kooli kui ka lasteaiahoone seisund ja

energiaklass on praegu ühed valla halvimald ning nõuavad suurt investeerimisvajadust. Koolimaja ja lasteaia madal energiaklass tuleneb tänasel hetkel eelkõige kütteõli kasutamisest hoone kütmiseks. Käimasolevates plaanides on ette nähtud lasteaia, raamatukogu ja noortekeskuse toomine koolimaja juurde. Lasteaia projekteeritav osa on plaanis maaküttele viia. Kaalumisel on koolimaja üleviimine uuele kütteallikale.

Kirivere kooli puhul ei ole tegemist kohese sulgemisvajadusega, ent varajane valmisolek kohandada õppekorraldust vastavalt tegelikule teenusevajadusele võimaldab säilitada hariduse kvaliteedi ja vältida järske ümberkorraldusi. Kaalutletud kooliastme vähendamine võiks kujuneda osaks haridusvõrgu kohandumisest, kus väiksemates keskustes säilitatakse kodulähedane algõpe ning aineõpetus koondub tugevamatesse hariduskeskustesse.

Haridusvõrgu korrastamine peab arvestama nii demograafilisi prognoose kui ka kohaliku elu vajadusi. Parimate praktikate hulka kuulub kaasav planeerimisprotsess, kus otsuseid – näiteks milline kool jätta alles, milline liita või millises koolis vähendada astmeid – tehakse koostöös kohalike elanike, omavalitsuste ja hariduseksperptidega. Nii rahvusvahelised kui ka Eesti kogemused on näidanud, et koolide sulgemine või ümberkujundamine ilma kogukonna arvamuse kuulamiseta tekitab tugevat vastuseisu ning võib kokkuvõttes ebaõnnestuda. Seetõttu peetakse oluliseks luua dialoogi, kus erinevad osapooled (kogukonnaaktivistid, koolipidajad, omavalitsusjuhid jt) arutavad ühiselt piirkonna hariduskorralduse tulevikku⁵⁸.

Kohaliku omavalitsuse volikogu ainupädevusse kuulub vastavalt KOKS § 22 lg 1 p 34⁵⁹ valla või linna ametiasutuste ning nende hallatavate asutuste moodustamine, ümberkorraldamine, tegevuse lõpetamine ja põhimääruse kinnitamine. Need on küsimused, mida volikogu ei saa delegerida teistele otsustajatele.

KOKS § 35 lg 2 kohaselt otsustab volikogu hallatavate asutuste loomise ja tegevuse lõpetamise. Asutuse põhimääruse, struktuuri ja koosseisu kinnitamine ning muutmine toimub volikogu kehtestatud korra alusel. Seega kuulub haridusvõrgu ümberkorraldamine volikogu pädevusse ning vastava otsuse tegemine peab toimuma kehtestatud korras just volikogu poolt. Seejärel edastab otsuse Haridus- ja Teadusministeeriumile valla- või linnavalitsus.

Haridusvõrgu ümberkorraldamine tähendab koolide ja lasteasutuste tegevuse, struktuuri või halduskohustuste muutmist eesmärgiga paremini vastata kohalikele vajadustele ja hariduspoliitika suundadele. Protsessi reguleerivad põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS⁶⁰) ning koolieelse lasteasutuse seadus (KELS⁶¹), mis määratlevad täpsed tingimused asutuste ümberkorraldamiseks, sulgemiseks ja pidamise üleandmiseks.

Kooli ümberkorraldamise algatab kooli pidaja, kes peab enne otsuse tegemist ära kuulama kooli hoolekogu ja õpilasesinduse arvamuse. Riigikoolide ümberkorraldamine toimub Vabariigi Valitsuse seaduse alusel, võttes arvesse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (PGS) § 80 sätteid. Ümberkorraldamine võib hõlmata koolide ühendamist uueks kooliks, liitmist teise kooliga, jagamist mitmeks kooliks, eraldamist teisest koolist või kooli tegutsemisvormi muutmist – näiteks põhikooli muutmist gümnaasiumiks või vastupidi (PGS § 80 lg 2).

Sellise otsuse puhul tuleb vähemalt viis kuud enne uue õppeaasta algust teavitada kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis Haridus- ja Teadusministeeriumi, kooli, õpilasi, lapsevanemaid

⁵⁸ Saar, Maarika. 2021. [Kohalikud omavalitsused ja haridusvõrgu ümberkorraldamine: poliitika kujundamise instrumendi loomine](#)

⁵⁹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032025009?leiaKehtiv>

⁶⁰ <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410?leiaKehtiv>

⁶¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018006?leiaKehtiv>

ning omavalitsusi (PGS § 80 lg 3). Kui kooli tegevus lõpetatakse järk-järgult, võib otsuses ette näha, et osa klassides enne kooli lõplikku sulgemist õppetööd enam ei toimu (PGS § 80 lg 4). Ümberkorraldused ja tegevuse lõpetamised viiakse läbi suvevaheajal, 1. juulist kuni 31. augustini, et vältida katkestusi õppetöös.

Kui ümberkorraldamise käigus luuakse uus kool või muudetakse kooli haridustaset või -astmeid, tuleb taotleda uus koolitusluba (PGS § 80 lg 5–7). Kooli pidaja vastutab ka selle eest, et tegevuse lõpetanud kooli õpilastele oleks tagatud võimalus jätkata õpinguid teises koolis (PGS § 80 lg 9).

Lasteasutuste ümberkorraldamine võib tähendada lasteaegade ühendamist, jagamist, eraldamist või liigi muutmist, näiteks lastesõime muutmist tavaliseks lasteaiaks või liitmist põhikooliga. Protsessi viib läbi kohaliku omavalitsuse volikogu otsuse alusel (KELS § 33 lg 1–3). Ka lasteasutuste puhul tuleb muudatustest teavitada Haridus- ja Teadusministeeriumi, asutusi ja lapsevanemaid vähemalt viis kuud enne ümberkorralduse jõustumist (KELS § 33 lg 1). Kui ümberkorraldamise tulemusel luuakse uus lasteasutus, tuleb sellele samuti taotleda koolitusluba (KELS § 33 lg 4).

Kui volikogu leiab, et lasteasutuse edasine tegutsemine ei ole põhjendatud, võib alustada selle tegevuse lõpetamist, tagades samal ajal lastele võimaluse jätkata teenuse kasutamist teises lasteasutuses (KELS § 34 lg 1–2).

Kooli pidamise üleandmine tähendab kas riigikooli andmist kohalikule omavalitsusele või munitsipaalkooli andmist riigile või teisele omavalitsusele. Üleandmine toimub halduslepingu alusel, kus määratakse muu hulgas üleandmise kuupäev, ülesanded, õpilaste edasiste õpingute korraldus, töötajate töö jätkamise kord, samuti vara ja asjaajamise üleandmise tingimused (PGS § 81 lg 4). Kui tegemist on riigikooli üleandmisega, väljastab Haridus- ja Teadusministeerium uuele pidajale tähtajatu koolitusloa (PGS § 81 lg 31).

Üleandmisest tuleb teavitada kooli õpilasi, lapsevanemaid ja töötajaid vähemalt kaks kuud enne uue õppeaasta algust (PGS § 81 lg 6). Samuti tuleb tagada, et õpilased saaksid jätkata õpinguid kas uues või teises koolis. Töötajate puhul tuleb järgida töölepinguseadusest tulenevaid õigusi ning arvestada kooli vara ja asjaajamise üleandmisel seadusest tulenevate nõuetega.

4. Kokkuvõte

Põhja-Sakala valla haridusvõrgu analüüs näitab, et vald seisab lähiaastatel silmitsi mitmete oluliste väljakutsetega, millest suurimad on õppurite arvu vähenemine ja õpetajate järelkasvu puudulikkus. Rahvastikuprognosis näitavad kõigis kooliastmetes õppurite arvu vähenemist. Aastaks 2040 on oodata I kooliastme õppurite vähenemist 18%, II kooliastmes 32% ja III kooliastmes 17%. Alushariduses prognoositakse langust 15%. Samal ajal kasvab eakate osakaal ning väheneb tööealine elanikkond, mis mõjutab otseselt nii valla maksutulu kui ka teenuste korraldamise võimekust.

Haridusvõrgu analüüs toob esile piirkondlikud erinevused – mitmes piirkonnas, näiteks Kiriveres ja Kõpus, on hõlmatusmäär väga kõrge ning lasteaia- või kooliteenus tõmbab ka naaberlade elanikke. Teisalt on mitmes väiksemas üksuses, nagu Tääksi ja Sürgavere, teenuse kasutus väike ning rahvastikutrendid viitavad langusele, mis seab küsimärgi alla nende asutuste jätkusuutlikkuse. Väikekoolide puhul tuleb hinnata nii hariduse kvaliteeti, õpetajate koormust kui ka kuluefektiivsust.

Alushariduses on hoolimata üldisest langustrendist vajalik tagada kodulähedane teenus, kuid väikestes ja madala hõlmatuslega piirkondades tuleb kaaluda rühmade liitmist või teenuse ümberkorraldamist. Põhikoolihariduses tuleb säilitada regionaalne kättesaadavus, kuid madala õpilaste arvuga koolide puhul tuleb arvestada vajadusega muudatusteks. Gümnaasiumiastmes on olukord keerulisem – suur väljaränne viitab ebapiisavale konkurentsivõimele ning võib olla vajalik kaaluda koostöömudeleid või teenuse ümberkujundamist.

Hõlmatus määr ehk konkreetse haridusasutuse õppurite osakaal piirkonna samas vanuserühmas elavate laste koguarvust on Põhja-Sakala valla haridusvõrgu analüüsis üks keskseid indikaatoreid haridusteenuse regionaalse atraktiivsuse ja funktsionaalsuse hindamisel. Kõrge hõlmatus määr viitab sellele, et piirkonna elanikud usaldavad ja eelistavad kohalikku kooli või lasteaeda, samas kui madal määr võib osutada probleemidele teenuse kvaliteedis, kättesaadavuses või sobivuses. Suure-Jaani Gümnaasiumi hõlmatusmäär oli vaid 29%, mis tähendab, et valdav osa piirkonna gümnaasiumiealistest noortest valib õppimiseks alternatiivsed haridusasutused väljaspool valda. Samuti on äärmiselt madalad hõlmatusmäärad Suure-Jaani Kooli Täaksi (58%) ja Sürgavere (64%) tegutsemiskohtades, mis koos prognoositava õppurite arvu langusega seavad kahtluse alla nende üksuste jätkusuutlikkuse.

Finantsanalüüs näitab, et hariduskulud moodustavad üle poole valla kogukuludest, mis rõhutab vajadust teha strateegilisi ja tõenduspõhiseid valikuid. Kuigi netovõlakoormus on kontrolli all, seab piiratud reaaltulubaas selged raamid tulevastele investeeringutele. Arvestades hariduskulude kasvu ja tööelise elanikkonna vähenemist, tuleb otsused haridusvõrgu arendamise kohta teha eesmärgiga tagada kvaliteetne teenus, hoida kulud kontrolli all ja säilitada piirkondlik tasakaal.

Põhja-Sakala valla haridustaristu kogupind moodustab umbes 21 500 m², millest suur osa paikneb hoonetes, mille tehniline seisund on hinnatud tasemele 3 – rahuldav. Selliseid hooneid on kokku kümme. Kokku on valla haridusasutuste hoonestuse investeerimisvajadus hinnanguliselt 26,5 miljonit eurot. Võttes arvesse, et viimastel aastatel on investeeritud keskmiselt 1,16 miljonit eurot aastas, kuluks tänase tempos kõikide hoonete heasse seisukorda viimiseks vähemalt 23 aastat – seejuures arvestamata amortisatsiooni ja võimalikke karmistuvaid energiatõhususnõudeid avalikule taristule.

Tulevikku vaatavalt peab vald võtma suuna haridusvõrgu teadlikule ümberkujundamisele, mis toetub andmepõhisele planeerimisele, kogukondade kaasamisele ning kvaliteedi ja jätkusuutlikkuse põhimõtetele. Haridusvõrgu korrastamine ei ole ainult finantsotsus, vaid ka sotsiaalne ja regionaalne valik, mis kujundab valla arengupotentsiaali aastateks ette.

Võimalike stsenaariumite analüüsist nähtub, et ainuüksi olemasoleva olukorra säilitamine ei ole realistlik valik. Jätkusuutliku haridusvõrgu tagamiseks on vajalik kombineerida võrgustiku korrastamist (sh väikeste tegutsemiskohtade sulgemine või ümberkujundamine) ja ressursside tõhusamat kasutamist, sh ruumide kooskasutust ning õpetajate koormuste paremat planeerimist. Valla kontekstis on mõistlik rakendada A- ja B-stsenaariumi elemente paralleelselt, võimaldades samal ajal säilitada kvaliteetset ja kättesaadavat haridusteenust.

Lisa 1. Eesti omavalitsuste haridushoonete koondindikaatorid

Kohalik omavalitsus ⁶²	Pind (m ²) elaniku kohta	Seisukorra indeks 2024	Vähemalt C energiklassiga
Alutaguse vald	4,46	4,19	83%
Lääneranna vald	4	3,14	29%
Tõrva vald	3,73	4,2	67%
Viru-Nigula vald	3,73	3,38	40%
Väike-Maarja vald	3,73	3,91	30%
Kose vald	3,69	3,98	57%
Peipsiääre vald	3,54	4,02	36%
Kehtna vald	3,48	4,44	80%
Mulgi vald	3,36	4,38	51%
Tapa vald	3,33	3,2	8%
Paide linn	3,32	4,29	84%
Sillamäe linn	3,32	3,83	54%
Loksa linn	3,32	3,36	36%
Põhja-Sakala vald	3,25	3,39	46%
Järva vald	3,25	3,88	43%
Rae vald	3,16	4,42	52%
Räpina vald	3,11	3,99	20%
Lüganuse vald	3,07	3,98	45%
Vinni vald	3,05	4,07	85%
Põhja-Pärnumaa vald	3,05	4,11	45%
Türi vald	3,01	4,4	32%
Rõuge vald	3	3,63	27%
Põlva vald	2,97	3,43	53%
Setomaa vald	2,95	3,46	8%
Rapla vald	2,94	3,95	25%
Kadrina vald	2,92	2,59	13%
Mustvee vald	2,89	3,63	19%
Võru vald	2,87	4,96	70%
Võru linn	2,85	4,48	74%
Otepää vald	2,82	3,47	50%
Elva vald	2,8	3,75	26%
Lääne-Nigula vald	2,79	3,97	66%
Põltsamaa vald	2,79	4,11	40%
Antsla vald	2,72	4,51	72%
Raasiku vald	2,67	4,41	68%

⁶² <https://minuomavalitsus.ee/muud-toolauad/kinnisvara-ulevaade>

Kohalik omavalitsus ⁶²	Pind (m ²) elaniku kohta	Seisukorra indeks 2024	Vähemalt C energiaklassiga
Jõgeva vald	2,67	4,1	43%
Tartu vald	2,61	4,68	74%
Kanepi vald	2,61	4,17	54%
Saarde vald	2,61	4,22	36%
Kuusalu vald	2,6	4,06	0%
Haljala vald	2,55	4,2	77%
Viljandi vald	2,54	3,7	33%
Keila linn	2,51	3,95	21%
Viljandi linn	2,5	4,31	35%
Toila vald	2,5	3,99	20%
Jõelähtme vald	2,48	4,01	69%
Saaremaa vald	2,45	3,92	63%
Kambja vald	2,44	4,68	35%
Hiiumaa vald	2,43	3,97	37%
Kiili vald	2,39	4,22	81%
Saku vald	2,39	4,17	43%
Kohtla-Järve linn	2,37	4,09	53%
Anija vald	2,35	4,23	38%
Narva-Jõesuu linn	2,34	3,59	57%
Muhu vald	2,3	3,93	71%
Tartu linn	2,29	3,7	60%
Lääne-Harju vald	2,28	4,33	56%
Rakvere vald	2,26	4,75	60%
Ruhnu vald	2,26	5	0%
Nõo vald	2,25	4,07	92%
Märjamaa vald	2,25	4,04	67%
Saue vald	2,24	4,63	59%
Kastre vald	2,23	4,08	40%
Kohila vald	2,23	3,61	10%
Vormsi vald	2,23	4,42	0%
Viimsi vald	2,2	4,16	45%
Rakvere linn	2,17	3,88	82%
Harku vald	2,17	4,58	38%
Pärnu linn	2,09	3,99	29%
Haapsalu linn	2	4,32	52%
Valga vald	2	4,45	42%
Tori vald	1,95	3,44	30%
Häädemeeste vald	1,9	3,6	60%
Narva linn	1,88	3,39	39%
Maardu linn	1,77	3,44	31%
Jõhvi vald	1,62	3,99	57%
Luunja vald	1,6	4,47	65%
Tallinna linn	1,48	3,91	47%
Kihnu vald	1,26	3	0%

Lisa 2. Põhja-Sakala valla põhikoolide klassikomplektide täituvused

Indikaator	Õppeasutus/KOV/Eesti	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Klassikomplekti täituvus I ja II kooliastmes	Eesti	19	19	18,9	18,7	18,6	18,5	18,4	15,4
	Põhja-Sakala vald	11,6	10,9	11,7	12	11,4	12,2	11,9	10,3
	Kirivere Kool	10,8	11,3	12,8	13,3	11,2	12,2	11,2	11,8
	Kõpu Põhikool	10,3	7,5	8,2	8,4	9,3	10,3	7,2	11,7
	Lahmuse Kool								4,7
	Olustvere Põhikool	8,6	7	8,4	8,5	9,8	10,7	11	11,3
	Suure-Jaani Kool ⁶³	13,1	12,9	13,5	13,8	13,2	13,4	14,3	12,1
	Võhma Kool	11,8	11,2	10,5	11,5	9,3	11,5	11,2	7,3
Klassikomplekti täituvus III kooliastmes	Eesti	18,4	18,6	18,5	18,4	18,7	19,1	19,2	15,3
	Põhja-Sakala vald	12,3	13,3	13,3	10,5	12,7	10,9	12,7	9,7
	Kirivere Kool	8,3	10	11	11,7	11	11,3	10,7	10,7
	Kõpu Põhikool	7	7	10	7	7,7	7,7	9	10,5
	Lahmuse Kool								3,7
	Olustvere Põhikool	12,7	16	10,7	11	7	7,3	11,7	15
	Suure-Jaani Kool	18	15,8	16,2	12,7	19,6	13,6	16,3	15,7
	Võhma Kool	13,3	16	15,3	8,8	11,7	9,7	10	5,3
Klassikomplekti täituvus põhikoolis⁶⁴	Eesti	19	19,1	19	18,8	18,8	18,7	18,7	15,4
	Põhja-Sakala vald	11,8	11,6	12,1	11,5	11,8	11,8	12,2	10,1
	Kirivere Kool	10	10,9	12,2	12,8	11,1	11,9	11	11,4
	Kõpu Põhikool	8,9	7,3	8,7	7,9	8,6	9,1	7,6	11,2
	Lahmuse Kool								4,2 ⁶⁵
	Olustvere Põhikool	10,1	10,4	9,3	9,1	9,1	9,6	11,2	12,6
	Suure-Jaani Kool	14,1	13,6	14,1	13,5	14,5	13,5	14,8	13
	Võhma Kool	12,4	12,8	12,1	10,4	10	10,9	10,8	6,5

⁶³ Suure-Jaani Kooli andmed sisaldavad endas Sürgavere ja Tääksi klassikomplektide täituvust

⁶⁴ Keskmine õpilaste arv klassis. Arvestatakse ainult tavaklasse.

⁶⁵ Ei ole arvestatud eritoe ja tõhustatud toe klasse.